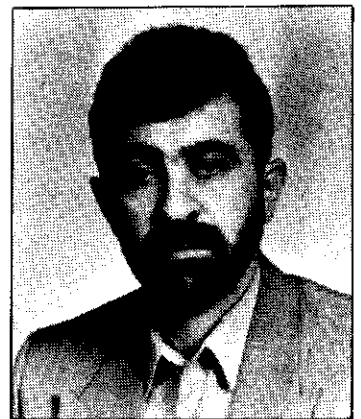

نگرش مالی بر مدیریت ریسک و بیمه

سید محمد آسوده

تحولاتی که در تداوم انقلاب صنعتی در شیوه‌های تولید و مدیریت ایجاد شد به شکل‌گیری واحدهای بزرگ و بسیار بزرگ اقتصادی به صورت شرکت‌های سهامی انجامید و موجب شد که ضمن تمرکز منابع انسانی و مالی فراوان در شرکتها، مالکیت از مدیریت جدا شود و مدیریت فردی جای خود را به مدیریت گروهی واگذارد. در ادامه این روند هرچه گستردگی و حجم عملیات شرکتها بیشتر می‌شد دیگر امکان اینکه یک مدیر بتواند در همه زمینه‌های تخصصی مدیریت انجام وظیفه کند وجود نداشت و از این رو شاخه‌های جدیدی از مدیریت براساس تخصص ایجاد گردید که در این ارتباط با عناوین تخصصی مختلفی از قبیل مدیریت تولید، مدیریت مالی، مدیریت بازاریابی و... آشنا هستیم. یکی دیگر از شاخه‌های مدیریت که در دهه‌های اخیر جایگاه با اهمیتی در نظام مدیریت به دست آورده مدیریت ریسک است.

هرچند هر یک از مدیران در دامنه و قلمرو تخصص معینی فعالیت می‌کند، لیکن مسئولیت اساسی و مشترک کلیه مدیران نیل به هدفهای سازمان از طریق استفاده مؤثر از منابع انسانی و مالی است. مدیران ارشد براساس شناخت محیط کلان، محیط صنعت و آگاهی از تواناییهای انسانی و مالی مؤسسه خود راههای مختلف دستیابی به هدفها را بررسی می‌کنند و از میان آنها راه یا راههای مناسبتر را بر می‌گزینند. راههای گزیده شده در صورتی سازمان را در جهت نیل به هدفها هدایت خواهد کرد که منابع لازم فراهم و از آنها به نحو کارا و اثربخشی استفاده شود و چنین استفاده مطلوبی از منابع و داراییها تنها در صورتی ممکن خواهد بود که آنها را به صورتی سازماندهی شده در مقابل خطرات تهدید کننده به خوبی محافظت کنیم.

پس آنکه وظایف مدیریتی در قالب مدیریتهای تخصصی تقسیم شد، آنگاه، نیل به هدفها در گرو هماهنگی، تشریک مساعی و همسویی بین فعالیت‌های واحدهای مختلف سازمان خواهد بود که این امر به نوبه خود مستلزم آگاهیهای کلی هر یک از مدیران نسبت به مسئولیتها، اهمیّت وظایف و قلمرو فعالیت دیگر مدیران است. با قبول این نکته در این نوشته سعی شده است در حد یک مقاله، نخست مدیریت ریسک و وظایف آن تشریح شود و سپس با نگرشی مالی ارتباطات متقابل و زمینه‌های تشریک مساعی و هماهنگی مدیران ریسک و مدیران مالی در جهت دستیابی به هدفهای سازمان، مورد بحث قرار گیرد.

برای تشریح و وظیفه مدیران ریسک لازم است به این نکته اشاره شود که حسن اجرای وظایف مدیران در گرو استفاده مؤثر از منابع انسانی و مالی است و شرط اساسی لازم برای به کارگیری مطلوب منابع، محافظت از داراییها در مقابل عواملی است که موجودیت و بازدهی آنها را به مخاطره می‌اندازد. عواملی که وضعیت حال و یا آینده داراییها، شامل افراد، داراییهای مشهود و نامشهود و همچنین درآمد شرکت را به مخاطره می‌اندازد اصطلاحاً ریسک نامیده می‌شود. با این توضیح و با یاری جستن از یکی از تعاریف ارائه شده برای مدیریت، یعنی «اداره منطقی یک وضعیت»، می‌توان مدیریت ریسک را به طور خلاصه چنین تعریف کرد:

«مدیریت ریسک عبارت است از اداره منطقی یک وضعیت مخاطره‌آمیز، به منظور محافظت از داراییهای فعلی و یا آینده شرکت»
داراییها به منظور دستیابی به هدفهای شرکت به کار گرفته می‌شوند. بنابراین مدیریت ریسک یکی از مدیریتهای ستادی و پشتیبانی است که سازمان را در جهت دستیابی به هدفها از قبیل سود، سهم بازار و موقعیت اجتماعی یاری می‌دهد.

از آنجا که موضوع ریسک و ارزیابی و اداره آن علاوه بر مدیریت ریسک یکی از مباحث اصلی مدیریت مالی را نیز تشکیل می‌دهد بی‌مناسبت نیست به تفاوت و چگونگی آن در هر یک از دو مدیریت یاد شده اشاره‌ای شود. ریسکها از نظر ماهیت به ریسکهای حقیقی یا خالص^۱ و ریسکهای تجاری^۲ یا مالی^۳ تقسیمبندی می‌شوند.

ریسکهایی حقیقی نامیده می‌شوند که روی

1. Pure Risks
2. Business Risks
3. Financial Risks

دادن خطر آنها موجب خسارت به داراییها شود و چنانچه خطر آنها تحقق پیدا نکند دارایی کماکان ارزش قبلی خود را حفظ کند. به عنوان نمونه روی دادن خطر آتش‌سوزی می‌تواند کارخانه‌ای را از بین برد ولی روی ندادن آن موجب بهبود یا اضافه ارزش برای کارخانه نخواهد شد. در مقابل در ریسکهای تجاری و مالی احتمال بروز خسارت و زیان در کنار احتمال سودآوری و انتفاع وجود دارد و تقریباً تمامی سرمایه‌گذاریها کم و بیش چنین ریسکی را با خود دارند. در این نوع ریسکها چنانچه خطر تحقق پیدا کند بخشی از دارایی از بین می‌رود و نتیجه تحقق نیافتن خطر معمولاً دستیابی به سود و افزوده شدن داراییهاست، مانند ریسک موجود در دو سرمایه‌گذاری سودآور مختلف که میزان آن با استفاده از تکنیکهای تحلیل مالی توسط مدیران مالی ارزیابی و در چارچوب انتظارات یکی از دو سرمایه‌گذاری انتخاب می‌شود.

با توجه به تفاوت ریسکهای حقیقی و ریسکهای تجاری و مالی می‌توان گفت مدیران ریسک عمدتاً با ریسکهای حقیقی سروکار دارند و هدف آنها تنها محافظت از داراییها در مقابل خطرات تهدیدکننده است و نه سودآوری و افزایش ارزش آنها. در مقابل مدیران مالی عمدتاً با ریسکهای تجاری و مالی سروکار دارند که در سرمایه‌گذاریها وجود دارد و با انگیزه کسب سود پذیرفته می‌شود.

فرایند مدیریت ریسک

فرایند فعالیتهای مدیریت ریسک در

برگیرنده موارد زیر است:

- ۱- شناخت ریسک
- ۲- ارزیابی ریسک
- ۳- کنترل ریسک
- ۴- تأمین مالی ریسک

۱- شناخت ریسک

شرکتها جهت نیل به هدفهای خود داراییهای مختلفی را مورد استفاده و بهره‌برداری قرار می‌دهند. در یک طبقه‌بندی کلی می‌توان داراییهای مؤسسه را به چهار گروه اموال، داراییهای مالی، منابع انسانی و داراییهای نامشهود تقسیم کرد. در این تقسیمبندی داراییهای ثابت مشهود شامل زمین، تأسیسات، ماشین‌آلات و تجهیزات و داراییهای منقول مانند موجودی انبار و غیره در گروه اموال، و وجوه نقد، سپرده‌ها، چکها و اسناد دریافتی و، مطالبات در گروه داراییهای مالی قرار می‌گیرند. همچنین مدیران، کارمندان و کارگران، نمایندگان و فروشندگان و کارگزاران و پیمانکاران خارجی منابع انسانی را تشکیل می‌دهند. اطلاعات داخلی و خارجی، دانش فنی، موقعیت اجتماعی و سرقفلی از اقلامی است که در شمار گروه داراییهای نامشهود قرار می‌گیرد.

اموال، تجهیزات و تأسیسات

اموال، تجهیزات و تأسیسات شرکت با توجه به نوع و محل استقرار در معرض خطرات گوناگونی قرار دارند. بنابراین شناخت ریسک در خصوص این گروه از داراییها در مرحله اول مستلزم پاسخگویی به این سئوالهاست که شرکت چه نوع اموال و تجهیزاتی دارد، این داراییها در کجا قرار دارند و چه خطراتی آنها را تهدید می‌کند.

داراییهایی مانند موجودی مواد اولیه، کالای در جریان ساخت و کالاهای تولید ورق بزنید

شده را معمولاً در مکانهای مختلفی می‌توان یافت. ممکن است این داراییها در انبار، محل تولید و یا در راههای زمینی، دریایی و هوایی و یا گمرک باشند که آنها را در معرض خطرات تهدیدکننده متنوع و متفاوتی قرار می‌دهد. وسایل حمل و نقل شامل کامیون، اتومبیل، لیفت تراک و غیره نیز بسته به محل و نوع استفاده با خطرات گوناگونی روبه‌رو می‌شوند.

موقعیت و محل استقرار ساختمانها شامل تأسیسات تولید، انبارها، ساختمانهای اداری و خدمات کامپیوتری همچنین انواع تجهیزات تولید شامل ماشین آلات، دیگ بخار، تأسیسات آب و برق و تانکهای مواد سوختی و آزمایشگاهها و مراکز کامپیوتری عواملی است که توجه به آنها در شناسایی ریسک مربوط به این داراییها اهمیت بسیار دارد.

خطرات تهدید کننده اموال و تجهیزات و تأسیسات ممکن است ریشه داخلی یا بیرونی داشته باشد. خطرات داخلی علاوه بر تهدید داراییهای شرکت می‌تواند از طریق سرایت به بیرون و اشخاص ثالث نیز خسارتها و مسئولیتهایی را برای شرکت ایجاد کند. نمونه‌هایی از خطرات یاد شده در جدول زیر آورده شده است:

داراییهای مالی

داراییهای مالی شرکت در معرض خطرات مختلفی قرار دارند که تحقق آنها ممکن است وضعیت مالی و نقدینگی حال و آینده شرکت را با آثار نامطلوبی مواجه سازد. داراییهای سیال مانند جوه نقد، چکها و اسناد دریافتی ممکن است در اثر سرقت، خیانت، حیف و میل، اختلاس و کلاهبرداری از بین برود. مطالبات شرکت در معرض خطرانی از قبیل ورشکستگی صاحبکار، بانک، وام‌گیرنده و مشتری،

خطرات تهدیدکننده اموال و تجهیزات و تأسیسات

داخلی	از درون شرکت یا محصولات به بیرون و اشخاص ثالث	بیرونی
آتش‌سوزی	سرایت آتش‌سوزی و آثار ناشی از انفجار به همسایگان	توفان و تندباد
انفجار		نگرگ
فروریزی	آلوده‌سازی محیط	زمین لرزه و نشست
خرابی ماشین‌آلات	محصولات معیوب	ریزش سنگ
نشست		آتش‌فشان
صدمات الکتریکی و الکترونیکی		برف و بهمن
صدمات در فرایند تولید		سیل
صدمات ناشی از کینه‌توزی		شروع آتش‌سوزی در اطراف
خرابکاری		سرما و یخزدگی
اعتصاب		وسایل نقلیه و هواپیما
اختلافات و مجادلات کارگری		کینه‌توزی و دشمنی و شورش
دزدی		دزدی
حیف و میل و اختلاس		

داشته باشد. مدیران، کارمندان، کارگران، نمایندگان، فروشندگان و پیمانکاران و کارگران با همفکری و همکاری یکدیگر شرکت را به سوی هدف پیش می‌برند. این نیروها نیز در معرض خطرات شخصی از قبیل بیماری، حوادث، فوت و بازنشستگی و خطرات اجتماعی مانند سوء مدیریت، اهمال و مسامحه‌کاری و اعتصاب قرار دارند. زمان کار، طول سفر و اوقات شخصی ممکن است حوادثی را برای افراد یک شرکت در بر داشته باشد.

شناخت ریسک منابع انسانی مستلزم پاسخگویی به این سئوالهاست که شرکت چه افرادی را در خدمت دارد؟ تواناییها، تخصص، تجربه و تحصیلات هریک از گروههای نیروی انسانی چه اندازه است؟ به چه افرادی جهت تداوم فعالیت شرکت نیاز

مفقود شدن اسناد طلب و اختلاس و بالا کشیدن قرار دارد. حوادثی از قبیل تصادفهای حمل و نقل، عدم تحویل مواد اولیه، قطع برق، خرابی امکانات تولید، اعتصاب و یا از دست دادن بازار و مشتری، همچنین ادعاهای اشخاص ثالث مانند جبران غرامت کارگران، آلودگی و مسئولیتهای مختلف می‌تواند بشدت بر وضعیت مالی و نقدینگی حال و آینده شرکت تأثیر بگذارد و دستیابی به هدفهای شرکت را ناممکن سازد.

منابع انسانی

تواناییهای انسانی ارزنده‌ترین منبعی است که ممکن است شرکتی در اختیار

است؟ امکان جایگزینی و تأمین نیروها تا چه حد فراهم است؟

داراییهای نامشهود

اطلاعات داخلی و خارجی، دانش فنی، جایگاه و موقعیت اجتماعی، سرقتی و افراد کلیدی از جمله داراییهای نامشهود است. حوادث نامطلوبی که در اثر وقوع ممکن است مستقیم یا غیر مستقیم به داراییهای نامشهود شرکت لطمه بزند باید شناسایی شود.

اطلاعات و سوابق حسابداری و گزارشهای مالی نقش ارزنده و مهمی را در شناسایی انواع مختلف داراییهای شرکت و ریسکهای مربوط ایفا می‌کند. هرچند این اطلاعات به دلیل پیروی از اصول حسابداری و گزارشگری، خود دارای محدودیتهایی است. نیروهای انسانی و سیستمهای اطلاعاتی مکانیزه از دیگر منابع داخلی است که در این جهت ممکن است به کار رود. افراد و سازمانهای متخصص خارج از سازمان نیز از جمله منابعی هستند که در شناسایی ریسکها می‌توانند طرف مشاوره قرار گیرند.

۲- ارزیابی ریسک

ریسکهائی که می‌تواند حال و یا آینده انواع مختلف دارائی‌های شرکت را به مخاطره اندازد پس از شناسائی باید ارزیابی شوند و تأثیرات سوء احتمالی آنها از روی شدت و تواتر حوادث ناشی از تحقق خطرشان برآورد شود. میزان نهایی خسارتهای ناشی از تحقق خطر (خسارتهای فعلی + خسارتهای ناشی از تورم و از دست دادن فرصتها) تا زمان دایر

کردن مجدد، یا دوباره در موقعیت و جایگاه قبلی قرار گرفتن به واحد پول، شدت خسارت شناخته می‌شود و دفعات تحقق خطر در واحد زمان، تواتر خسارت نامیده می‌شود. براین اساس در ارزیابی ریسکهایی که داراییهای شرکت را تهدید می‌کند باید به دو عامل تعیین‌کننده توجه شود. یکی شدت خسارتهای بالقوه ناشی از هر بار تحقق ریسک و وقوع حادثه و دیگری دفعاتی که ممکن است حادثه رخ دهد و تکرار شود.

نکته دیگر در ارزیابی ریسکها این است که میزان خسارتهای ناشی از تحقق خطر غالباً بیش از آن است که در نگاه اول به چشم می‌آید. در آتش‌سوزی یک واحد تولیدی تنها داراییهای سوخته شده ملاک ارزیابی خسارت وارده شده نیست بلکه باید خسارتهای ناشی از توقف عملیات از جمله پرداخت حقوق و مزایای کارکنان در حالت بیکاری، از دست دادن درآمد و مشتریها، همچنین مسئول شناخته شدن در مقابل صدمات جانی و مالی وارده به دیگران، به خسارتهای مستقیم اولیه افزوده شود.

نگهداری اطلاعات آماری و تجربی کافی در مورد شدت و تواتر خسارتهای توزیع آنها از نیازهای اساسی مدیران ریسک است و می‌تواند نقش درخور توجهی را در اداره امور ریسک یک مؤسسه ایفا کند. همچنین باید توجه داشت که به صرف داشتن اطلاعات مربوط به تواتر تحقق خطر نمی‌توان امکان بروز حادثه در هر لحظه را منتفی دانست. به عنوان نمونه به این دلیل که آتش‌سوزی در یک شرکت هر پنج سال یک بار رخ داده است نمی‌توان پس از وقوع یک آتش‌سوزی احتمال وقوع مجدد آن را تا پنج سال دیگر منتفی دانست. براین اساس مدیران ریسک حداکثر خسارت ممکن در اثر حوادث احتمالی را ارزیابی و آثار آن را بر وضعیت مالی و تداوم فعالیت شرکت

پیشبینی می‌کنند.

۳- کنترل ریسک

در این مرحله، هدف اساسی، اجتناب از تحقق خطر و وقوع خسارت است و چنانچه اجتناب کامل امکانپذیر نباشد باید تدبیرهایی برگزیده شود که احتمال وقوع حوادث کاهش یابد و در صورت وقوع حادثه نیز آثار سوء آن به حداقل برسد.

اقدامات نرم‌افزاری شامل بررسیهای حفاظتی، ایجاد سازمان و مهندسی ایمنی و آموزش کارکنان در کنار طرحهای سخت‌افزاری از قبیل طرحهای ساختاری و تکمیلی حفاظتی و ایمنی از جمله استقرار سیستمهای هشداردهنده و آتش‌نشانی در شمار اقداماتی است که می‌توان قبل از وقوع حادثه و خسارت انجام داد تا شدت و تواتر خسارتهای کاهش داده شود.

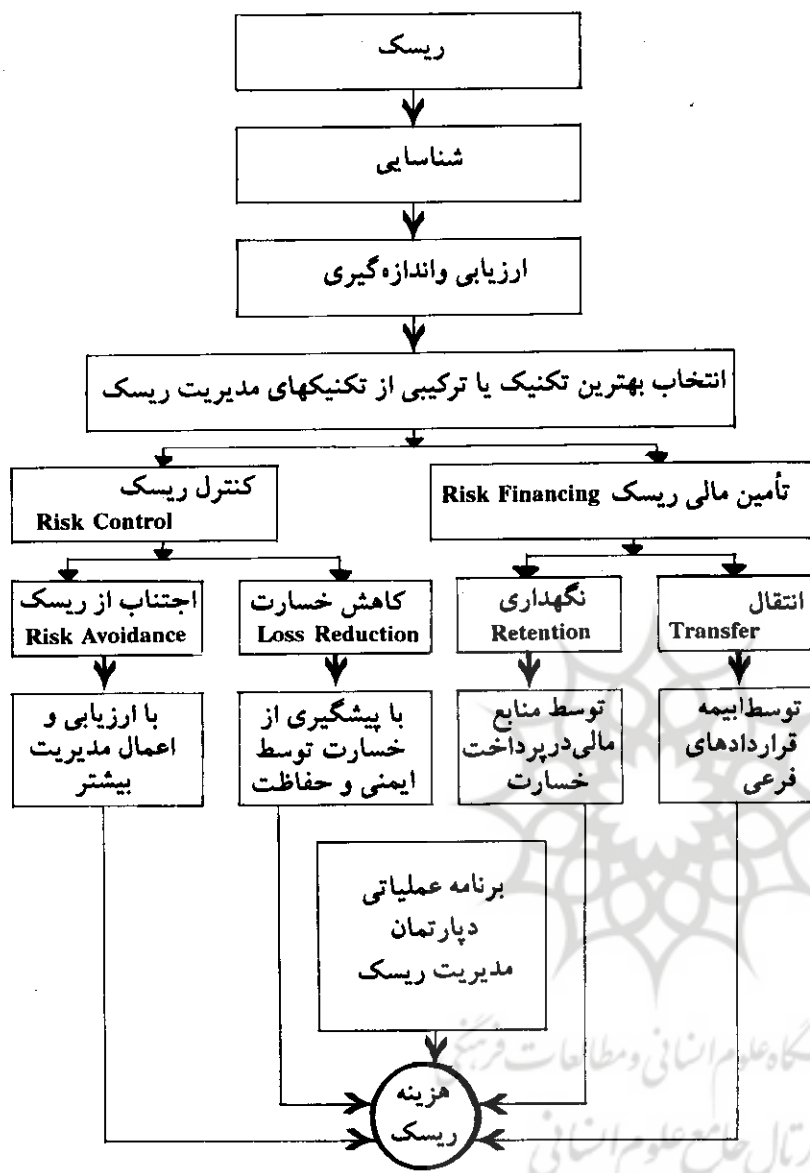
برنامه‌های فوری و پیشبینیهای لازم برای جایگزینیها و طرحهای مرمت و بازسازی از اقداماتی است که بعد از وقوع حادثه می‌تواند دامنه خسارتهای مستقیم و غیرمستقیم را محدود سازد.

۴- تأمین مالی ریسک

ریسکهایی که حذف شدنی یا تا حد مناسبی کاهش‌پذیر نیستند باید تأمین مالی شوند. تأمین مالی ریسک به مجموعه تدبیرهایی گفته می‌شود که به شکل‌های گوناگون منابع مالی لازم برای بازسازی خسارت وارد را با کمترین هزینه فراهم کند. منابع مالی مورد نیاز برای جبران خسارتهای را می‌توان از محل منابع داخلی شرکت و یا از امکانات موجود در خارج از شرکت تأمین کرد. بنابراین در این مرحله لازم است

ورق بزنید

مراحل عملیاتی مدیریت ریسک

ریسک‌هایی که نگهداری آنها برای مؤسسه میسر و مقرون به صرفه است مشخص شود و سایر ریسکها با استفاده از تکنیکهای موجود به خارج از شرکت منتقل شود.

تأمین وجوه برای خسارتهای معین، خود بیمه‌گری و تنظیم برخی قراردادهای بانکی در شمار تکنیکهایی برای نگهداری ریسکهاست و خرید پوشش بیمه‌ای و توافقیهای قراردادی راههایی برای انتقال ریسک است.

برخورد آگاهانه در تصمیمگیری مربوط به نگهداری یا انتقال ریسکها از اهمیت بسیار برخوردار است چرا که اگر در شناسایی ریسکها دقت کافی به کار نرود و یا جنبه‌های بااهمیت شدت و تواتر خسارتهای نادیده گرفته شود ممکن است با تحقق خطر و وقوع حادثه تأمین منابع مالی لازم برای جبران خسارت میسر نباشد و فعالیت شرکت با رکود یا توقف کامل روبه‌رو شود. باید توجه داشت که اگرچه خرید بیمه از اساسیترین اقدامات مربوط به انتقال ریسک است لیکن تنها راه ممکن نیست و برخی از ریسکها را می‌توان به روشهای دیگری از جمله توافقیهای قراردادی به خارج از شرکت انتقال داد. هنگامی که یک شرکت توزیع کالاهای خود را به پیمانکار واگذار می‌کند خطرات ناشی از حوادث حمل و نقل و مسئولیتهای ناشی از آن به پیمانکار منتقل می‌شود.

با توجه به وظیفه مدیر مالی در تأمین منابع مالی مورد نیاز، همکاری و تشریک‌مساعی مدیر مالی و مدیر ریسک در تأمین مالی ریسکها چه در مواردی که ریسکها نگهداری می‌شود و چه در مواردی که منتقل می‌گردد ضروری و حائز اهمیت است. از نقطه نظر مالی هنگامی که ریسک از طریق بیمه یا به روش دیگر به خارج از شرکت منتقل می‌شود پیشبینی و برنامه‌ریزی‌های مالی ساده‌تر و روش‌تر

خواهد بود چرا که در چنین صورتی میزان و زمان مبالغ پرداختی مشخص است در حالی که هنگام نگهداری ریسکها پیشبینی میزان منابع مالی مورد نیاز و زمان استفاده از آن بسادگی امکان‌پذیر نیست.

با مروری بر وظایف مدیران ریسک که خلاصه‌ای از آن مورد اشاره قرار گرفت ملاحظه می‌شود که مدیریت ریسک دارای مفهومی به مراتب فراتر از اداره امور بیمه‌ای مؤسسات است. هرچند این واحد معمولاً بخش درخور توجهی از نیازهای شرکت در

خصوص تأمین مالی و انتقال ریسک را با استفاده از بیمه مرتفع می‌سازد.

عوامل گوناگونی چگونگی سازماندهی امور ریسک و بیمه در یک مؤسسه را تحت تأثیر قرار می‌دهد. اندازه و موقعیت شرکت، تعداد کارکنان، مهارتها و نسبتهای پرسنلی، حجم فعالیتها و ماهیت عملیات، تکنولوژی مورد استفاده، حجم، ترکیب و ارزش داراییها، نوع یا انواع کالاها و محصولات و میزان مسئولیتهای احتمالی در مقابل اشخاص ثالث همگی عواملی

است که براساس آنها می‌توان سازمان امور ریسک و بیمه مؤسسات را طراحی کرد. وظایف مربوط به اداره ریسک و بیمه در یک مؤسسه کوچک را ممکن است بتوان با استفاده از خدمات مشاوره‌ای متخصصان خارج از سازمان و تنها در دایره کوچکی از شرکت به انجام رساند. درحالی که انجام همین امور در یک شرکت متوسط یا بزرگ ممکن است مستلزم ایجاد سازمان و مدیریتی ویژه متشکل از نیروهای متخصص باشد و همچنان نیاز بیشتری به خدمات مشاوره‌ای اشخاص حقیقی و حقوقی خارج از شرکت وجود داشته باشد.

همبستگی و ارتباط متقابل عملکرد مدیریت مالی و مدیریت ریسک

نگاهی به وظایف مدیران مالی و مدیران ریسک می‌تواند همبستگیها و ارتباطات متقابل وظایف این دو مدیریت و اهمیت هماهنگی و همسویی آنان در نیل به هدفهای شرکت را مشخص سازد. از یک سو مدیران مالی مسئولیت اداره امور مربوط به تأمین منابع مالی و استفاده بهینه از منابع مالی را برعهده دارند. از سوی دیگر محافظت از داراییهای فعلی و یا آینده که کاربرد منابع مالی هستند همچنین تأمین مالی ریسک برای بازسازی خسارتهای وارد به انواع داراییهای شرکت در حیطه وظایف مدیران ریسک قرار دارد. بنابراین تأثیر و تأثر متقابل عملکرد مطلوب و یا غیرمطلوب هریک از این دو مدیریت به عنوان جزئی از سیستم بزرگتر به سادگی مشخص است. بدون اداره مطلوب امور ریسک یک شرکت نمی‌توان از استفاده بهینه منابع مالی شرکت مطمئن شد.

هرگونه کاستی در این زمینه ممکن است مدیریت سرمایه در گردش شرکت را مختل سازد. همچنین در این شرایط اطمینان دادن به شرکت از بابت وجود منابع مالی و اعتباری کافی به منظور نیل به هدفها که از وظایف مدیران مالی است عملاً میسر نخواهد بود. متقابلاً در نبود اطلاعات و سوابق حسابداری و گزارشهای مالی که در مدیریت مالی تهیه می‌شود شناسایی و ارزیابی ریسکها با دشواریهای فراوان مواجه خواهد شد و تأمین نکردن منابع مالی لازم برای اداره امور ریسک و بیمه ممکن است اقدامات مدیران ریسک را بی‌اثر سازد.

ارزشگذاری داراییها در حسابداری در مقایسه با ریسک و بیمه

ارزش داراییها در حسابداری مبتنی بر اصل بهای تمام شده تاریخ است و در آن تغییر ارزش ناشی از تورم در طول زمان به حساب گرفته نمی‌شود. افزون بر این به کارگیری رویه‌های پذیرفته شده متفاوتی با رعایت اصل ثبات رویه در حسابداری مجاز است که می‌تواند برای داراییهای نظیر و مشابه و با ارزش واقعی یکسان، ارزشهای حسابداری متفاوتی ایجاد کند. به عنوان نمونه روشهای متفاوت نگهداری حساب موجودیها در دو شرکت با موجودی مشابه و یکسان بویژه در شرایط تورم بالا ممکن است موجب شود که موجودی آنها با ارزش بسیار متفاوتی در ترازنامه منعکس شود. همچنین تعریف داراییها و درآمدها در ریسک و بیمه دارای مفهومی فراتر از تعریف حسابداری آنهاست. فرض واحد اندازه‌گیری، اصل بهای تمام شده، اصل تحقق درآمد و اصل محافظه‌کاری

محدودیتهایی را در شناخت برخی از داراییها و درآمدها ایجاد می‌کند. نمونه‌هایی از این نوع عبارتند از:

- منابع انسانی و افراد کلیدی.
- درآمدهای ایجاد شده‌ای که مبادله یا دادوستد آن واقع نشده است.
- داراییهای نامشهودی که در مبادله با اشخاص خارج از واحد تجاری تحصیل نشده و مخارج قابل اندازه‌گیری برای تحصیل آن صرف نشده است.

مجموعه موارد بالا موجب تفاوت بین ارزش حسابداری بخشی از داراییها و ارزش واقعی آنها می‌شود. بنابراین هنگام ارزیابی و تأمین مالی ریسکها از جمله خرید بیمه باید ارزش واقعی داراییها و درآمدهایی که در معرض خطر قرار دارند ملاک محاسبه و اخذ پوشش قرار گیرد. در این موارد اتکای تنها به ارزشهای حسابداری ممکن است شرایطی را پدید آورد که در صورت تحقق خطر و ایجاد خسارت، بازسازی و جایگزینی داراییها مشکل و یا حتی ناممکن گردد.

به عنوان نمونه چنانچه مالی به قیمتی کمتر از قیمت واقعی آن بیمه شده باشد براساس قاعده نسبی در سرمایه بیمه، بیمه‌گر تنها به نسبت ارزش بیمه شده مال و ارزش واقعی آن مسئول جبران خسارت خواهد بود و بدین ترتیب در صورت از بین رفتن مال خسارت دریافتی از شرکت بیمه برای جایگزینی دارایی بیمه شده کفایت نخواهد کرد. در ایران قاعده نسبی در سرمایه بیمه در ماده ۱۰ قانون بیمه مصوب سال ۱۳۱۶ پیشبینی شده است و در اجرای آن خسارت قابل دریافت از شرکت بیمه از طریق فرمول زیر محاسبه می‌شود:

فهرست اسامی حسابداران مستقل در تاریخ ۱۳۷۳/۶/۳۱

حسابداران مستقل آن گروه از اعضای انجمن می باشند که
از نظر انجمن صلاحیت انجام کار حسابرسی دارند.

انجمن حسابداران خبره ایران

* این فهرست به ترتیب حروف الفبا تهیه شده
و تقدم و تأخر اسامی به این علت است.

نام خانوادگی   تلفن   محل کار

ایرج	پورحسین اکبری	۶۵۵۹۱۳	سازمان صنایع ملی ایران
خسرو	پورمعمار	۸۸۸۰۸۱۲	مؤسسه حسابرسی نمودگر
حبیب	جامعی		مؤسسه حسابرسی امیم
مصطفی	جان نثاری	۳۱۹۰۳	سازمان حسابرسی
محمد	جم	۸۹۱۲۴۶	مؤسسه حسابرسی آگاهان و همکاران
مجتبی	جوهر نشان	۶۵۲۲۹۴	مؤسسه حسابرسی پردازش
مسعود	حاجی عبدالحمید	۸۳۲۷۱۶	مؤسسه حسابرسی بهداشت اوران
	سید محسن حجازی	۲۹۴۰۰۵	
مرتضی	حجازی	۷۵۳۷۲۳۶	شرکت توتال پخش
احمد	حمیدی راوری	۸۹۵۹۳۰	سازمان حسابرسی
حسن	حیاط شاهی	۲۲۷۸۷۶۴	مؤسسه حسابرسی رمز
امیر علی	خانخلیلی	۶۵۲۲۹۴	مؤسسه حسابرسی پردازش
حسن	خدائی	۲۲۲۶۶۵۱	
اصغر	خرازی	۶۳۴۶۸۱	
اصغر	خرمی دیزجی	۸۴۵۴۳۸	مؤسسه حسابرسی تدبیر نوین
هوشنگ	خستونی	۸۹۱۰۹۱	سازمان حسابرسی
حسین	خطیبیان	۷۸۶۴۱۱۷	
داود	خمارلو	۸۹۲۳۱۶	مؤسسه حسابرسی خبره
بهروز	دارش	۹۳۱۲۵۱	مؤسسه حسابرسی دس و همکاران
محمد نبی	داهی	۸۸۵۷۱۵۸	مؤسسه حسابرسی ممیز
اسبیک	دراستپانیانس	۸۸۴۴۷۰۳	
عباسعلی	دهدشتی نژاد	۸۹۹۷۱۸	مؤسسه حسابرسی رایمند
مصطفی	دیلمی پور	۲۲۷۲۰۷۱	دانشگاه تهران
محمد علی	رادمان	۸۸۸۰۸۱۲	مؤسسه حسابرسی نمودگر
سیروس	رحمانی	۳۴۴۲۸۵	سازمان حسابرسی
مرتضی	رحمانی یگانه	۸۹۰۲۲۸	سازمان حسابرسی
حسین	رضائی	۸۳۵۹۷۳	مؤسسه حسابرسی رضائی و همکاران
	غلامرضا (بیژن) زاهدی	۸۹۰۲۲۱	سازمان حسابرسی
	منوچهر زندی	۶۵۴۲۸۸	مؤسسه حسابرسی حسابرسین
	غلامرضا سلامی	۶۴۳۵۱۵۵	مؤسسه حسابرسی سلامی و همکاران
	محمد تقی سلیمان نیا	۸۹۹۵۴۳	مؤسسه حسابرسی همیار حساب
	سیاوش سهیلی	۸۹۲۳۱۶	مؤسسه حسابرسی خبره
	سید مهدی سید مهدی	۶۲۳۲۸۹	مؤسسه حسابرسی سیستم یار
	علی شاه نظری	۲۴۱۷۹۵	سازمان حسابرسی
	فرامرز شایگان	۸۰۱۲۳۱۵	مؤسسه حسابرسی آزمون
	محمد شریعتی	۸۹۰۲۴۸	سازمان حسابرسی

نام   نام خانوادگی   تلفن   محل کار

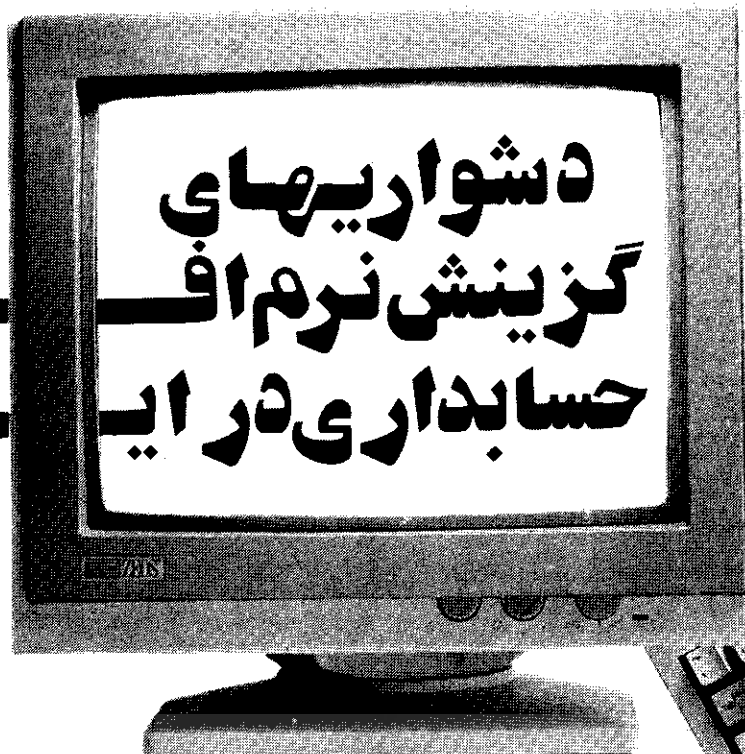
سورن	آبتوس	۸۳۲۳۱۶	مؤسسه حسابرسی نو اندیشان
رضا	آتش	۸۳۵۳۹۱	مؤسسه حسابرسی بهمند
پورو	آواکیانس	۸۳۰۵۸۸	مؤسسه حسابرسی پیش آگاه
حمیدرضا	ارجمندی	۶۵۳۱۷۵	سازمان حسابرسی
عباس	اسرار حقیقی	۶۲۲۳۳۵	مؤسسه حسابرسی بیداران
حسن	اسمائی	۶۵۴۲۸۸	مؤسسه حسابرسی حسابرسین
سید عباس	اسماعیل زاده پاکدامن	۶۴۳۵۳۲۳	مؤسسه حسابرسی ایران مشهود
پرویز	افتخار جوهری	۶۸۵۸۳۶	مؤسسه حسابرسی استاندارد کار
یداله	امیدواری	۸۸۶۶۹۹۶	مؤسسه حسابرسی بیداران
فریبرز	امین	۸۹۹۷۱۸	مؤسسه حسابرسی رایمند
عباس	امینی	۸۹۰۲۴۰	سازمان حسابرسی
نریمان	ایلخانی	۸۹۰۵۲۸	شرکت راهبرد ارقام
میلتن	ایوان کریمیان	۹۳۱۲۵۱	مؤسسه حسابرسی دس و همکاران
سید محمد بزرگ زاده		۸۶۳۱۶۰	مؤسسه حسابرسی شهریور
اصغر	بهنیا	۲۲۷۵۷۶	سازمان حسابرسی
منوچهر	بیات	۸۳۷۹۲۸	مؤسسه حسابرسی بیات رایان
حمزه	پاک نیا	۶۵۳۱۸۲	سازمان حسابرسی
مهربان	پروز	۸۵۹۵۵۰	مؤسسه حسابرسی پروز و همکاران
محمد رضا پنا بادی		۸۳۲۱۶۶	سازمان حسابرسی بنیاد

نام خانوادگی	تلفن	محل کار	نام
محمد علی شعبانی سبزه میدان	۶۷۴۴۲۵	موسسه حسابرسی طوس	محمد علی شعبانی سبزه میدان
تیرانداز شکبیا	۷۸۶۰۸۵۴	موسسه حسابرسی همیار حساب	تیرانداز شکبیا
احد شله چی	۸۹۰۲۴۹	سازمان حسابرسی	احد شله چی
سیروس شمس	۸۹۰۲۴۲	سازمان حسابرسی	سیروس شمس
منصور شمس احمدی	۸۳۹۱۰۰	موسسه حسابرسی شاهدان	منصور شمس احمدی
محمد شوقیان	۸۹۰۲۴۴	سازمان حسابرسی	محمد شوقیان
فریده شیرازی	۸۹۱۲۴۶	موسسه حسابرسی آگاهان وهمکاران	فریده شیرازی
پرویز صادقی	۶۵۶۰۷۸	سازمان صنایع ملی ایران	پرویز صادقی
سعید صدرائی نوری	۸۳۵۳۹۳	موسسه حسابرسی بهمند	سعید صدرائی نوری
قاسم ضرغامی	۲۷۵۰۹۹		قاسم ضرغامی
اصغر طهوری	۸۹۳۹۰۰	موسسه حسابرسی آگاهان وهمکاران	اصغر طهوری
احمد عبائی کوبانی	۸۸۲۶۴۷۸		احمد عبائی کوبانی
سید حسین عربزاده	۹۳۱۲۵۱	موسسه حسابرسی دش وهمکاران	سید حسین عربزاده
علیرضا عطوفی	۶۴۳۵۳۲۴	موسسه حسابرسی ایران مشهود	علیرضا عطوفی
سید داود علوی	۶۵۸۵۳۲	موسسه حسابرسی پارس	سید داود علوی
نعمت الله علیخانی راد	۸۹۲۳۱۶	موسسه حسابرسی خیره	نعمت الله علیخانی راد
جعفر عوض پور	۸۸۲۷۵۵۶	موسسه حسابرسی کاشفان	جعفر عوض پور
علاء الدین غفازی اقدس	۸۹۶۸۷۳	سازمان حسابرسی	علاء الدین غفازی اقدس
کامبیز غیانی	۶۸۸۳۷۹	موسسه حسابرسی احتساب	کامبیز غیانی
بهرام غیانی	۸۹۹۷۱۸	موسسه حسابرسی مختار وهمکاران	بهرام غیانی
هوشنگ غیبی	۲۲۴۴۵۰	آموزشگاه حسابداری غیبی	هوشنگ غیبی
خسرو فخریم هاشمی	۸۸۲۲۶۰۵	موسسه حسابرسی قضاوت	خسرو فخریم هاشمی
جمشید فراروی	۸۹۱۲۴۶	موسسه حسابرسی آگاهان وهمکاران	جمشید فراروی
فرزاد فرهمند بروجنی	۸۸۲۴۸۸۷	موسسه حسابرسی نوگا	فرزاد فرهمند بروجنی
بهزاد فیضی	۸۹۱۲۴۶	موسسه حسابرسی آگاهان وهمکاران	بهزاد فیضی
ظاهر قدوسی	۸۹۵۹۳۰	سازمان حسابرسی	ظاهر قدوسی
محمد ابراهیم قربانی فرید	۷۵۰۸۴۶۳	موسسه حسابرسی فرید	محمد ابراهیم قربانی فرید
رضا قندی	۶۵۸۵۳۲	موسسه حسابرسی وثیق	رضا قندی
علیرضا کریمی طار	۸۳۲۷۱۶	موسسه حسابرسی بهداوران	علیرضا کریمی طار
فریدون کشانی	۶۳۰۸۸۱	موسسه حسابرسی آزمون	فریدون کشانی
بهرام کلانتری پور	۶۴۱۹۳۹۴	شرکت توسعه صنایع بهشهر	بهرام کلانتری پور
محمد رضا گلچین پور	۶۴۳۵۳۲۳	موسسه حسابرسی ایران مشهود	محمد رضا گلچین پور
محمود گلرخی	۶۴۰۸۳۰۶	موسسه حسابرسی سیستم یار	محمود گلرخی
پرویز گلستانی	۶۷۳۴۳۶	سازمان بورس اوراق بهادار تهران	پرویز گلستانی
جواد گوهرزاد	۸۸۴۰۱۶۳	موسسه حسابرسی نمودار	جواد گوهرزاد
سیروس گوهری	۸۵۹۵۵۰	موسسه حسابرسی شراکت	سیروس گوهری
عبدالمجید محلاتی کاظمینی	۸۴۱۱۷۹	موسسه حسابرسی محلاتی وهمکاران	عبدالمجید محلاتی کاظمینی

نام خانوادگی	تلفن	محل کار	نام
محمد باقر محمدی	۸۸۸۶۲۲۸		محمد باقر محمدی
رسول محمدی سالک	۶۴۰۷۶۳۷		رسول محمدی سالک
نصرالله مختار	۸۹۳۴۹۶	موسسه حسابرسی مختار وهمکاران	نصرالله مختار
ابوالقاسم مرآتی	۸۸۲۶۶۸۴	موسسه حسابرسی بیات رایان	ابوالقاسم مرآتی
علیرضا مستغاثی	۲۴۳۸۵۳	موسسه حسابرسی بهداوران	علیرضا مستغاثی
عبدالکریم مستوفی زاده	۸۳۲۶۷۲	موسسه حسابرسی حقیبان	عبدالکریم مستوفی زاده
علی اصغر مسلمی	۶۵۳۱۵۲	سازمان حسابرسی	علی اصغر مسلمی
واقناک مسیحی شاه نظریان	۸۹۱۲۷۷	بانک تجارت	واقناک مسیحی شاه نظریان
علی مشرفی آرنی	۸۲۵۳۹۲	موسسه حسابرسی بهمند	علی مشرفی آرنی
هما یون مشیرزاده	۸۹۳۴۹۶	موسسه حسابرسی رایمند	هما یون مشیرزاده
رضا معظمی	۸۹۰۸۱۲	موسسه حسابرسی آفران	رضا معظمی
محمد تقی منصوری راد	۸۹۰۲۴۸	سازمان حسابرسی	محمد تقی منصوری راد
اکبر منفرد	۸۸۶۵۹۳۶	موسسه حسابرسی مدیر یار	اکبر منفرد
هوشنگ منوچهری	۸۹۰۲۴۶	سازمان حسابرسی	هوشنگ منوچهری
ابراهیم موسوی	۸۹۰۲۴۸	سازمان حسابرسی	ابراهیم موسوی
حسین موشانی	۸۸۵۷۱۵۸	موسسه حسابرسی ممیز	حسین موشانی
حلیمه خاتون موصلی	۸۹۰۲۴۰	سازمان حسابرسی	حلیمه خاتون موصلی
عبدالامیر میرآب	۶۴۶۶۴۸۰	موسسه حسابرسی ادیب	عبدالامیر میرآب
پرویز میرآرمندهی	۸۸۰۷۴۱۲	شرکت سایار کامپیوتر سیستم	پرویز میرآرمندهی
مجید میراسکندری	۸۸۹۹۷۲۲	انجمن حسابداران خیره ایران	مجید میراسکندری
منصور میرزاخانی نافچی	۳۹۹۸۱		منصور میرزاخانی نافچی
ایرج نجفیان	۸۴۲۱۳۴	موسسه حسابرسی ایران یاور	ایرج نجفیان
عبدالرضا نوربخش	۷۵۳۷۹۴۴	موسسه حسابرسی نوربخش وهمکاران	عبدالرضا نوربخش
ایرج نیک نژاد	۶۴۶۳۳۹۵	شرکت یزدیاف	ایرج نیک نژاد
اسدالله نیلی اصفهانی	۸۹۳۲۸۰	سازمان حسابرسی	اسدالله نیلی اصفهانی
محمد حسین واحدی	۲۴۱۷۹۵	سازمان حسابرسی	محمد حسین واحدی
فریدون وحدتی نیکزاد	۸۵۲۰۱۲	شرکت سی رنگ	فریدون وحدتی نیکزاد
اکبر وقارکاشانی	۸۱۷۲۸۲۱	شرکت خدمات مالی و مشاوره ای	اکبر وقارکاشانی
بهرز وقتی	۲۶۳۸۸۳	موسسه حسابرسی رازدار	بهرز وقتی
علی هاشم نژاد شیرازی	۸۹۹۵۴۳	موسسه حسابرسی اندیشان	علی هاشم نژاد شیرازی
اصغر هشی	۸۳۵۳۹۱	موسسه حسابرسی بهمند	اصغر هشی
عباس هشی	۸۳۰۶۸۴	موسسه حسابرسی بهمند	عباس هشی
کارو هوانسیان فر	۸۳۲۳۱۶	موسسه حسابرسی نواندیشان	کارو هوانسیان فر

دشواریهای گزینش نرم افزار حسابداری در ایران

* جمشید فراروی

— لیسانس اقتصادسنجی
— پیشینه ۲۰ سال حسابرسی و طراحی سیستمهای
مالی

— از مدیران مؤسسه آگاهان
— عضو انجمن حسابداران خبره انگلستان
— عضو انجمن حسابداران خبره ایران

بیشتر حسابداران اکنون در ایران با مسئله گزینش نرم افزار روبه رویند. مسئله ای که باید هم از دیدگاه مصرف کننده و هم از دیدگاه تولیدکننده بررسی شود. مناسب می دانم یادآور شوم که این مشکل تنها به کشور ما اختصاص ندارد و تمامی حسابداران در جهان با آن رویارویند. منتها ما در ایران با جلوه خاصی از این دشواری روبرویم. مقاله من به بررسی این موضوع در چارچوب سرفصلهای زیر می پردازد:

— مقررات و عرف تجاری ایران؛ تنوع روشها و مسائل

آموزشی.

- مراحل گزینش و استقرار نرم افزار.

- قابلیت حسابرسی و ممیزی.

- طراحی مالی.

- نقش حرفه و انجمنهای حرفه‌ای در مورد گزینش

نرم افزار.

پیشینه:

چارچوب مقررات تجاری ایران بسیار قدیمی است و سالهاست که در آن بازنگری نشده است. دفترهای قانونی هنوز به صورت پلمب شده است. قانون تجارت مصوب ۱۳۱۱ است و تنها در ۱۳۴۷ یعنی بیش از ربع قرن پیش در قسمتهایی از آن تجدیدنظر شده است.

از طرف دیگر روشهای پیشرفته حسابداری، از جمله استفاده از کامپیوتر، از مدتها پیش در ایران رواج یافته است.

البته قانون تجارت با آنکه چارچوبی سنتی دارد که به نظر دست و پاگیر می‌آید اما از عرفی پیشرفته برخوردار است و امکان به‌کارگیری روشهای متنوع در آن پیشینی شده است؛ چنانچه تنها دفترهای قانونی پیشینی شده در قانون تجارت را مورد توجه قرار دهیم خواهیم دید که امکان دارا بودن دفترهای متنوع برایمان وجود دارد: بعضی ۱۰ گروه کلی حساب را در دفاتر ثبت می‌کنند و بعضی با تفصیل بیشتر. برخی در دفترهای خود تنها یک حساب هزینه کل در نظر می‌گیرند. مؤسسه‌ای برای هر رویداد دو برگ سند، یکی بدهکار و دیگری بستانکار صادر می‌کند، و مؤسسه‌ای دو سری دفتر قانونی یکی برای ثبت رویدادهای ماههای زوج و دیگری برای ثبت رویدادهای ماههای فرد به کار می‌برد.

با ورود کامپیوتر و مخصوصاً کامپیوترهای شخصی که در سطح گسترده‌ای رواج یافته است روشها

استاندارد می‌شود. این چگونگی را نرم‌افزارها دیکته می‌کنند. اگرچه آمار دقیقی از گونه‌های مختلف نرم‌افزارهای مورد استفاده در ایران در دست نیست،

اما شواهد نشان می‌دهد که تاکنون به تقریب ۱۰ گونه نرم‌افزار در کشور ما به کار گرفته شده که هر یک در نزدیک به ۱۰۰ شرکت استفاده می‌شود. این نرم‌افزارها روشهای حسابداری تثبیت شده‌ای را در شرکتها پدید آورده است و به نظر می‌رسد که به این ترتیب روشهای حسابداری شرکتها در مجموع به سوی استاندارد شدن پیش می‌رود. اما هنوز یکی از درگیریه‌ها و مشکلاتی که استفاده‌کنندگان نرم‌افزارها از یک طرف و تولیدکنندگان آنها از طرف دیگر با آن روبه‌رو هستند. تنوع روشهاست که اختلاف سلیقه‌های ظاهری هم بر آن افزوده شده است. استفاده‌کنندگان این نرم‌افزارها حتی آنها که آمادگی دارند خود را با روشهای نرم‌افزاری جدید وفق بدهند، باز هم تمایل دارند که روشهای تثبیت شده در نرم‌افزارها به روشها و سلیقه‌های شخصی آنها نزدیک باشد. که این چگونگی برای تولیدکننده دو مسئله ایجاد می‌کند:

(۱) به‌طور معمول طراحان قادر به در نظر گرفتن روشهای متناقض طراحی و تحلیل سیستمهایی که جوابگوی انواع روشها و سلیقه‌ها باشد، نیستند (مثلاً روشهای متنوع ارزیابی موجودیها).

(۲) نوشتن نرم‌افزار به تحمل هزینه گزافی نیاز دارد.

که به نظر نگارنده، جنبه اقتصادی بودن تولید در بازار، سرانجام نرم‌افزار را به سوی یکسان شدن روشها سوق خواهد داد. از طرف دیگر البته با وجود انواع نرم‌افزار در بازار، استفاده‌کننده می‌تواند آنچه را که برای او بهتر است انتخاب کند.

در جنبه آموزش و در مرحله استقرار ورق بزیند

و راه اندازی نرم افزار در شرکتها طیف وسیعی از کاربران در برابر ما قرار دارند. از این دیدگاه یکی از مشکلات اصلی، نبود آشنایی اولیه با کامپیوتر است. ما هیچگاه به شرکتها توصیه نمی کنیم که کارکنان خود را به گذراندن دوره های پیشرفته سیستم عامل (DOS) وادار کنند، چرا که امروزه نرم افزارها خیلی ساده و عملی طراحی می شوند. ولی آشنایی مختصری با این سیستم، مفید است. هرکس لازم است صفحه کلید و اجزای کامپیوتر را بشناسد وگرنه وقت زیادی در مراحل اولیه تلف خواهد شد که احتمالاً به شکست مرحله استقرار آغازین خواهد انجامید. مسئله دیگر، آمادگی تطبیق و وفق پذیری کاربر است. این جنبه در اشخاص مختلف فرق می کند. تولیدکننده اصولاً نباید مخالف سلیقه شخصی باشد ولی اعمال سلیقه معمولاً هزینه دارد.

استفاده کننده به هر حال در بازار این امکان و حق را دارد که یا نرم افزاری اختصاصی به شکلی که دقیقاً مورد نظر اوست، با هزینه بالا سفارش دهد - که چه بسا بازم با دیدگاههای مخالف طراح به عنوان یک عضو تیم مواجه خواهد شد - یا می تواند از میان نرم افزارهای آماده، مناسبترین را برگزیند، و یا درانتظار نگارشهای جدید نرم افزارهای آماده بنشیند که با پیروی از نظرات اعلام شده مشتری و کاربر، امکانات جدید مورد نظر در آن گنجانده شود.

در این مبحث، با پدیده دیگری هم مواجه هستیم که همان بیعلاقگی استفاده کنندگان به کاوش در بازار و یافتن مناسبترین یا ارزانترین راه حلهاست. برای مثال سیستم

نرم افزاری سهام که شامل چاپ اوراق سهام، ثبت نقل و انتقالات، محاسبات سود و مالیات و غیره است، از اجزای نسبتاً سراسری تشکیل شده که نباید تنوع زیادی داشته باشد. مقررات قانون تجارت و بورس و نیازهای شرکتها پذیرفته شده در بورس کاملاً مشخص است؛ نگارنده خود در یکی از شرکتهای مهندسی نرم افزار، چنین سیستمی دیده ام که نسبتاً همه نیازها را برآورده می کند. شرکتها دیگری هم که در این زمینه مورد پرسش قرار گرفته اند، همین نرم افزار را توصیه می کنند و بیش از وضعیت موجود حاضر به وقت گذاشتن روی آن نیستند. در این مدت مشاهده می شود که شرکتها پذیرفته شده در بورس گروهی را بسیج کرده اند که این برنامه را از ابتدا برایشان بنویسند. در صورتی که چنین نرم افزاری به قیمت بسیار ارزان، و بی نیاز از صرف وقت چندین ماهه برای تدوین و تست و مراحل لازم دیگر وجود دارد. در این مورد به نظر نگارنده نه تنها «دشواری گزینش» وجود ندارد، که پدیده برعکس آن به چشم می خورد. بی اغراق می توان گفت که در کشور ما در چندین سال اخیر صدها برنامه یکسان حسابداری از نو نوشته شده؛ همان دوباره کاری که غربیها به آن «اختراع مجدد چرخ» می گویند.

مراحل انتخاب و استقرار نرم افزار

مراحل انتخاب و استقرار نرم افزار بدین ترتیب است:

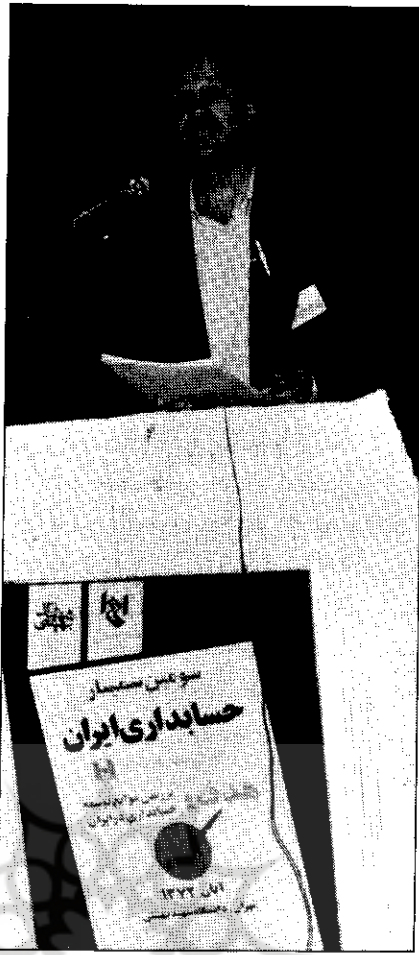
- تعریف نرم افزار
- اهداف استقرار
- تعیین نیازها و مشخصات
- نرم افزار آماده یا اختصاصی
- مدیریت پروژه
- بودجه و زمان بندی
- آموزش
- تست و اجرای موازی
- انتظارات جدید

الف) تعریف نرم افزار

تعریف خلاصه نرم افزار برای یادآوری چنین است: نرم افزار، مجموعه ای از دستورعمل های کامپیوتری است که به صورت یک پرونده کامپیوتری ضبط می شود، در حافظه نگهداری می شود و می توان هر چندبار آن را اجرا کرد تا کامپیوتر همان دستورعمل ها را به ترتیب تکرار کند. این خاصیت نرم افزار که آن را می توان مثل یک پرونده اطلاعاتی ضبط کرد در تحول کامپیوتر بسیار مهم بوده است.

ب) هدفهای استقرار

هدفهای شرکتها در گزینش نرم افزار، با نگاهی وسیعتر و در سطح جهانی نخست رقابت در بازار است که در خارج ابعاد گسترده تری دارد اینک برای بسیاری از شرکتها مبارزه با رقیبان، بدون کامپیوتر ناممکن است. مثلاً آژانسهای هواپیمایی، با سیستم غیر کامپیوتری یقیناً مشتریان خود را به علت معطل کردن و صرف وقت بیشتر، از دست

مورد عادت خود در جای دیگر را در شرکت جدید به کار برند که این باعث به هم ریختن روال عادی شرکت خواهد شد. موضوع آموزش کادر جدید بی تجربه را هم باید به مسئله اضافه کرد. شرکتها در پی آنند که روشهای جا افتاده در شرکت، در نرم افزار گنجانده شود تا در صورت تغییر کادر به راحتی بتوانند این روشها را به پرسنل جدید منتقل کنند.

یکی دیگر از هدفهای استفاده از کامپیوتر، ایجاد پرستیژ و فواید نامرئی است. بهبود روحیه کارکنان، گردش پرسنلی کمتر، و مسائل رقابت و خدمات بهتر برای مشتریان و سهامداران نیز در این مقوله می گنجد. و سرانجام پدید آمدن انتظارات جدید پس از استقرار سیستم است. فزونی طلبی انسانی در کنار کامپیوتر خیلی سریع جلوه گر می شود؛ تراز آزمایشی که قبلاً دو هفته طول می کشید و حال در عرض دو دقیقه آماده می شود، انتظارات بیشتری را به دنبال دارد. هم طراح و هم مدیر پروژه کامپیوتری باید آمادگی برخورد صحیح با این انتظارات را داشته باشند.

پ) تعیین نیازها و مشخصات

نیازها و مشخصات باید در آغاز پروژه تعیین شوند و عواملی که باید در این زمینه مورد توجه قرار گیرد عبارتند از:

- حجم عملیات
- انتخاب اجزای سیستم
- تعداد استفاده کنندگان

ورق بزنید

استقرار سیستمهای کامپیوتری، کارکنان متخصصتر و آموخته تر خواهند شد، ولی از طرف دیگر نیاز به نیروی انسانی هم ممکن است کاهش یابد و از این رو از هزینه ها کاسته شود.

سومین هدف استفاده از کامپیوتر تسریع در گزارشگری است که از آثار مهم و ملموس کامپیوتر شمرده می شود، و در تجربه روزمره هم نتیجه مثبت داشته است. یک توانایی اصلی کامپیوتر پردازش سریع داده ها است که بدون خستگی و با تکرار انجام می شود.

کنترلهای برنامه ریزی شده و تثبیت روشها از شمار دیگر هدفهای استفاده از کامپیوتر است. با شرکتیایی روبه رو شده ایم که این جنبه را در صدر هدفهای خود اعلام کرده اند. یکی از مسائل گردش پرسنلی این است که کارکنان تازه استخدام شده سعی می کنند روشهای

اهداد. سرعت عمل، خدمات بهتر، بنه کمتر و قیمت های پایینتر، اهدافی است که شرکتها دنبال می کنند. اکنون که کامپیوترهای شخصی فرو نشسته در د این که بتوان واقعاً با کامپیوتر به همه اهداف رسید، تردیدهایی پیش آمده است. سرانجام باید به این نکته هم اذت که اکنون انتظارات جدیدی از سیستمهای کامپیوتری مطرح شده است و در عین حال باید با این اهداف آشنا و سعی در رسیدن به آنها کرد.

دومین هدف، خدمات بهتر برای مشتریان و سهامداران است. موردی که بیشتر گفتیم همین بود که بیشتر بکتهای پذیرفته شده در بورس تهران چه شده اند که نمی توانند بدون سیستم کامپیوتری جوابگوی امور فرضاً ۲۰۰ سهامدار خود باشند. گذشته از این بگویی و حل و فصل مسائل اداری، جنبه تاثیر تبلیغاتی را هم در نظر گرفت که موجب تقاضای بیشتر و افزایش قیمت سهام شرکت در بورس شود. این که سهامداران سود سهام را با یک برگه کامپیوتری از پست یافت کنند تا اینکه مجبور باشند برای همین کار به کیلومتر ۱۶ جاده کرج اجمعه کنند، تفاوت زیادی دارد.

هدف دیگر کاهش هزینه ها و بهبود کیفیت کارهاست. یکی از موارد عمده این مقوله، کاهش سرمایه در گردش هزینه های مالی است. مثلاً رقم حسابهای دریافتنی ممکن است از طریق گیری سریعتر بدهکاران کاهش پیدا کند. ارسال سریعتر صورتحسابهای فروش، حذف زمان تاخیر، کاهش رقم موجودی انبارها و نیاز به فضای کمتر در بارها، همگی ممکن است در کاهش سرمایه در گردش موثر باشند. با

- ارتباط سیستمها

- مشاور

- آشنایی با مشخصات عام نرم افزار

خوب

حجم عملیات؛ یکی از عوامل تعیین کننده اولیه است. کامپیوتر کارهای تکراری را بخوبی، با سرعت و بدون خستگی انجام می دهد. اگر یک بار صحیح انجام بدهد همیشه صحیح انجام می دهد و بنابراین در کار تکراری و با حجم عملیات زیاد مفید و مقرون به صرفه است. بویژه که باید هزینه نوشتن نرم افزار را در نظر گرفت و مقایسه کرد. سرعت دسترس به اطلاعات در حجم کم در سیستم دستی معمولاً بیشتر است. تا بخواهیم کامپیوتر را روشن کنیم و مثلاً آدرس سه مشتری را که به کامپیوتر داده ایم به دست بیاوریم می توان براحتی دفترچه را از جیب درآورد و آدرس ها را خواند.

انتخاب اجزای سیستم هم باید در آغاز کار انجام شود، یک جنبه در این امر، تشخیص حجم عملیات است. ابتدا باید سیستمهایی را که حجم عملیات آنها بالاست برای کامپیوتری کردن انتخاب کرد. استقرار مرحله ای هم به تجربه موثرتر بوده، و توصیه کردنی است. در این رابطه باید امکانات نیروی طراح و برنامه نویس، مدیریت پروژه و بودجه در نظر گرفته شود.

تعداد استفاده کنندگان در تعیین مشخصات برنامه های مورد نظر مهم است. اگر به خاطر حجم زیاد عملیات، تعداد افرادی که باید اطلاعات را وارد سیستم کنند یا گزارش بگیرند، زیاد باشد، سیستم انتخابی حتماً باید «چند

کاربری» (multi - user) باشد، استفاده از یک دستگاه کامپیوتر و یک نرم افزار «تک کاربری» (single - user) که فقط پاسخگوی یک استفاده کننده باشد هیچ فایده ای ندارد، زیرا که برنامه نویسی برای چند یا یک کاربر کاملاً فرق می کند، همین طور است قیمت هایی که داده می شود، مثلاً برای چهار نفر استفاده کننده پانصد هزار تومان و برای ده نفر، دو میلیون تومان. چرا که امکانات بیشتر می خواهد و در طراحی هم باید پیچیدگیهای خاص در نظر گرفته شود. ارتباط سیستمها باید از ابتدا مشخص شود، «فلو چارت» کاملی از این ارتباط طرح گردد و بر مبنای آن مشخصات سیستمهای انفرادی نوشته شود.

مشاوران شرکتها لزوماً اشخاص متخصصی که به همه جوانب فوق احاطه داشته باشند نیستند. توصیه می کنیم که از آغاز پروژه مشاور صالح و شایسته ای که با استقلال عمل کرده نظرات شرکت را تکمیل کند به همکاری گرفته شود.

مشخصات عام نرم افزار خوب

برای انتخاب، چه در نرم افزار اختصاصی و چه در نرم افزار آماده باید در پی این موارد بود:

- طراحی مالی و آنالیز سیستم

- کتابچه راهنما

- سابقه شرکت نرم افزاری

- مطمئن بودن و قابلیت اتکا

- کامل بودن و دقت پردازش

- مقررات و قوانین جاری

- نگهداری و پشتیبانی

- انعطاف گزارشدهی

- سادگی یادگیری و استفاده

- سایر موارد.

طراحی مالی و تحلیل سیستم: اصولاً نرم افزاری که خریداری می شود یا نوشتن آن سفارش داده می شود باید جوابگوی فعالیتهای مالی که برای آن در نظر گرفته می شود، باشد و این مستلزم طراحی و تحلیل صحیح است.

کتابچه راهنما: در این مورد سه حالت مشاهده کرده ایم: (۱) کتابچه راهنما وجود نداشته و مصرف کننده سردرگم باعث تاخیر در استقرار سیستم شده است. (۲) کتابچه راهنمای مفصلی به دست استفاده کننده ای داده شده که حوصله مطالعه آن را برای راه اندازی مثلاً سیستم حقوق و دستمزد نداشته، بدون توجه به کنترل های داخلی برنامه که در کتابچه راهنما مشروحاً توضیح داده شده، اطلاعات فراوانی را وارد کرده و در آخر کار متوجه شده است که نمی تواند عمل پردازش را انجام دهد. و (۳) کتابچه راهنمای کامل و کاربر آماده برای یادگیری و مطالعه دست به دست هم موفقیت سریع پروژه را تضمین کرده است.

سابقه شرکت نرم افزاری: حق طبیعی استفاده کننده است که کاملاً در مورد شرکت نرم افزاری تحقیق کند، از خود شرکت و دیگران پرسد که برای کجاها کار کرده اند، چند پروژه داشته اند، نظر مشتریان دیگر چیست، و نهایتاً نسبت به آن شرکت اطمینان پیدا کند.

مطمئن بودن و قابلیت اتکا: تشخیص این موارد تا حدودی مستلزم در دسترس بودن نرم افزار یا مراجعه برای نمایش حضوری است. صحت داده های ورودی، دقت داده ها، و مجاز بودن آنها توسط نرم افزار قابل کنترل هستند. مثلاً

کد حساب یا مشتری کنترل شود، وجود آنها چک شود، سند وارده تراز باشد... مجاز بودن اطلاعات را می شود از طریق در نظر گرفتن اسم رمز در نرم افزار کنترل کرد یا اینکه کنترل های سازمانی خارج از کامپیوتر برقرار ساخت.

کامل بودن و دقت پردازش: باید اطمینان به دست آورد که کلیه اطلاعات وارد شده به دقت پردازش می شود و در فایل های صحیح وارد یا ثبت می گردد، دیگر اینکه نرم افزار اعلام کند که عملیات را انجام داده است.

مقررات و قوانین کشوری: انتظار آن است که کسی که نرم افزار می نویسد با قوانین آشنا باشد. خوشبختانه این مسئله اکنون تا حدود زیادی در ایران رفع شده است و خیلی از شرکت های کامپیوتری که در ابتدای این دهه بدون مشاور مالی کار می کردند، اکنون چنین متخصصانی را در کنار خود دارند و کیفیت کارشان بالا رفته است.

بررسی سایر موارد ذکر شده یعنی نگهداری و پشتیبانی، انعطاف گزار شده، سادگی یادگیری و استفاده، از حوصله این مقاله خارج است.

بسته نرم افزار آماده یا اختصاصی

سیستم نرم افزاری آماده را تعریف می کنیم و در همان حال تفاوت سیستم اختصاصی را ذکر می کنیم.

بسته نرم افزاری آماده همان مجموعه دستور عمل های کامپیوتری است که برای نیازهای مشترک تعداد زیادی استفاده کننده نوشته می شود، قبل از

گرفته شود. که در ساده ترین موارد هم یکی دو هفته وقت می برد. در مقابل، در نرم افزار اختصاصی با پروژه ای طولانی مواجه هستیم.

برای پرهیز از طول کلام، از طرح موضوع نگارش های بعدی، نظرات مشتریان، سابقه استفاده و پذیرش و انطباق نرم افزار می گذریم.

مدیریت پروژه - بودجه و زمان بندی

مثل هر پروژه دیگر، انتخاب و استقرار نرم افزار مستلزم مدیریت و استراتژی صحیح و مشخص بودن مسئولیتهاست. شرکت های بزرگی مشاهده شده اند که این اصول را رعایت نکرده اند: شرکتی را دیدیم که در دپارتمان کامپیوتر خود تعداد زیادی کامپیوتر و ۵ نفر برنامه نویس داشتند که از مدتها قبل سیستم روش مسیر بحرانی (CPM) و برنامه ریزی تولید کارخانه را برنامه نویسی کرده بودند. ولی خودشان فاقد برنامه کاری خاص خویش بودند و به صورت موردی برحسب خواسته مقطعی مدیریت، سیستم های جدید را آغاز می کردند. این روش نادرست است. در پروژه های نرم افزاری باید مدیریت مشخص شود و استراتژی داشته و بودجه و زمان بندی و برنامه کاری از قبل تعیین شده و ارتباطات مشخص بین سیستمها وجود داشته باشد.

هزینه: در این گونه پروژه ها هزینه های غیرمنتظره، و پنهان زیادی وجود دارد که باید نسبت به آنها آگاهی و آمادگی قبلی ورق بزنید

سفارش شخص خاصی، کلیه مراحل تولید را گذرانده، یعنی طراحی، برنامه نویسی و تست شده، و به صورت آماده استفاده عرضه می شود. مدت زمان تهیه نرم افزار خیلی طولانی است و در مورد بسته نرم افزاری بیشتر است چون باید در محیط های مختلف به کار رود و نگهداری و پشتیبانی لازم نداشته باشد. البته این امر در جاتی دارد و شرکت های نرم افزاری همگی سیستم های کاملاً آماده و نیمه آماده در اختیار دارند و این امر به نفع مصرف کننده هم هست چون لازم نیست مدتی طولانی منتظر رفع نیازهای نرم افزاری خود بشود. پس مصرف کننده باید پس از تشخیص نیازهای خودش با خود حساب کند که آیا چنین سیستمی در شرکت های دیگر هم موضوع دارد؟ و در صورت جواب مثبت، با انتظار قیمت پایینتر و آمادگی تحویل بیشتر به بازار مراجعه کند.

گسترده گی بازار: طراح بسته آماده باید در آغاز این پروژه طولانی، بازار خاص خود را تعریف کند و تصمیماتی در مورد روش های مشابه بگیرد و کنترل های مشابه یا آزادی عمل و انعطاف با توجه به همان بازار تعریف شده را در نظر بگیرد. اینها طراحی چنین سیستمی را با دشواری روبه رو می سازد.

قیمت: هزینه بسته آماده برای مصرف کننده نسبتاً پایین است، چون برای فروش به تعداد زیاد نوشته شده و هزینه تحقیق و توسعه آن بین تعداد زیادی مصرف کننده سرشکن می شود.

زمان بندی: بسته آماده بلافاصله قابل استفاده است ولی باید زمان ارائه اطلاعات اولیه و دائمی سیستم و آموزش کارکنان در محاسبات در نظر

داشت. آنالیز سیستم و برنامه‌نویسی را قبلاً گفتیم. اعلام نیازها یعنی آن که ادارات مختلف زمان قابل ملاحظه‌ای صرف کرده. از قبل تعیین کنند که چه چیزی لازم دارند. هزینه و زمانبندی برای تست، انتقال یا گذار از سیستم قبلی (دستی) به سیستم جدید، و آموزش، باید پیشاپیش بررسی و روی کاغذ آورده شود. امکانات داخلی شرکت از قبیل اتاق و مبللمان اداری و استخدام پرسنل نیز باید مشخص گردد و هزینه همه این موارد برآورد شود.

ج) آموزش

مهمترین هدف از آموزش این است که کلیه افراد ذینفع در پروژه از کار راضی و خوشنود باشند. این امر از طریق ایجاد آمادگی اولیه در استفاده‌کنندگان، با آموزش و توضیح فواید پروژه به دست می‌آید به طوری که ترس و واهمه کلیه افراد از بین برود و در خدمت استقرار سیستم قرار بگیرند. آموزش یکی از حساسترین وجوه استقرار سیستم است و اگر بتوانیم این مانع را پشت سر بگذاریم بقیه مراحل آسانتر خواهند بود. نرم‌افزار مشابه در شرکت‌های مختلف بسته به روحیه و طرز برخورد کاربران موفق یا ناموفق بوده است.

قابلیت حسابرسی و ممیزی

وقتی که از این توانایی صحبت می‌کنیم منظورمان تنها از دیدگاه حسابرس یا ممیز نیست، مدیران و

کارکنان شرکت هم نیاز دارند که به سوابق و مسیر پردازش اطلاعات رجوع کنند. یک نقطه شروع برای ایجاد این قابلیت، مطالعه برنامه‌های حسابرسی کامپیوتری است که از منابع خارجی می‌توان استخراج کرد، و در انتشارات سازمان حسابرسی هم وجود دارد. اهداف اصلی حسابرسی کامپیوتری از قرار زیرند:

در مورد پرونده‌ها:

- ۱ - تداوم پرونده‌ها
- ۲ - محافظت از داراییها

در مورد معاملات:

- ۳ - کامل بودن اطلاعات ورودی
- ۴ - صحت اطلاعات ورودی
- ۵ - مجاز بودن اطلاعات ورودی
- ۶ - دقت تولید اطلاعات توسط کامپیوتر
- ۷ - بروز کردن

آشنایی و آموزش کافی در ایران برای درک این برنامه‌ها کمتر وجود دارد. در اینجا دو مسئله وجود دارد: اول اینکه حسابرسان باید آموزشهای لازم را ببینند و دوم اینکه با شرکت‌های نرم‌افزاری مذاکره و خواسته شود که این نکات را در برنامه‌های خود در نظر بگیرند:

طراحی مالی

آشکار است که در این باب کمبود

وجود دارد. تجربه کاری نگارنده در تجزیه و تحلیل سیستمهای مالی در جریان حسابرسی ضمیمی در شرکتها کسب شده است، مثلاً از طریق پر کردن پرسشنامه‌های ارزیابی کنترل‌های داخلی؛ و متأسفانه این تجربه‌ای است که همکاران حسابرس ما در چند سال اخیر خیلی کم به دست آورده‌اند و بررسی علل آن محتاج بحث جداگانه است.

با توجه به همه کم و کاستی‌هایی که برشمرده شد و در پایان، می‌توان راه‌حل‌هایی ارائه کرد که در عنوانهای زیر خلاصه می‌شود.

راه‌حل‌ها

- آموزش:

- آموزش کاربرد کامپیوتر برای مدیران
- آموزش عالی برای تحلیلگران سیستمهای مالی
- آموزش کاربران
- استاندارد شدن روشهای

حسابداری

- ایجاد نرم‌افزار مناسب توسط شرکت‌های نرم‌افزاری
- حمایت مدیران از فرایند ایجاد سیستمهای کامپیوتری
- آماده ساختن شرکتها برای پذیرش شیوه‌های جدید گردش کار
- برنامه‌ریزی و سپس ایجاد و اجرای سیستمهای کامپیوتری

چنانکه ملاحظه می‌شود بخش

مده مسائل از وضعیت حرفه در ایران رچشمه می‌گیرد؛ حسابداران نیاز به گاهی بیشتر درباره کامپیوتر دارند، بلیت حسابرسی سیستمها باید توسط حسابداران بررسی شود، از نظر کادر تحلیلگر سیستم با کمبود روبه‌روئیم، توانین تجاری در ایران قدیمی و جدید نظر نشده است، مشکلاتی که در تریان تحولات سریع جهانی اکنون و نده به راهیابی نیاز دارد.

من توصیه می‌کنم که کمیته خصوصی در انجمن حسابداران خبره ایران در مورد نحوه ارتباط حسابداران با کامپیوتر تشکیل بشود و راه‌حلهای سازمانی و قانونی ارائه کند.

مناسب می‌دانم نگاهی نیز به تحولات جهانی در زمینه مورد بحث داشته باشم. فدراسیون بین‌المللی حسابداران که انجمنهای حسابداران اکثر کشورهای جهان در آن عضویت دارند و البته جای ایران در آن خالی است. سال گذشته گزارشی منتشر کرده است که در این فرصت اشاره کوتاهی به محتوای آن خواهم داشت. سرفصلهای این گزارش عبارتند از: پیش‌بینی تحولات تکنولوژی اطلاعات (Information Technology) در ده سال آینده:

این گزارش که با نام «پیش‌بینی تحولات تکنولوژی اطلاعات در ده سال آینده» منتشر شده است هم دربرگیرنده پیش‌بینیها و هم دربرگیرنده پیشنهاداتی برای حسابداران می‌باشد. البته تهیه‌کنندگان گزارش اعلام کرده‌اند که مسائل کشورهای در حال توسعه مورد توجه نبوده و تنها به کشورهای پیشرفته پرداخته‌اند. منتها به نظر من پیش‌بینیها و پیشنهادات آنها حتماً روی کار ما هم اثر خواهد داشت.

پیش‌بینی می‌شود که قیمت کامپیوتر و وسایل ارتباطی در ده سال آینده همچنان کاهش پیدا کند، تمایز بین کامپیوتر و وسایل ارتباطی از بین برود، کامپیوترهای قابل حمل با امکانات مخابراتی به صورت فراگیرتری در اختیار همگان قرار گیرد، روشهای جدید ورود اطلاعات جایگزین صفحه کلید بشود.

پیش‌بینی می‌شود که روشهای جدیدی در مهندسی نرم‌افزار و نوشتن برنامه‌های کامپیوتری مطرح شود، از قبیل مدولاریته و اجزای جداگانه که منجر به سرعت بیشتر در طراحی نرم‌افزار بگردد در نظر گرفته شود. در

مورد دسترسی به اطلاعات خارج از سازمان، مثالی که برای من جالب است این که وزارت دارایی آمریکا و استرالیا امکاناتی را فراهم آورده است که بتوان اظهارنامه مالیاتی را به صورت الکترونیکی پست کرد، نه به صورت تصویری مثل فاکس، بلکه به صورت دیجیتال یعنی محتوای اطلاعات با استفاده از کامپیوتر و مودم و ارتباط تلفنی، رد و بدل شود.

روشهای ممیزی را هم کامپیوتری کرده‌اند به طوری که خیلی سریع اظهارنامه بدست آنها می‌رسد و جواب می‌دهند. در استرالیا اعلام کرده‌اند که زمان بازپرداخت مالیات مکسوره اضافی را که مودی در اظهارنامه‌اش درخواست کرده از ده هفته به چهارده روز رسانده‌اند. تعدادی از حسابداران استرالیایی که مانند ایران کار عمده آنها مالیاتی است و خدمات کامپیوتری ارائه می‌کنند این امر را بعنوان تبلیغ کار خود معرفی کرده‌اند که اگر به ما مراجعه بکنید سریعتر می‌توانید پول خودتان را از دولت پس بگیرید.

تغییرات سازمانی خیلی مهم است، ارتباط بسیار نزدیک می‌شود و حالت کارگروهی پیش می‌آید. در ده سال آینده همه با در دست داشتن کامپیوتر به یک شبکه جهانی متصل هستند و اطلاعات را می‌توانند بگیرند و از نظر روشهای سازمانی تحول عظیمی ایجاد خواهد شد.

تحول در خدمات حسابداری تحول جدیدی است که با تحولات تکنولوژی اطلاعات پیوند خواهد داشت. مدیریت اطلاعات بعنوان یک مهارت جدید مورد توجه شرکتها قرار می‌گیرد.

بقیه در صفحه ۱۱۸

پیشرفتهای تکنولوژی:

کاهش قیمت کامپیوتر و وسایل ارتباطی
کامپیوترهای قابل حمل با امکانات مخابراتی
روشهای جدید ورود اطلاعات جایگزین صفحه کلید
تغییرات سازمانی
تحول در خدمات حسابداری
مدیریت اطلاعات بعنوان یک مهارت جدید
حسابرسی کامپیوتری

تفسیر تورم در ایران؛

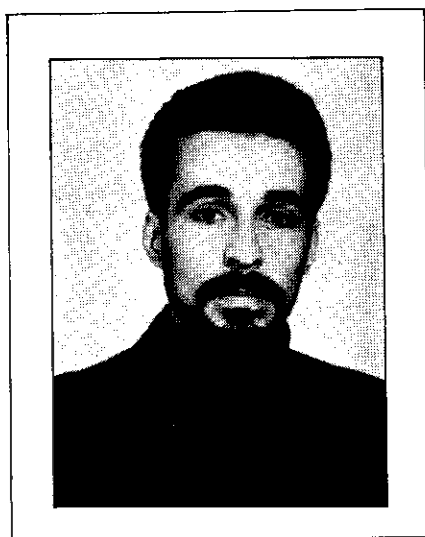
نمایش مجدد

در ماهنامه حسابدار شماره ۹۳ - ۹۴ یافته‌های پژوهش استاد محترم جناب آقای غلامرضا اسلامی بیدگلی با عنوان «تفسیر تورم در ایران با کاربرد نظریه مقداری پول» به چاپ رسید. پژوهشگر با اتکا به نظریه مقداری پول، تورم را تابعی خطی و درجه اول از نقدینگی در نظر گرفته‌اند. و پس از محاسبه ضریب همبستگی بین نقدینگی و شاخص قیمتها (به عنوان معیار تورم) و آزمون کردن این ضریب صدق نظریه مقداری پول در ایران را نتیجه گرفته‌اند. سپس با تدوین مدلی خطی و از درجه اول و تفسیر ضرایب این مدل تغییرات تورم در اثر تغییرات نقدینگی را مورد بررسی قرار داده‌اند. سرانجام با استفاده از همان مدل، شاخص قیمتهای سال ۱۳۶۸ را با دقت بسیار بالایی پیشبینی کرده‌اند که به شاخص اعلام شده از سوی بانک مرکزی بسیار نزدیک است.

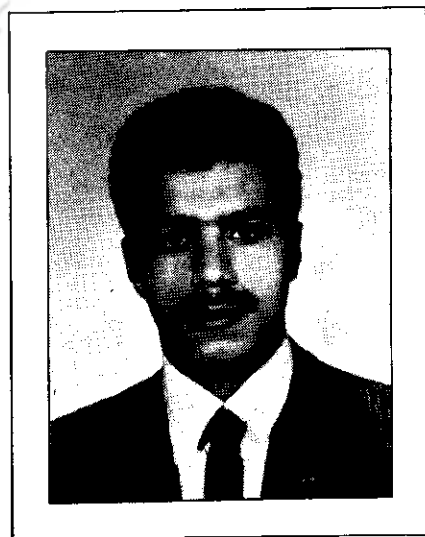
از آنجا که تورم مسئله روز کشور ماست و نیز موضوع تحقیق برای ما بسیار جالب توجه می‌نمود، برآن شدیم تا این موضوع را مجدداً و با استفاده از همان اطلاعات بررسی کنیم.

در بخش اول کارمان، ابتدا با قبول این فرض که بین تورم و نقدینگی رابطه‌ای خطی و از درجه اول برقرار است، تحقیق قبلی را مورد ارزیابی قرار داده‌ایم. در این بخش مدل قبلی را اصلاح و نتایج خود را با نتایج تحقیق قبلی مقایسه کرده‌ایم. این مقایسه نشان می‌دهد که نتایج کلی تحقیق قبلی معتبر است.

در بخش دوم کارمان، صحت و اعتبار فرض وجود رابطه خطی و درجه اول را آزمون کرده و برای یافتن مدل جایگزینی که بتواند رفتار تورم در مقابل نقدینگی را بهتر نشان دهد، به جستجو پرداخته‌ایم. به گمان ما نتایج این بخش از تحقیق قانع‌کننده است. از استاد محترم جناب آقای فرزاد اسکندری، و نیز از آقایان: عباس وفادار، علی زرگر انگشتی، بهروز ناصر خاکی و مهدی خلیلی که یاریگر ما در این کار بوده‌اند صمیمانه تشکر می‌کنیم.

عبدالرضا تالانه

امیر پوریا نسب

بخش اول

یادآوری

قبل از آنکه بحث اصلی را آغاز کنیم ذکر چند نکته جهت یادآوری ضروری به نظر می‌رسد:

۱- نظر به اینکه اطلاعات لازم برای سالهای بعد از ۶۸ به آسانی در دسترس نبوده لذا ما نیز از همان اطلاعات تحقیق قبلی استفاده کرده‌ایم.

۲- هر کجا که از تحقیق «تفسیر تورم در...» (ماهنامه حسابدار ۹۳-۹۴) بحث می‌شود از عبارت «تحقیق قبلی» استفاده خواهیم کرد.

۳- در این تحقیق (همچون تحقیق قبلی) با دو متغیر تورم و نقدینگی سروکار داریم. از این پس نقدینگی را با M و تورم را با P نشان می‌دهیم. بدلیل آنکه اطلاعات مربوط به این دو متغیر به زمان (سالهای ۱۳۴۶-۶۷) نیز مربوط می‌شود، لذا هریک از علائم اختصاری M و P را ممکن است با اندیس؛ برای نشان دادن زمان به کار ببریم.

۴- اگر معادله‌ای به صورت $y = a + bx$ داشته باشیم که در آن ارقام X برحسب کیلوگرم باشد و اگر بخواهیم همین معادله را برای X برحسب تن بنویسیم کافی است X ها را به ۱۰۰۰ تقسیم کرده در عوض ضریب آن را در ۱۰۰۰ ضرب

کنیم.

۵- اطلاعات جمع‌آوری شده در تحقیق قبلی برای متغیر نقدینگی در دو مقیاس ارائه شده بود: یکی برحسب میلیارد ریال و دیگر برحسب نقدینگی سال ۱۳۵۳ (۸۱۵/۷ میلیارد ریال). ما در تحقیق خود همواره نقدینگی را برحسب میلیارد ریال به کار خواهیم برد، هر جا که ضروری بود، با توجه به توضیح مذکور، با انجام یک تعدیل مناسب (ضرب کردن ضریب M در معادله در کسر $\frac{۸۱۵}{۱۰۰۰}$) معادله مورد نظر ما به حالتی بدل می‌شود که در آن M برحسب ارقام شاخص شده نسبت به سال ۱۳۵۳ خواهد بود.

پی‌ریزی مدل

برطبق نظریه مقداری پول، می‌توان تورم را تابعی از نقدینگی در نظر گرفت. اما غیر از نقدینگی متغیرها و عوامل دیگری نیز وجود دارد که بر تورم مؤثر است.^۱ لذا در شکل کلی می‌توان نوشت:

$$P = f(M, U) \quad (۱) \text{ رابطه}$$

در رابطه فوق U نماینده کلیه عواملی است که بر تورم تأثیر دارد. اگر فرض کنیم که بین تورم و نقدینگی رابطه‌ای خطی^۲ و درجه اول وجود دارد، در

۱- نگاه کنید به تحقیق قبلی حسابدار شماره ۹۳-۹۴.

۲- لغت «خطی» در سر تاسر این متن به معنای رابطه‌ای به کار رفته است که بتوان ضرایب آن را با استفاده از روش حداقل مربعات (OLS) تخمین زد. ورق بزنید.

این صورت شکل احتمالی تابع f به صورت زیر خواهد بود:

$$P = \beta_0 + \beta_1 M + e \quad \text{رابطه (۲)}$$

e در رابطه (۲) جمله خطا^۳ نامیده می شود و نماینده کلیه علل و عواملی است که بر P مؤثر بوده اما در معادله فوق دخالت داده نشده است. در واقع e در رابطه فوق نقش u در رابطه (۱) را دارد.

برای تعیین ضرایب β_0 و β_1 در رابطه (۲) می توان از روش حداقل مربعات^۴ (OLS) استفاده کرد. لیکن قبل از به کار بردن OLS مفروضات و شرایط لازم باید برقرار باشد.

مفروضات

در رابطه (۲) فرض می شود که e ها متغیر تصادفی بوده و میانگین آنها صفر و واریانس آنها برای زمانهای مختلف همگون^۵ است. مهمتر از همه e ها برای زمانهای مختلف باید مستقل از یکدیگر باشند (Newbold/523). در واقع فرض می شود که جملات خطا دارای توزیع نرمال هستند.

تقریباً در تمامی تحقیقاتی که به اطلاعات اندازه گیری شده در طول زمان (سریهای زمانی^۶) مربوط می شود فرض استقلال e ها برقرار نخواهد بود (Johnson/295). وقتی از OLS در تحلیل

- 3 - Error Term.
- 4 - Ordinary Least Squares (OLS).
- 5 - Homoscedasticity.
- 6 - Time Series.

کمتر از آنچه هست محاسبه شود در نتیجه ضریب تعیین^۹ برازش (R^2) بیشتر از آنچه که هست محاسبه خواهد شد و آماره های F و t که به ترتیب برای آزمون کردن ضرایب معادله و آزمون نیکویی برازش^{۱۰} به کار می روند اغراق آمیز خواهند شد. بنابراین ممکن است که بعضی از ضرایب معادله معنی دار جلوه نمایند حال آنکه ممکن است لزوماً معنی دار نباشند (Mendenhall/638).

بررسی ماهیت اطلاعات مورد استفاده

با نگاهی به اطلاعات مورد استفاده در تحقیق قبلی می توان دریافت که اطلاعات مربوطه با زمان (سالهای ۱۳۴۶-۶۷) درگیر است و بنابراین فرض استقلال جملات خطا احتمالاً برقرار نیست. یعنی e ها خودهمبستگی دارند. برای اثبات وجود خودهمبستگی

سریهای زمانی استفاده می شود جملات خطا نشاندهنده تأثیرات سر جمع کلیه عوامل و متغیرهایی است که بر رفتار متغیر تابع تأثیر داشته اما در معادله دخالت داده نشده اند. لذا در این حالت نوعی همبستگی بین جملات خطا در طول زمان ایجاد می شود (Newbold/611). به این نوع همبستگی، «خودهمبستگی»^۷ می گویند. علت ایجاد خودهمبستگی حذف متغیرهایی است که بر رفتار متغیر تابع تأثیر داشته است (Johnson/308).

تأثیر خودهمبستگی بر تحلیل

وقتی که فرض استقلال جملات خطا برقرار نباشد، یعنی بین e ها در طول زمان خودهمبستگی وجود داشته باشد، استفاده از OLS برای تخمین ضرایب خط برازش (رابطه ۲) باعث می شود که جمع مربعات خطا^۸ (SSE)

- 7 - Autocorrelation.
- 8 - Sum of Square Errors.

9 - Coefficient of Determination.

10 - Goodness of Fit.

معمولاً از آزمون داربین - واتسون^{۱۱} (DW) استفاده می شود.

معادله خط رگرسیون تدوین شده در تحقیق قبلی، با اقتباس از ماهنامه حسابدار (شماره ۹۳-۹۴) عیناً در زیر ارائه شده است. اما سایر آماره‌های مربوطه از جمله DW را محاسبه و ارائه کرده‌ایم^{۱۲}: اعداد درون پرانتز، محاسبه شده برای ضرایب معادله است. مدل (۱): نقل از تحقیق قبلی

$$P = 41/82 + /0.535M$$

$$(5/3) \quad (41/48)$$

$$R^2 = /98/8$$

$$F = 1749/93$$

$$DW = 0/62$$

یادآوری می‌کنیم که در این مدل M برحسب میلیارد ریال است. برای تبدیل معادله به حالتی که M برحسب نقدینگی سال ۵۳ باشد، کافی است ضریب M را در کسر $\frac{815/7}{100}$ ضرب کنیم. سایر محاسبات تغییر نخواهد کرد.

همان طوری که ملاحظه می‌شود DW محاسبه شده ۰/۶۲۰ است. مقایسه این رقم با ارقام مندرج در جدول در سطح $\alpha = 0/01$ نشان می‌دهد که خودهمبستگی بین جملات خطا وجود دارد^{۱۳}. لذا در چنین وضعیتی R^2

11 - Durbin - Wattson.

۱۲ - ما در تحلیل خود همواره از ضریب تعیین تعدیل شده (R_a^2) استفاده کرده‌ایم. نگاه کنید به Mendenhall / 588.

۱۳ - برای آشنایی با نحوه آزمون نگاه کنید به: Hanke/388.

رابطه (۵)

$$P_t^* = \beta_0(1-r) + \beta_1 M_t^* + v_t$$

رابطه (۵) شکل تبدیل شده رابطه (۲) است که دارای خواص لازم برای به کارگیری OLS می‌باشد.

جملات خطا در رابطه (۵) دارای استقلال هستند و اکنون OLS را می‌توان به کار برد.

هدف ما از تدوین رابطه (۵) پیدا کردن مقادیر واقعی R^2 و ضریب همبستگی خطی بین دو متغیر مورد بررسی است که در تحقیق قبلی به دلیل وجود مشکل خود همبستگی اغراق آمیز شده بودند. اما پس از حل رابطه (۵) با OLS، در تحلیلها هم می‌توان از این مدل استفاده کرد.

برای حل رابطه (۵) قبل از هر چیز باید مقدار r معلوم باشد. یک راه حل این است که r را مساوی یک در نظر بگیریم و سپس OLS را به کار ببریم. راه حل بهتر این است که بهترین مقدار r در فاصله بین +۱ و -۱ را با سعی و خطا پیدا کنیم. بهترین مقدار r مقداری خواهد بود که SSE را حداقل کند. این روش بنام HILU شناخته شده است.^{۱۵}

اگر رابطه (۵) را با استفاده از روش HILU حل کنیم بهترین مقدار برای r مساوی ۰/۹۵ به دست خواهد آمد. در این حالت SSE به حداقل مقدار خود

ورق بزنید

15 - Hildreth, c., and J.Y. Lu (1960), "Demand Relations with Autocorrelated Disturbances," Technical Bulltin 276, Michigan State University.

اغراق آمیز خواهد بود در نتیجه ضریب همبستگی خطی (r) نیز که ریشه دوم R^2 (در رگرسیون ساده) است اغراق آمیز می‌شود. در تحقیق قبلی R^2 و ضریب همبستگی به ترتیب ۰/۹۸/۸ و ۰/۹۹۴ محاسبه می‌شود که مؤید همین نکته است. تا وقتی که خودهمبستگی از میان برداشته نشده باشد اتکا کردن بر R^2 و ضریب همبستگی در تحلیلها توأم با خطرات پیشگفته خواهد بود.

از میان برداشتن خود همبستگی

رابطه (۲) را مجدداً در نظر بگیرید:

$$P_t = \beta_0 + \beta_1 M_t + e_t$$

اگر جملات خطا با ضریبی مثل $1 \leq r \leq -1$ به یکدیگر وابسته باشند می‌توان نوشت^{۱۴}:

$$e_t = r \cdot e_{t-1} + v_t$$

اگر رابطه (۲) را برای سال قبل ($t-1$) نوشته و در r ضرب کنیم:

$$r \cdot P_{t-1} = r \cdot \beta_0 + r\beta_1 M_{t-1} + r e_{t-1}$$

و با کسر کردن رابطه (۴) از رابطه (۲):

$$P_t - rP_{t-1} = \beta_0(1-r) + \beta_1(M_t - rM_{t-1}) + v_t$$

۱۴ - این نوع خودهمبستگی، خودهمبستگی مرتبه اول (First-Order) نامیده می‌شود و نیز دقت داشته باشید که r استفاده شده در رابطه (۳) با ضریب همبستگی خطی متفاوت است.

یعنی ۶۴۶۱ می‌رسد^{۱۶}. نتیجه حاصل از حل رابطه (۵) با استفاده از روش HILU به شرح زیر بوده است:

مدل (۲)

$$P^* = -0.5/759 + /0.648 M^*$$

$$(14/79) (-1/0.1)$$

$$R^2 = 91/6\%$$

$$F = 218/74$$

$$DW = 1/86$$

DW محاسبه شده ۱/۸۶ است که در مقایسه با DW به دست آمده از جدول نشان می‌دهد که مشکل خودهمبستگی از میان برداشته شده است^{۱۷}. محاسبه شده برای ضریب ثابت این مدل حکایت از این دارد که ضریب مزبور مساوی صفر است. البته از قبل چنین انتظاری داشتیم زیرا این نتیجه برای $r = 0/95$ حاصل شده است و عدد $0/95$ آنقدر به یک نزدیک است که باعث می‌شود مقدار ثابت در رابطه (۵) به صفر نزدیک شود. محاسبه شده برای ضریب M معنی‌دار بوده و F محاسبه شده نیز معنی‌دار بوده و حکایت از نیکویی این برازش دارد.

R^2 محاسبه شده برای این مدل

۱۶ - به ازای مقادیر $r = 0/96$ و $r = 0/94$ مقدار SEE به ترتیب ۶۴۶۵ و ۶۴۶۲ محاسبه شده است.

۱۷ - وقتی مقدار ثابت در معادله رگرسیون صفر باشد، آزمون داربین - واتسون با استفاده از جدول تعدیل شده انجام می‌شود. این جدول در کتاب Ghosh ارائه شده است نگاه کنید به فهرست منابع.

۹۱/۶٪ است که در مقایسه با تحقیق قبلی (مدل اول) به واقعیت نزدیکتر است و همانطوری که انتظار می‌رفت کاهش یافته است. براساس این محاسبات ضریب همبستگی خطی بین دو متغیر ۰/۹۵۷ محاسبه می‌شود (ریشه دوم R^2). این ضریب نیز در مقایسه با تحقیق قبلی (۰/۹۹۴) کاهش یافته است.

همانطوری که ملاحظه می‌شود بعد از حذف خودهمبستگی و کاهش یافتن R^2 و ضریب همبستگی، هنوز هم با اطمینانی بیش از ۹۹ درصد می‌توان گفت که بین دو متغیر مورد بررسی همبستگی خطی وجود دارد^{۱۸}. ضریب M در این مدل ۰/۶۴۸ محاسبه شده است. این ضریب در مقیاس دیگر نقدینگی برابر است با:

$$/0.648 \times \frac{115/7}{100} = 0.529$$

با در نظر گرفتن این ضریب می‌توان گفت که اثرات نهایی نقدینگی بر تورم حدود ۵۳ درصد است. در تحقیق قبلی این رقم حدود ۴۴ درصد اعلام شده است.

در هر یک از دو مدل بحث شده اثرات نهایی نقدینگی بر تورم در قالب یک رقم خلاصه شده است: آیا اثرات نهایی نقدینگی بر تورم برای سال ۴۸ که در آن سال حجم نقدینگی ۲۰۵/۷ میلیارد ریال بوده نیز ۵۳ درصد است؟

۱۸ - برای آزمون از توزیع t استیودنت با آماره $t = (r - p) / \sqrt{(1 - r^2) / (n - 2)}$ استفاده می‌شود.

براساس محاسبات باید گفت بلی، ولی واقعاً چنین نیست. از آنجا که شکل تابع تورم به صورت درجه یک در نظر گرفته شده چنین نتیجه‌ای حاصل شده است. در واقع تابع درجه اول انعطاف‌پذیری لازم را ندارد. ما در بخش دوم کار خود اعتبار فرض درجه اول بودن تابع تورم را بررسی کرده و نشان خواهیم داد که چنین فرضی معتبر نیست.

بخش دوم

در بخش اول فرض کرده بودیم که تورم تابعی خطی و درجه اول از نقدینگی است. در این بخش از تحقیق صحت و اعتبار این فرض را بررسی خواهیم کرد.

بررسی رفتار موردانتظار کشش تورم نسبت به نقدینگی

اگر تورم تابعی خطی و درجه اول از نقدینگی باشد در این صورت کشش‌پذیری تورم نسبت به نقدینگی را می‌توان به شرح زیر محاسبه کرد:^{۱۹}

$$P = f(M) = a + bM$$

$$E_{P/M} = \frac{\Delta P}{\Delta M} \cdot \frac{M}{P}$$

نقشه تابع تورم خواهد بود. $\frac{\Delta P}{\Delta M}$ برای ΔM های کوچک برابر

بطه (۶)

$$E_{P/M} = P \cdot \frac{M}{P} = b \cdot \frac{M}{a+bM} = \frac{bM}{a+bM}$$

مانظوری که ملاحظه می شود کشش تورم نسبت به نقدینگی به صورت سری است که مخرج آن به مقدار a از صورت کسر بیشتر است. لذا رفتار کشش بستگی به مقدار a خواهد داشت. برای تعیین رفتار مورد انتظار کشش تورم نسبت به نقدینگی به ازای مقادیر مختلف a سه حالت قابل تفکیک است:

حالت اول: $a > 0$

وقتی که a بزرگتر از صفر باشد و با نظر گرفتن این نکته که شیب خط (b) مثبت است، مقدار کشش از عدد یک همواره کوچکتر خواهد بود. وقتی M مساوی صفر است کشش نیز صفر است. وقتی که M تدریجاً بزرگ شود، کشش نیز رفته رفته زیاد خواهد شد. اما هیچگاه به عدد یک نخواهد رسید. یعنی وقتی M به سمت $+\infty$ میل می کند حد کشش برابر عدد یک خواهد بود.

حالت دوم: $a = 0$

در حالتی که a مساوی صفر باشد، برای تمامی مقادیر M (به غیر از صفر)

۱۹ - نگاه کنید به: Chiang/191.

کشش همواره مساوی یک خواهد بود. در نقطه $M = 0$ تابع کشش نامعین است.

حالت سوم: $a < 0$

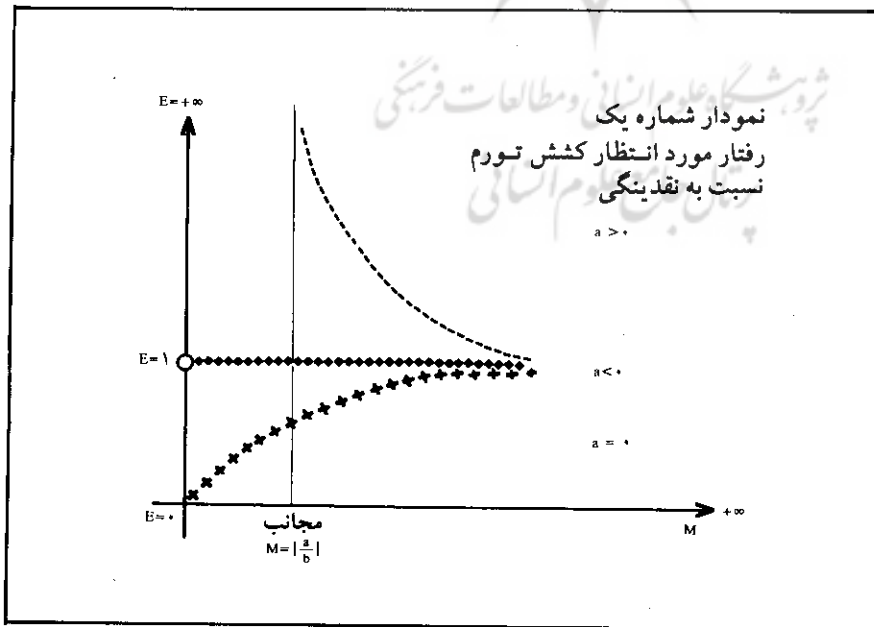
در حالتی که a منفی باشد، مخرج کسر به ازای $M = |\frac{a}{b}|$ صفر می شود. اگر مقدار M کمتر از $|\frac{a}{b}|$ باشد مخرج کسر کشش منفی شده لذا کشش منفی محاسبه خواهد شد. این حالت مورد بحث ما نیست.

اگر M از $|\frac{a}{b}|$ ذره ای بزرگتر باشد، مخرج کسر عددی مثبت و بسیار نزدیک به صفر خواهد شد که در این حالت کشش $+\infty$ (با مجانب $|\frac{a}{b}|$) به دست خواهد آمد. وقتی M تدریجاً بزرگ می شود کشش از $+\infty$ تنزل کرده تدریجاً کوچک می شود. به طوری که وقتی M به سمت $+\infty$ میل می کند حد کشش برابر عدد یک خواهد شد.

با توجه به سه حالت پیشگفته، رفتار مورد انتظار کشش را در حالتی که فرض کردیم تورم تابع خطی و درجه اول از نقدینگی است می توان به صورت نمودار زیر ترسیم کرد: برای حالت $a > 0$ نمودار با علامت +++ و برای $a = 0$ با علامت 000 و برای $a < 0$ با علامت --- ترسیم شده است (در نقطه $M = 0$ ، وقتی a نیز مساوی صفر است E تعریف نشده است).

این نمودار رفتار مورد انتظار کشش تورم نسبت به نقدینگی را نشان می دهد. حال بینیم رفتار واقعی کشش برای سالهای مورد بررسی چگونه بوده است.

ورق بزنید

بررسی رفتار واقعی کشتش تورم نسبت به نقدینگی

کشتش پذیری تورم نسبت به نقدینگی با استفاده از اطلاعات مندرج در تحقیق قبلی مجدداً محاسبه و در جدول زیر درج شده است.^{۲۰} علاوه بر این ارقام نقدینگی نیز جهت سهولت دسترسی مجدداً ارائه شده است.

با مشاهده کشتش محاسبه شده در جدول یک می توان دریافت که کشتش در طی سالهای مورد بررسی روندی صعودی داشته است. به طوری که برای سال ۴۶ یعنی وقتی M حداقل مقدار خود را دارد کشتش تورم نسبت به نقدینگی حدود صفر (۰/۰۹۳) است. با بیشتر شدن حجم نقدینگی کشتش نیز تدریجاً زیاد شده است در سال ۵۹ کشتش تقریباً مساوی یک و سپس متناسب با افزایش نقدینگی افزایش یافته است (به استثنای سال ۶۱ و سال ۶۴).

برای انجام مقایسه ای بهتر، نمودار رفتار واقعی کشتش تورم نسبت به نقدینگی در زیر ارائه شده است: دقت داشته باشید که کشتش در هفت نقطه بالاتر از خط $E = 1$ قرار گرفته است.

اگر این نمودار از مرز $E = 1$ فراتر نمی رفت می توانستیم خود را متقاعد کنیم که رفتار واقعی کشتش تورم نسبت

۲۰ - کشتش محاسبه شده در اینجا معکوس کشتشی است که در تحقیق قبلی محاسبه شده بود.

جدول شماره یک - محاسبه کشتش پذیری تورم نسبت به نقدینگی

سال	رشد نقدینگی $\Delta M_t / M_{t-1}$	رشد شاخص قیمتها نسبت به نقدینگی $\Delta P_t / P_{t-1}$	کشتش پذیری تورم نسبت به نقدینگی $\frac{\Delta P_t / P_{t-1}}{\Delta M_t / M_{t-1}}$	نقدینگی بر حسب نقدینگی سال ۱۳۵۳
۴۶	-	-	-	-
۴۷	۲۱/۵	۲	۹/۳	۲۱/۵
۴۸	۱۷/۳	۲/۶	۱۵/-	۲۵/۲
۴۹	۱۴/۶	۲/۱	۱۴/۴	۲۸/۹
۵۰	۲۵/۷	۸	۳۱/۱	۳۶/۳
۵۱	۳۵	۶/۷	۱۹/۱	۴۹
۵۲	۲۹/۵	۱۱/۲	۳۸	۶۳/۵
۵۳	۵۷/۵	۱۵/۵	۲۷	۱۰۰
۵۴	۴۱/۸	۹/۹	۲۳/۷	۱۴۱/۸
۵۵	۴۰/۶	۱۶/۶	۴۰/۹	۱۹۹/۴
۵۶	۳۱/۶	۲۵/۱	۷۹/۴	۲۶۲/۳
۵۷	۲۰/۵	۹/۹	۴۸/۳	۳۱۶/۱
۵۸	۳۷/۷	۱۱/۴	۳۰/۲	۴۳۵/۲
۵۹	۲۲/۲	۲۳/۵	۱۰۵/۹	۵۳۲
۶۰	۱۷/۸	۲۲/۹	۱۲۸/۷	۶۲۶/۷
۶۱	۲۴/۲	۱۹/۲	۷۹/۳	۷۷۸/۶
۶۲	۱۷/۴	۱۷/۷	۱۰۱/۷	۹۱۴/۱۰
۶۳	۶/۵	۱۰/۵	۱۶۱/۵	۹۷۶/۷
۶۴	۱۳	۴/۱	۳۱/۵	۱۱۰۳/۶
۶۵	۱۹/۱	۲۰/۸	۱۰۸/۹	۱۳۱۴/۵
۶۶	۱۸/۱	۲۸/۶	۱۵۸	۱۵۵۳
۶۷	۲۳/۸	۲۷/۶	۱۱۶	۱۹۲۳/۲

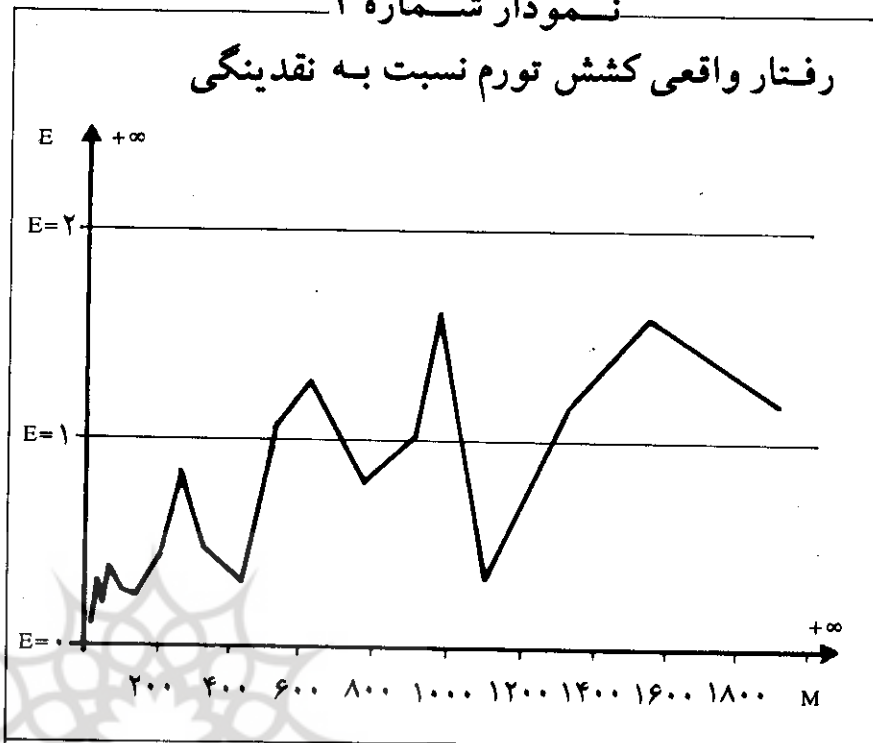
کلیه ارقام این جدول از جمله کشتش به درصد بیان شده است.

به نقدینگی مشابه رفتار مورد انتظار کشتش برای حالت $a > 0$ است. نگاه کنید به نمودار شماره یک.

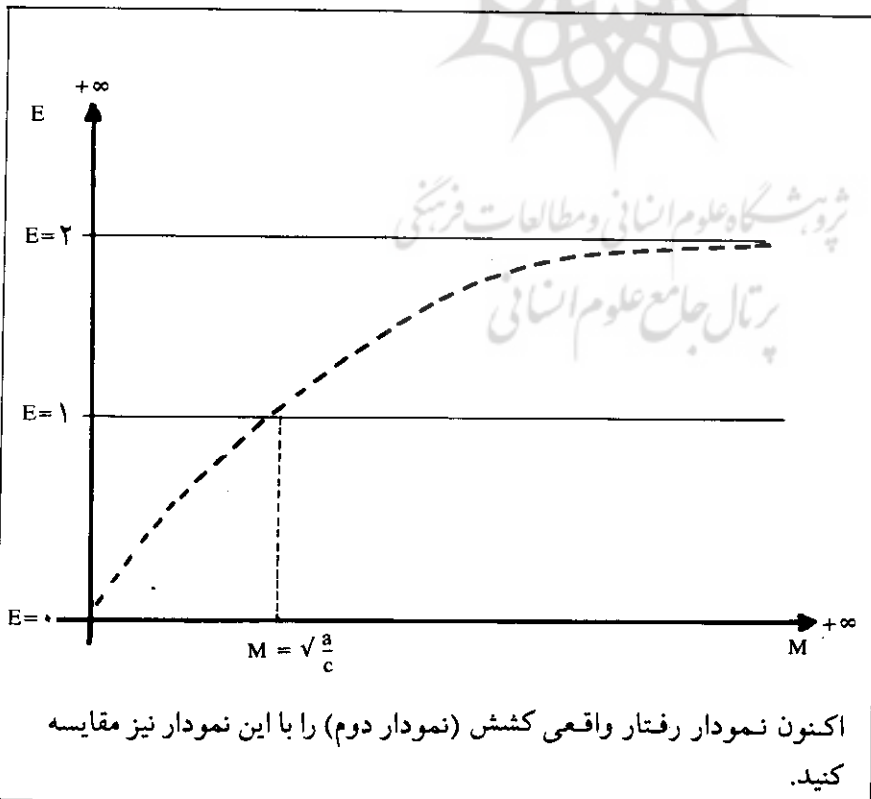
چه عاملی باعث شده است تا E از مقدار یک فراتر برود؟ استدلال ما برای حالت $a > 0$ نشان داد که وقتی فرض تابع

نمودار شماره ۲

رفتار واقعی کشش تورم نسبت به نقدینگی

ضریب ۲ برای cM^2 است که در مخرج کسر نیست. در عوض مخرج دارای مقدار a (مثبت) است که در صورت کسر نیست. ضریب ۲ در صورت کسر سعی می‌کند E را به سمت بالا براند. از طرف دیگر، عامل a در مخرج کسر سعی دارد E را پایین نگه دارد. برنده شدن یکی از این دو عامل در مبارزه بستگی به مقدار M دارد. این مقدار بحرانی برای M باسانی و با مساوی قرار دادن صورت و مخرج رابطه (V) قابل محاسبه است. وقتی که M مساوی صفر است کشش نیز صفر است. با زیاد شدن M کشش نیز تدریجاً زیاد می‌شود. وقتی M به مقدار بحرانی $\sqrt{a/c}$ می‌رسد کشش برابر یک است. با زیادتر شدن M کشش از یک فراتر رفته و زیادتر می‌شود به طوری که ورق بزنید

خطی درجه اول برای تورم اختیار شود، E نباید از مرز یک بالاتر برود. بنابراین، a در مخرج کسر باید مغلوب عامل دیگری در صورت کسر شده باشد که چنین رفتاری پدید آمده است.

اگر تابع تورم از درجه دوم باشد مشاهده چنین رفتاری برای E بسادگی توجیه پذیر است. زیرا کشش تورم نسبت به نقدینگی در حالتی که تابع تورم درجه دوم باشد از رابطه زیر محاسبه خواهد شد:

$$P_t = a + bM_t + cM_t^2$$

$$E_{P/M} = \frac{dP}{dM} \cdot \frac{M}{P} = P' \cdot \frac{M}{P}$$

$$E_{P/M} = (b + 2cM) \cdot \frac{M}{a + bM + cM^2}$$

$$E_{P/M} = \frac{bM + 2cM^2}{a + bM + cM^2} \quad \text{رابطه (V)}$$

صورت کسر کشش در رابطه (V) دارای

وقتی M به سمت $+\infty$ میل می کند حد کشش مساوی ۲ خواهد شد. با این توضیحات، رفتار مورد انتظار کشش در حالتی که تابع تورم درجه دوم و مقدار a مثبت باشد به شکل نمودار زیر خواهد بود:

با توجه به توضیحات پیشگفته و مقایسه نمودارهای ارائه شده، می توان گفت که با اطلاعات موجود تابع تورم از نوع درجه دوم است یعنی:

رابطه (۸)

$$P = \beta_0 + \beta_1 M + \beta_2 M^2 + e$$

پس از حل رابطه فوق با استفاده از OLS نتیجه زیر به دست آمده است:

مدل (۳)

$$P = 62/5 + 0/038M + 0/0000119M^2$$

(۹/۶۴) (۲۲/۳۸) (۱۵/۷۶)

$$R^2 = 99/8\%$$

$$S = 11/38$$

$$F = 4943/24$$

$$DW = 1/92$$

مقایسه DW محاسبه شده با جدول نشان می دهد که مشکل خود همبستگی جملات خطا وجود ندارد. محاسبه شده برای هریک از ضرایب (اعداد درون پرانتز) حاکی از این است که کلیه ضرایب مدل فوق معنی دار بوده و مخالف صفر هستند. F محاسبه شده نیز در مقایسه با جدول نشان می دهد که این برآزش به نیکویی انجام شده است.

همان طور که ملاحظه می شود، R^2 در این مدل ۹۹/۸ درصد است در حالی که در مدل دوم R^2 برابر ۹۱/۶٪ محاسبه شده بود. به عبارت دیگر با اضافه کردن M^2 به مدل دوم R^2 تا ۹۹/۸ درصد بهبود یافته است. این نتیجه تأیید مجددی است بر ادعای ما مبنی بر اینکه تابع تورم باید از درجه دوم باشد. اگر ضرایب محاسبه شده در این مدل را از بابت تغییر مقیاس نقدینگی اصلاح کنیم:

$$0/038 \times \frac{115/7}{100} = 0/31$$

$$0/0000119 \times \left(\frac{115/7}{100}\right)^2$$

$$= 0/000079$$

بنابر این مدل سوم در شکل جدید چنین خواهد بود:

$$P = 62/5 + 0/31M + 0/000079M^2$$

با توجه به این معادله می توان گفت که تأثیرات نهایی نقدینگی بر تورم به دو بخش قابل تجزیه است. زیرا با مشتق گرفتن از تابع تورم داریم:

$$P_t = 0/31 + (2 \times 0/000079)M_t$$

رابطه (۹)

$$P_t = 0/31 + 0/000158M_t$$

همان طور که ملاحظه می شود اکنون تأثیرات نهایی نقدینگی بر تورم از دو بخش تشکیل شده است. یک قسمت آن بی ارتباط با سطح نقدینگی در سال

مورد بررسی است و بخش دیگر با سطح نقدینگی در سال مورد بررسی ارتباط دارد.

ممکن است چنین تصور شود که ضریب ۰/۰۰۱۵۸ بسیار ناچیز است لیکن این تصور صحیح نیست. برای روشن شدن این موضوع تأثیرات نهایی نقدینگی بر تورم را برای چند سال (به طور نمونه) با استفاده از رابطه (۹) محاسبه می کنیم:

$$P'_{52} = 0/31 + (0/000158 \times 141/8)$$

$$= 0/31 + 0/02 = 0/33$$

$$P'_{59} = 0/31 + (0/000158 \times 532)$$

$$= 0/31 + 0/08 = 0/39$$

$$P'_{62} = 0/31 + (0/000158 \times 1103/6)$$

$$= 0/31 + 0/17 = 0/48$$

$$P'_{67} = 0/31 + (0/000158 \times 1923/2)$$

$$= 0/31 + 0/30 = 0/61$$

همان طور که ملاحظه می کنید با جلو رفتن در طول زمان تأثیرات نهایی نقدینگی بر تورم نیز بیشتر می شود. به طوری که طبق محاسبات انجام شده برای سال ۱۳۶۷ تأثیرات نهایی نقدینگی بر تورم ۶۱ درصد است در حالی که در مدل های قبلی این رقم حداکثر ۵۳ درصد برای تمامی سالها (با استفاده از مدل دوم) محاسبه شده بود.

این مدل در مقایسه با مدل های قبلی رفتار تورم در اثر نقدینگی را بهتر نشان می دهد. براساس این مدل که از جنبه های مختلف مورد بررسی قرار

گرفت شکلی صحیحتر تابع $P = f(M)$ معین شده است. با فرض اینکه تورم تابعی از نقدینگی باشد در این صورت می توان گفت که این تابع خطی و از درجه دوم است و ضرایب این معادله همان ارقامی است که محاسبه کردیم.

پیش بینی شاخص قیمت های سال ۶۸

با استفاده از هریک از مدل های ارائه شده شاخص قیمت های سال ۱۳۶۸ به شرح جدول زیر پیش بینی شده است: ۲۱

برای مقاصد پیش بینی مدل ارائه شده در تحقیق قبلی در مقایسه با مدل های دوم و سوم کفایت بیشتری دارد.

خلاصه بحث و نتایج

در حالتی که فرض شود رابطه ای خطی و درجه اول بین تورم و نقدینگی برقرار است، بررسی ما نشان داد که حتی پس از اصلاح مدل اول (تحقیق قبلی) از بابت خود همبستگی جملات خطا، بین دو متغیر مورد بررسی همبستگی زیادی وجود دارد که حداقل ۰/۹۵۷ است.

تغییر متناسبی در تورم می شود. میزان تغییری که از این بابت در تورم حادث می شود به سطح نقدینگی نیز مرتبط است.

۳- بررسی کشش پذیری تورم نسبت به نقدینگی نشان می دهد که افزایش نقدینگی با کشش فزاینده ای، که حداکثر ۲ خواهد بود، باعث افزایش قیمت ها می شود. این نتیجه بر اساس اطلاعات موجود حاصل شده است. به نظر می رسد در صورتی که نقدینگی بسیار زیاد شود، احتمالاً شکل تابع نیز عوض خواهد شد که در آن صورت کشش تورم نسبت به نقدینگی از ۲ نیز فراتر خواهد رفت.

منابع و مآخذ مورد استفاده:

- 1 - Ghosh, S. K., "Econometrics: Theory and Applications," Prentice-Hall, 1991.
- 2 - Johnson, A.C., et al, "Econometrics: Basic and Applied", Maxwell Macmillan, 1989.
- 3 - Hanke, J.E., "Business Forecasting," Allyn and Bacon, 1989.
- 4 - Chow, G.C., "Econometrics," McGraw-Hill, 1983.
- 5 - Newbold, P., "Statistics For Business and Economics", Prentice-Hall, 1991.
- 6 - Mendenhall, W., et al, "Statistics for Management and Economics", PWS -KENT, 1989.
- 7 - Chiang, A. C., "Fundamental Methods of Mathematical Economics". McGraw-Hill, 1984.

پیش بینی شاخص قیمت ها برای سال ۱۳۶۸	فرمول مدل	
۱۰۴۶/۵	$P = ۴۱/۸۲ + ۰/۴۳۷M$	مدل اول (تحقیق قبلی)
۱۱۴۹/۳	$P^* = -۵/۷۵۹ + ۰/۵۲۹M^*$	مدل دوم
۱۱۹۲/۸	$P = ۶۲/۵ + ۰/۳۱M + ۰/۰۰۰۰۷۹M^2$	مدل سوم

در هر سه مدل نقدینگی بر حسب نقدینگی سال ۵۳ منظور شود.

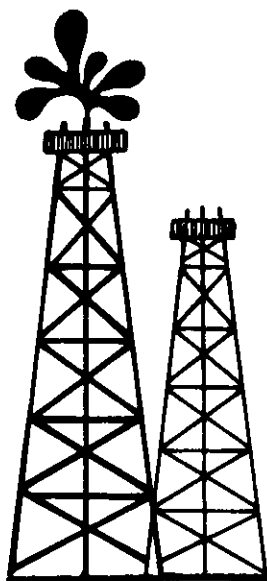
در حالتی که فرض شود رابطه درجه دوم بین دو متغیر وجود دارد، که واقعاً نیز چنین است، رفتار تورم را می توان با استفاده از متغیر نقدینگی در شکل یک تابع درجه دوم تا ۹۹/۸ درصد توضیح داد. به طور خلاصه می توان نتیجه گرفت:

۱- نظریه مقداری پول در ایران مصداق دارد و شاخص قیمت ها به عنوان معیار تورم تابعی از نقدینگی است. این تابع از درجه دوم است.

۲- هر تغییری در نقدینگی منجر به

به نقل از تحقیق قبلی، بانک مرکزی شاخص قیمت های سال ۱۳۶۸ را ۱۰۳۶/۲۴ اعلام کرده است. همان طوری که ملاحظه می شود شاخص پیش بینی شده با استفاده از مدل اول (تحقیق قبلی) به شاخص اعلام شده از سوی بانک مرکزی بسیار نزدیک است و سایر مدل ها چنین دقتی ندارند. لذا

۲۱- حجم نقدینگی در سال ۱۳۶۸ بالغ بر ۱۸۷۵۳/۳ میلیارد ریال می باشد. که بر حسب نقدینگی سال ۵۳ برابر ۲۲۹۹/۰۴ می باشد.

شرکتهای تجاری در ایران پیدایش، تحولات و مقررات قانونی

نخستین قسمت این مقاله در شماره ۹۹-۱۰۰ ماهنامه به چاپ رسیده است و اینک قسمت دوم آن از نظر خوانندگان می‌گذرد:

قسمت دوم

سعید منوچهری پورنائینی

شرکتهای تجاری در ایران پیش از وضع قانون

۱. نخستین اساسنامه

پیش از این از تأسیس شرکتهای

در ادبیات اقتصادی ما در زمان حاضر واژه بازرگانی به جای تجارت به کار می‌رود که دربرگیرنده فعالیت‌های صنعتی، خدماتی و... با قصد انتفاع می‌باشد. منتها در این نوشته به دلیل آنکه به بررسی قانون تجارت می‌پردازد، در همدجا همان واژه تجارت به مفهوم بازرگانی به کار رفته است.

تجاری به وسیله ایرانیان، که شروع آن سال ۱۸۸۲ میلادی (۱۲۶۱ شمسی) بود سخن گفتیم. تا این زمان هنوز در ایران هیچ‌گونه دستورالعمل یا قانونی که ناظر به تشکیل و تأسیس شرکتهای تجاری باشد، وجود نداشت. تنها در «قانون ثبت و مهر دولتی» که در سال ۱۲۶۴ شمسی (۱۸۸۵ میلادی) به توشیح ناصرالدین شاه رسید، از جمله مواردی که اعتبار آن منوط به ثبت در دفتر رسمی شده و باید حقوق دولتی را ادا نماید، «اسناد شراکت» است. لیکن این قانون علی‌رغم توشیح ناصرالدین شاه و جدیت امین‌الدوله، که مأمور اجرای آن شده بود، به لحاظ مخالفت علما و امین‌السلطان، عملاً در آغاز اجرا متوقف ماند.

اما، قدیمیترین اساسنامه، تا آنجا که ما می‌دانیم، مربوط است به «شراکت عمومی امتعه ایران» که در سال ۱۲۷۹ شمسی (برابر با ۱۳۱۸ قمری) به سرمایه دوکروور تومسان (بیست هزار سهم پنجاه

هزار تومانی) تشکیل شد و اساسنامه آن به توشیح مظفرالدین شاه رسید. باید گفت این متن، تنها اساسنامه یک شرکت نیست بلکه در موقعی که قانون تجارتی در ایران نبوده و به‌طور کلی هیچ قانونی نبوده - این خود یک پیشنویس قانون است.

از سوی دیگر کلمات و عبارات «اداره» و «مدیرکل» و امید مؤسسين به «توجه اولیای دولت قوی شوکت» که در فصول یازدهم و دوازدهم (مواد ۱۱ و ۱۲) اساسنامه آمده است، نشانگر این است که عدم قانون ناظر و حاکم بر تشکیل و تأسیس «شرکتهای» چگونه در ذهنیت مؤسسين بازتاب داشته است. نبود

حکومت قانون به‌طور اعم و نیز قانونی که تشکیل شرکت و چگونگی اداره و رتق وفتق امور آن را معین نماید و سایر علل و

ورق بزنید

دایا سیستم

محیط کامپیوتری خود را عرضه می‌دارد

سخت افزار:

- کامپیوترهای رده IBM PERSONAL SYSTEM.
(رده PC و PS شرکت IBM)
- کامپیوترهای COMPAQ.
- نرم افزارهای SCO - UNIX.
- ترمینالهای دوزبانه (انگلیسی / فارسی) ALIS.
- چاپگرها و ماشین تحریرهای IBM - LEXMARK.
● فرآورده‌های ارتباطات و شبکه‌ها
- GATEWAY COMMUNICATION
- سیستم‌های چندکاربره SPECIALIX.
- تولیدات CLEO.
- (HIGH - QUALITY IBM CONNECTIVITY SOLUTION)

آدرس: بزرگراه آفریقا خیابان وحید دستگردی (ظفر) شماره ۲۷۲ کدپستی: ۱۹۱۷۶
تلفنهای: ۲۲۷۳۰۲۶ - ۲۲۷۴۲۴۴ - ۲۲۷۰۵۳۴ - ۲۲۷۱۴۵۵ - ۲۰۰۹۰۹۱
فاکس: ۲۲۲۹۷۰۸ تلکس: AMEIR ۲۱۲۹۳۸

دایا سیستم

نماینده رسمی

IBM

Personal Computers

COMPAQ

SCO

THE SANTA CRUZ OPERATION

GATEWAY
COMMUNICATIONS, INC.

Specialix

alis

CLEO

CLEO Communications

LEXMARK

عوامل دیگر، پس از چند سال شرکت را به ورشکستگی کشاند.

نبودن قانون، فراهم نبودن وسایل، بیحصولگی مردم و یا انتظار فوق‌العاده آنان و بالاتر از همه آنکه دو دولت بزرگ استعماری - روس و انگلیس - هرگز مایل نبوده‌اند در ایران تشکیلات اقتصادی مستقل توسط مردم نضج بگیرد و بی‌شک برای درهم شکستن این اقدام از پای نمی‌نشسته‌اند و اینکه تقریباً همه مؤسسين به قواعد تجّارت جدید و طریقه اداره شرکت‌های سهامی آشنایی نداشته‌اند و شاید هم سوءنیت مدیران شرکت پس از چندسال، این شرکت را به زوال و نیستی کشاند و اعتماد مردم نسبت به شرکت‌های سهامی متزلزل گردیده و داغ ننگ بر پیشانی مدیران آن خورد.

پس از برقراری مشروطیت و تأسیس وزارت عدلیه بخش اعظم کار این شرکت به محکمه تجّارت کشیده و در زمانی که فرمانفرما وزیر عدلیه بوده بر سر ماجرای این شرکت دستور جلب حاج‌کاظم ملک‌التجّار صادر و هنگامی که مأمورین عدلیه او را به شهر می‌آورده‌اند بین راه در زرگنده به سفارت روس پناه می‌برد.

روزنامه حبل‌المتین در شماره ۱۱۴ موزخ دوم شعبان ۱۳۲۵ قمری در این باره

می‌نویسد: «حاجی‌ملک مال مردم را می‌خورد و به سفارت روس رفته و سفیر برخلاف همه قوانین بین‌الملل از او حمایت می‌کند.» با آنکه به حسب ظاهر دارایی شرکت از سهام تلفن تبریز و امتیاز راه شوسه اردبیل به آستارا (جاده مظفریه) و غیر آن تکافوی طلب طلبکاران و سهام شرکا را می‌نموده و با آنکه در سنوات ۱۳۱۹ و ۱۳۲۰ و ۱۳۲۲ قمری مبالغی نفع

به صاحبان سهام داده شده بود (برحسب مندرجات حکم محکمه تجّارت) پس از جنجال و هیاهوی بسیار عرضحال توقف این شرکت به محکمه تجّارت داده شد و محکمه تجّارت تهران این موضوع را دنبال کرد و امور آن را تصفیه کرده دارایی آن را بین سهامداران تقسیم نمود و سرانجام گزارشی در مورد جریان کارهای این شرکت تهیه کرد که آن گزارش به صورت جزوه‌ای به چاپ رسیده است

۲. بازتاب نبود قانون در وضعیت اجتماعی ایران

مرتضی راوندی، در تاریخ اجتماعی ایران، عوامل متعددی را در چگونگی به‌وجود آمدن قانون اساسی و مشروطیت ایران مؤثر می‌داند: «با اینکه در شرایط قبل از انقلاب عموم طبقات ملت ایران بخصوص دهقانان بیش از همه از مظالم و زورگوییهای زمامداران رنج بردند مع‌ذلک توده کشاورزان به علت نداشتن فکر اجتماعی و دور بودن از تمدن و فرهنگ و بیخبری از رستاخیز ملل موفق نگردیدند که جریان را در دست گیرند. همقدمی بازرگانان با سایر عناصر مشروطه‌خواه بیشتر از این جهت بود که تجّار ایرانی در اثر استبداد سلاطین قاجار و انعقاد قرارداد تنباکو و توتون و مخصوصاً در اثر کارشکنیهای «نوز» بلژیکی و همراهان او (که مورد حمایت جدی عین‌الدوله بودند) خسارات مالی بسیاری متحمل شده بودند. علاوه بر این مشکلاتی که مأمورین گمرکی به دستور بلژیکیها در حق بازرگانان روا می‌داشتند و تازیانه‌هایی که از طرف عمّال

دولت بر عده‌ای از بازرگانان حقوق‌زده شد، این جماعت را به مخالفت با استبداد برانگیخت» در تاریخ مشروطیت ایران، شلاق خوردن حاج سید هاشم و فرزند او، که هر دو به تجّارت قند اشتغال داشتند مشهور است. (همچنانکه شورش علیه کمپانی رژی) زورگویی علاءالدوله، در نبود قانون، وقتی بیشتر جلب توجه می‌کند که باوصف روشن بودن علل اقتصادی و سیاسی گرانی قند که نرسیدن قند کافی به ایران در نتیجه جنگ روس و ژاپن است و علی‌رغم پیغام وزیر تجّارت: «به سید بی‌احترامی نکنید» به دستور علاءالدوله فراشها پای آنها را به فلکه می‌بندند و شلاق می‌زنند.

در دوره ناصرالدین شاه «جمعی از رجال و تجّار تعدادی کارخانجات برای راه بردن و تأمین مصالح عمومی به ایران آوردند، مثل کارخانه چراغ‌گاز حاجی میرزا حسنخان سپهسالار که در ۱۲۹۷ دایر شد و کارخانه قندسازی کهریز که به همت میرزا علیخان امین‌الدوله در ۱۳۱۷ راه افتاد و کارخانجات بلورسازی و چینی‌سازی و ابریشم تابی که همه را امین‌الضرب تأسیس نمود و تعداد زیادی کارخانجات دیگر از قبیل کبریت‌سازی و نساجی که همه به علت رقابتهای خارجی و عدم حمایت دولت و نبود سرمایه کافی و مردم خیره، بزودی از کار افتاد.

روشن است که عدم حمایت دولت و نبود قوانین مدون به بارزترین وجهی خود را متجلی می‌ساخت. زیرا در نبود قانون است که علاءالدوله نه تنها مردم عادی بلکه تجّار را به شلاق و فلکه می‌بندد و برای پیغام «وزیر تجّارت» تره هم خرد نمی‌کند. افزون بر آنچه گذشت، نقش هیئت

ورق برزیند

دایا سیستم

محیط کامپیوتری خود را عرضه می‌دارد

نرم افزار:

● در تهیه سیستم‌های کاربردی، نرم افزارهای بنیادی مورد استفاده،
اهمیتی معادل خود سیستم دارد.

دایا سیستم

از نرم افزارهای بنیادی نسل چهارم

ORACLE

و

UNIX

ORACLE®

UNIX

استفاده می‌کند تا کیفیتی غیر قابل رقابت را داشته باشد.

- دایا سیستم نرم افزارهای خود را پشتیبانی کرده، مرتباً آنها را بهبود داده (UPGRADE) و به مشتریان خود منتقل می‌کند.
- آموزش از پایه‌های ارتباط قوی دایا سیستم و مشتریان است.
- سیستم‌های دایا به شکل PACKAGE نیست بلکه هسته مرکزی و اساسی نظام جامع است که متناسب با نیازمندیهای استفاده کننده مطابقت داده می‌شود.

آدرس: بزرگراه آفریقا خیابان وحید دستگردی (ظفر) شماره ۲۷۲ کدپستی: ۱۹۱۷۶
تلفنهای: ۲۲۷۳۰۲۶ - ۲۲۷۴۲۴۴ - ۲۲۷۰۵۳۴ - ۲۲۷۱۴۵۵ - ۲۰۰۹۰۹۱ فاکس: ۲۲۲۹۷۰۸ تلکس: AMEIR ۲۱۲۹۳۸

سازت دول لوپوتک امپراطوری روسیه
مقیم دربار ایران
مقره ۱۲۷
مهر
۸۷

بنا بر تقاضای دولت روسیه در خصوص
بهره برداری از نفت در ایران
مقاله در روزنامه «تجدد» در تاریخ ۲۰ آبان ۱۳۰۸

نامه سفارت روس در اعتراض به واگذاری
حقالی معادن ایران به خارجیان.

منافع و حواصت هر یک از این دو دولت
بسیار گوناگون است و در هر یک از این دو
دولت در هر یک از این دو دولت
منافع و حواصت هر یک از این دو دولت
بسیار گوناگون است و در هر یک از این دو
دولت در هر یک از این دو دولت

A. SATTOWY

اصل بیست و چهارم: بستن عهدنامه‌ها
و مقاوله‌نامه‌ها، اعطای امتیازات (انحصار)
تجارتی و صنعتی و فلاحتی و غیره اعم از
اینکه طرف داخله باشد یا خارجه، باید به
تصویب مجلس شورای ملی برسد. به
استثنای عهدنامه‌هایی که استتار آنها صلاح
دولت و ملت باشد.

اصل بیست و پنجم: استقراض دولتی
به هر عنوان که باشد خواه از داخله خواه از
خارجه با اطلاع و تصویب مجلس شورای
ملی خواهد شد.

اصل بیست و ششم: ساختن راه‌آهن یا
شوسه خواه به خرج شرکت و کمپانی اعم
از داخله و خارجه منوط به تصویب
مجلس شورای ملی است.

ملاحظه می‌شود که نظارت بر فعالیت
شرکتها، تا آنجا برای قانونگذار اهمیت
داشته که آن را همپای موضوع «اعطای
امتیازات (انحصار) تجارتي و صنعتی و
فلاحتی» و «استقراض دولتی» در یکی از
اصول قانون اساسی ملحوظ و مقرر نموده
است.

اصول یاد شده بالا، در واقع بیان
خواستهای ملتی است که علیه مطامع
سلطه‌جویانه قدرتهای خارجی و ستمهای
بی‌حد و حصر هیئتهای حاکمه در دولت
قاجاریه قیام نموده‌اند.

در تأیید مراتب فوق و در رابطه با
بحث ما، بی‌مناسبت نیست اشاره کنیم که
با وجود استقرار مشروطیت و علی‌رغم
خلع‌ید از سلسله قاجار و تعویض هیئت
حاکمه، شرکت نفت ایران و انگلیس
براساس قرارداد با ویلیام ناکس داری که
قبلاً به آن اشاره شد به موجب قرارداد
تحمیلی ۱۹۳۳ (که در تاریخ ۷ خرداد

غالباً در شکل و شمایل «شرکت خارجی»
در ایران فعالیت می‌نموده، گردن نهاده تا
مرز تسلیم مطلق به قدرتهای بزرگ
سرمایه‌داری خصوصاً امپراطوری انگلیس
پیش رفته‌اند. از این روست که در ذنیت
تاریخی مردم ایران، همواره مبارزه در راه
استقلال و آزادی، با مبارزه با سرمایه
خارجی عجین شده است.*

۳. اصول قانون اساسی و نقض حاکمیت ملی توسط شرکت نفت ایران و انگلیس

با صدور فرمان مشروطه و استقرار
مشروطیت، «مجلس شورای ملی به
موجب فرمان معدلت بنیان مورخه
چهاردهم جمادی‌الآخر ۱۳۲۴ تأسیس و
مقرر گردید. و در جهت تحقق همان
ذهنیت تاریخی که بدان اشاره کردیم،
تحت عنوان «در وظایف مجلس و حدود و
حقوق آن» اصول ذیل را مقرر نمود:

* این تعارض و تقابل‌گاه راه افراط پیموده، به طوری
که دستاوردهای مثبت نظام سرمایه‌داری را تحت این
عنوان که هرچه از «غرب آمده مطرود و محکوم
است» مورد نفی مطلق و در نتیجه واپس‌گرایانه قرار
داده است.

حاکمه به «عدم حمایت دولت» که موضوع
را از جنبه «منفی» نشان می‌دهد خلاصه
نمی‌شد بلکه آنچه خرابی اوضاع عمومی
مملکت و بالاخص وضع اقتصاد و
تجارت را به نهایت رسانده بود نه فقط
ضعف کمی و کیفی سرمایه در ایران بلکه
تسلیم مطلق هیئت حاکمه در مقابل مطامع
استعماری و همسویی منافع هیئت حاکمه
با منافع نظام سرمایه‌داری غرب و مطامع
استعماری قدرتهای بزرگ خارجی بود.
همان نظام جهانگستری که از مذتها پیش
در پی کسب سود بیشتر، مرزهای ملی را
همچنان درمی‌نوردید و چنین بود که در
همین ایام یعنی در سال ۱۳۰۸ هجری
شرکتی به نام هیئت دخانیات شاهنشاهی
در لندن به نام رژی (Régie) تأسیس شد و
مقدمات انحصار خرید و فروش و صدور
دخانیات ایران را در دست عمال آن
شرکت فراهم گردانید. چون دولت عثمانی
(ترکیه امروزی) در آن تاریخ نظیر چنین
قراردادی را با شرایط بهتر و عادلانه‌تری با
شرکت خارجی منعقد و برقرار کرده بود،
میلیون و آزادیخواهان زبان به اعتراض
گشودند و علما و روحانیون به پیروی از
افکار عمومی برخاستند و با تحریم
استعمال دخانیات و بالا گرفتن دامنه
اعتراض عمومی، ناچار از ترس قیام خلق
و اعلان جهاد از طرف علما، آن امتیاز در
جمادی‌الاول ۱۳۰۹ ملغی گردید و شرکت
دخانیات شاهنشاهی نیز انحلال خود را
اعلام کرد.

این موضوع که در تاریخ ایران به
«واقعه رژی» معروف و مشهور است به
خوبی مؤید این امر است که هیئت حاکمه
در راستای تأمین منافع خود همواره به
خواستهای نظام «سرمایه‌داری غرب» که

ورق بزنید

دایا سیستم

سیستم حسابداری و مالی

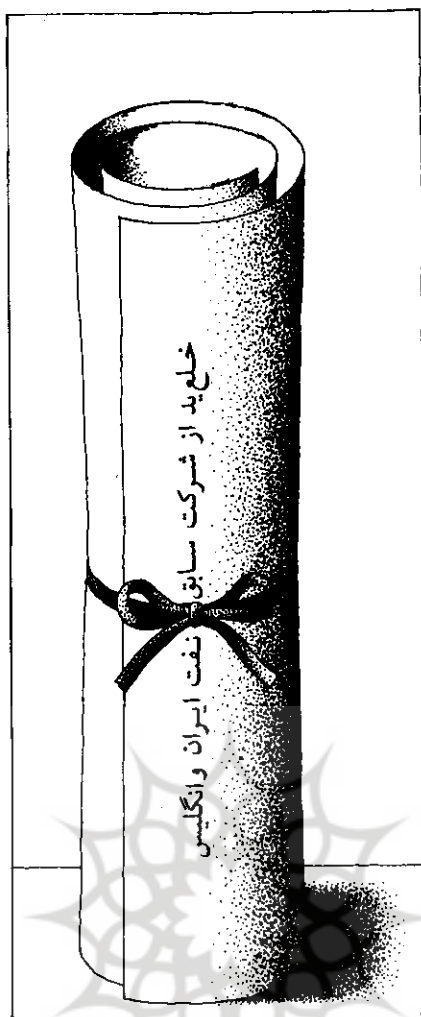
- این سیستم «استراتژی با دید جامع» برای کلیه سیستمهای مالی است که امکان تلفیق سایر سیستمها مثل حسابداری صنعتی در آن فراهم شده است.
- سیستم، معاملات را به شکل صحیح و در زمان وقوع، بدون تأخیر ثبت می کند.
- اطلاعات مالی را «به روز» در اختیار مدیریت قرار می دهد.
- گزارشهای تفکیکی شعب و ادارات متعدد را فراهم می کند.
- بهره وری کنترلهای داخلی را بالا می برد.
- امکان استفاده کاربران متعدد را بدون مداخله در کار یکدیگر فراهم می کند، ضمن آنکه در هر آن مشخص می کند در چه تاریخ، چه کسی اطلاعات را به سیستم وارد کرده است.
- امنیت اطلاعات را به طور کامل تأمین می کند.

قابلیتها:

- ثبت کلیه اسناد در گردش شرکت در دفاتر مالی بطور مستقیم و در زمان واقعی (ON LINE REAL TIME)
- صدور اتوماتیک فرمهای گردش شرکت نظیر (فرمهای پرداخت، دریافت، واگذاری اسناد بحساب بانک...) توسط سیستم.
- ایجاد سند ثبت روزنامه بر اساس فرمهای گردش عملیات بصورت اتوماتیک.
- امکان ایجاد کد حساب (گروه، کل، معین، تفصیلی) به تعداد نامحدود.
- امکان تغذیه اسناد مالی از سیستمهای دیگر نظیر (حقوق و دستمزد، انبار، اموال و دارایی ثابت و...) بصورت مستقیم.
- ایجاد اسناد روزنامه در سطح معین و در پایان روز.
- ایجاد اسناد حسابداری در سطح کل در پایان روز، هفته یا ماه.
- امکان بکارگیری سیستم توسط شعب مختلف در یک زمان.
- امکان ایجاد تعداد نامحدود سند حسابداری در هر دوره مالی.
- امکان تهیه گزارشات و صورتهای مالی (FINANCIAL STATEMENTS) بصورت لحظه ای.
- تخصیص شماره سریال اسناد بطور اتوماتیک.
- کنترل اتوماتیک تراز بودن اسناد توسط سیستم.
- امکان تأیید، تصویب اسناد با استفاده از رمز.
- امکان ذخیره و بازیابی کلیه اطلاعات سیستم در صورت آسیب دیدن یا از دست دادن اطلاعات بدلیل سخت افزاری و یا موارد پیش بینی نشده.
- امکان تعبیه رمز در سیستم بمنظور اجتناب از دسترسی های غیرمجاز بر روی اطلاعات سیستم و بر ملا شدن اطلاعات محرمانه برای کاربران فاقد مجوز.
- فهرستنگرا بودن سیستم (MENU DRIVEN).
- ثبت: نام کاربر، تاریخ، ساعت، نوع عملیات (ایجاد، اصلاح، حذف). پس از ورود کاربر به سیستم و استفاده از فرمها توسط وقایع نگار بمنظور ردیابی و حفظ امنیت سیستم.

آدرس: بزرگراه آفریقا خیابان وحید دستگردی (ظفر) شماره ۲۷۲ کدپستی: ۱۹۱۷۶
تلفنهای: ۲۲۷۳۰۲۶ - ۲۲۷۴۲۴۴ - ۲۲۷۰۵۳۴ - ۲۲۷۱۴۵۵ - ۲۰۰۹۰۹۱ فاکس: ۲۲۲۹۷۰۸ تلکس: AMEIR ۲۱۲۹۳۸

۱۳۱۲ بین شرکت مذکور و دولت ایران به تصویب رسیده بود) همچنان فعالیت خود را ادامه می‌داد. نظر به اینکه انتظارات بحق ملت ایران از استقرار مشروطیت و برقراری حکومت قانون، تحقق نیافته بود، ابتدا «قانون ممنوعیت دولت از مذاکره و عقد قرارداد راجع به امتیاز نفت با خارجیها» در ۱۱ آذرماه ۱۳۲۳ و سپس «تصمیم قانونی دائر به بی‌اثر بودن موافقتنامه مورخ ۱۵ فروردین ۱۳۲۵ راجع به ایجاد شرکت مختلط نفت ایران و شوروی مصوب ۲۰ مهرماه ۱۳۲۰» در دوره چهاردهم قانونگذاری به تصویب مجلس شورای ملی رسید و در ادامه این روند در تاریخ پنجم تیرماه ۱۳۲۹ از طرف مجلس شورای ملی کمیسیونی به نام کمیسیون مخصوص نفت از نمایندگان مجلس شورای ملی برای تهیه طرحی جهت استیفای حقوق ملت ایران و مطالعه در لایحه الحاقی گس گلشائیان انتخاب شد و پس از خواستن پرونده‌های مربوط از وزارت دارایی و مطالعه آنها در ۲۵ جلسه در ۱۷ اسفندماه ۱۳۲۹ به اتفاق آرا از پیشنهادات واصله «پیشنهاد ملی شدن صنعت نفت در سراسر کشور» مورد توجه و قبول کمیسیون قرار گرفته در تاریخ ۲۲ اسفند ۱۳۲۹ گزارش ملی شدن صنعت نفت به مجلس شورای ملی تقدیم شد. این گزارش در ۲۴ اسفند ۱۳۲۹ در مجلس شورای ملی تصویب و به سنا فرستاده شد و سرانجام «قانون اجرای ملی شدن صنعت نفت» در تاریخ دهم اردیبهشت ۱۳۳۰ در ماده ۹ به تصویب مجلسین رسید که به موجب ماده اول آن هیئت مختلطی مرکب از پنج نفر نمایندگان مجلس شورای ملی و ۵ نفر نمایندگان مجلس سنا به انتخاب

مجلسین با وزیر دارایی وقت یا قائم‌مقام او تشکیل و به موجب ماده دوم «دولت مکلف شد با نظارت هیئت مختلط از شرکت سابق نفت انگلیس و ایران خلع‌ید کند و به موجب آخرین ماده (ماده ۹) هیئت مختلط باید ظرف سه ماه به کار خود خاتمه دهد و گزارش عملیات خود را به مجلس تقدیم و در صورت نیاز با ذکر دلایل موجه درخواست تمدید نماید و تا زمانی که تمدید مدت به هرجهتی از جهات از تصویب مجلسین نگذشته است هیئت مختلط می‌تواند به کار ادامه دهد و چنانکه در تاریخ ایران به تفصیل ثبت شده، با خلع‌ید از شرکت سابق نفت ایران و انگلیس، مبارزات مردم در طرد استعمار و ستم سرمایه و عمال شرکت مذکور در ابعاد دیگری ادامه یافت.

برقراری حکومت قانون از زمان استقرار مشروطیت به بعد این فرصت تاریخی را فراهم آورد تا ملت ایران با شناخت حقوق قانونی خود، بر مبنای قانون اساسی، آن را به عنوان ابزار نیرومندی علیه شرکت نفت ایران و انگلیس که با حمایت مستقیم امپراتوری انگلیس و همدستی هیئت حاکمه وقت، ارزشمندترین ثروت ملی ایران را غارت می‌نمود، به کار گیرد و از شرکت مذکور خلع‌ید نماید.

مصوبات مجلس شورای ملی از دوره اول تا سال ۱۳۱۱

مجلس شورای ملی در دوره‌های اول تا چهارم قانونگذاری آن چنان به سختی درگیر مسائل سیاسی حاد (از جمله مبارزه با محمدعلیشاه و عوامل استبداد و «بحران مالی» و «امنیت داخلی») و مسائل عمومی اقتصادی مملکت بود که مجال تصویب مقررات تفصیلی در مورد امور مختلفه از جمله قانون تجارت را نیافت. ما برای تصویر وضعیت آن روزگار ذیلآبند ۷ «پروگرام کابینه آقای مستوفی‌الممالک» را عیناً نقل می‌کنیم:

«تکمیل قانون اصول محاکمات حقوقی برطبق تجارب حاصله و حوائج حالیه و مطالعه در امر محاکمات جزائی و جدیت در گذراندن قانون تجارت و محاکمه وزراء و ثبت اسناد و هیئت منصفه از مجلس شورای ملی.»

ورق بزنید

دایا سیستم

سیستم حقوق و دستمزد

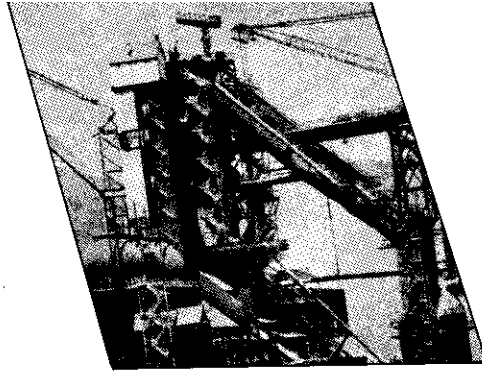
هر سیستم مکانیزه کاربردی باید:

- مستقل از محیط‌های سخت‌افزاری و سیستم‌های عامل، کارا باشد.
- بتواند حجم نامحدود داده‌ها را عمل کند.
- در حفظ اطلاعات، امنیت کامل را ارائه نماید.
- براحتی مورد استفاده قرار گیرد، نگهداری شود و تعمیر گردد.
- به سایر سیستم‌های کاربردی مرتبط، اتصال منطقی داشته باشد.

قابلیت‌ها:

- امکان معرفی مشخصات پرسنلی بصورت پویا (محدود و نامحدود).
- امکان معرفی انواع پارامترهای اجرایی بر اساس تصمیم مدیریت.
- امکان معرفی آیین‌نامه‌های اجرایی.
- امکان معرفی انواع وام‌ها.
- امکان معرفی انواع حسابها (سرفصل، هزینه، عوامل هزینه...).
- امکان ثبت و اخذ انواع احکام پرسنلی (حقوقی، مرخصی، مأموریت...).
- امکان ثبت و انفصال موقت کارکنان با در نظر گرفتن کلیه آثار محاسباتی.
- امکان معرفی انواع محاسبات در مورد عیدی، پاداش، بهره‌وری، ذخیره خدمت سنواتی پرسنل....
- امکان تعدیل جدول مالیاتی در مقطع از سال.
- امکان ارائه اتوماتیک اسناد حسابداری حقوق و دستمزد به سیستم حسابداری - دفتری.
- امکان اخذ انواع گزارشات و آمارها از طریق معرفی محل حوزه‌های اطلاعاتی در گزارش (پویایی گزارشات) بر روی صفحه تلویزیونی کامپیوتر و یا چاپگر.
- امکان محاسبه مطالبات معوقه پرسنل بصورت اتوماتیک (پرداختهای برگشتی).

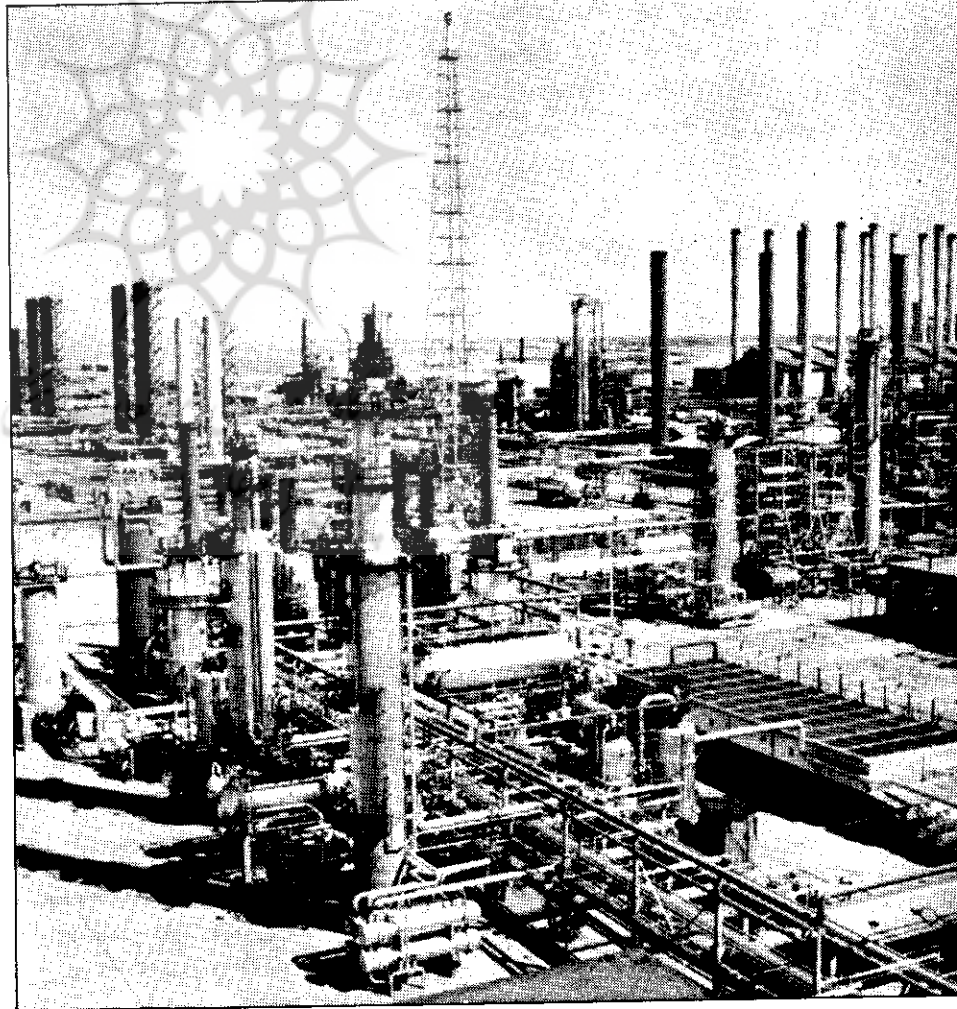
آدرس: بزرگراه آفریقا خیابان وحید دستگردی (ظفر) شماره ۲۷۲ کدپستی: ۱۹۱۷۶
تلفن‌های: ۲۲۷۳۰۲۶ - ۲۲۷۴۲۴۴ - ۲۲۷۰۵۳۴ - ۲۲۷۱۴۵۵ - ۲۰۰۹۰۹۱ - فاکس: ۲۲۲۹۷۰۸ - تلکس: ۲۱۲۹۳۸ AMEIR

مسائل اساسی هنوز آن چنان لاینحل مانده که در ۷ عقرب ۱۳۰۳ شمسی مجلس شورای ملی دولت را دعوت می‌کند به اینکه در ظرف سه ماه به وسیله هیئتهای مختلفه مرکب از مطلعین ادارات و اشخاص بصیر غیراداری مسائل ذیل را جزء به جزء تحت مطالعه آورده و در موضوع هریک از آنها راپرت مفصل جامعی تهیه و با پیشنهادهای مقتضیه تقدیم مجلس شورای ملی نماید. فقط در اینجا به «قانون محاکم

تجارت» اشاره می‌کنیم که در دوره سوم قانونگذاری به توسط کمیسیون قوانین عدلیه مورخ ۲۴ شعبان ۱۳۳۳ قمری در ۶۲ ماده به تصویب رسید که «محاکم صلحیه و تجارت را در نقاطی که از حیث امور تجارتهای قابل محاکم مزبوره می‌باشد» پیشبینی و تعداد آنها را منوط به تصویب عدلیه به موجب فرمان دولتی نموده بود (ماده ۱). به طور خلاصه این قانون محاکم خاصی را برای رسیدگی به اختلافات تجار و مسائل مبتلابه و تعیین نحوه رسیدگی و

رفع اختلاف پیشبینی کرده بود. در این قانون که به موجب قانون مصوب ۳ تیرماه ۱۳۰۹ نسخ گردیده هیچ‌گونه ذکری از «شرکتهای تجارتهای» به میان نیامده است. دوره پنجم قانونگذاری با وضع قانون تجارت در ۲۵ دلو ۱۳۰۳ باب سوم قانون مذکور را از ماده ۱۵ تا ماده ۱۰۶ به «شرکتهای تجارتهای» اختصاص داده که به موجب ماده ۱۵ آن «شرکت تجارتهای بر سه قسم است (۱). شرکت سهامی، (۲). شرکت ضمانتی و (۳) شرکت مختلط. تا آنجا که ما اطلاع داریم بعد از استقرار مشروطیت برای اولین بار دوره پنجم تا حدّ به نسبت درخور توجهی به موضوع تجارت و «شرکتهای تجارتهای» پرداخته است.

با این حال تا سال ۱۳۱۰ یعنی قبل از تصویب «قانون ثبت شرکتهای» شرکتهایی که در ایران موجود بودند اعم از شرکتهای ایرانی یا خارجی، بعضاً بدون رعایت ترتیبات مقرر در قانون مزبور، فعالیت داشته‌اند. از همین رو ماده یک قانون مزبور مقرر کرده که «هر شرکتی که در ایران تشکیل و مرکز اصلی آن در ایران باشد شرکت ایرانی محسوب است.» و ماده دو قانون «شرکتهای مذکور در قانون تجارت را که به ثبت و تطبیق تشکیلات خود با قانون مزبور عمل نکرده‌اند» مکلف می‌نماید که تا آخر شهریور ماه ۱۳۱۰ تشکیلات خود را با مقررات قانون تجارت تطبیق نموده و مطابق قانون مزبور تقاضای ثبت کنند «در غیراین صورت علاوه بر جزای نقدی تا یکصد هزار تومان در صورت تقاضای مدعی‌العموم، حکم انحلال شرکت متخلف نیز صادر خواهد

ورق بزنید

دایا سیستم

نظام جامع انبارها

● دایا سیستم با توجه به تجربیات چند ده ساله مدیران خود در مدیریت، حسابداری و حسابرسی، معتبرترین سیستم انبارداری را عرضه می‌کند.

قابلیتها:

■ نگاهداری مشخصات فروشندگان، مراکز مصرف، انبارها، مشخصات کالا،...	■ ارائه اقلام در سطح سفارش و اقلام راکد
■ پردازش فرمهای جاری انبارها (رسید، صدور، برگشت، انتقال،...) بصورت «بلادرنگ» (REAL TIME)	■ امکان صدور قطعات در سطح محصولات با استفاده از سیستم مکانیزه متشکله محصولات (BOM)
■ کنترل موجودیها در کلیه انبارهای شرکت (تعدادی / ریالی)	■ ارائه ارزش تقویم موجودی بر اساس گروههای تعریف شده توسط کاربران
■ امکان تقویم موجودی در اثنای ورود کالا به انبار (یک مرحله‌ای) و یا تقویم آن پس از ثبت در کاردکس تعدادی (دو مرحله‌ای)	■ حفاظت و امنیت داده‌ها در مقابل دسترسیهای غیرمجاز با استفاده از روش DYNAMIC MENUS
■ قابلیت نگاهداری قیمت خریدهای خارجی برحسب ارزهای مربوطه	■ ارائه گزارشات مورد نیاز انبارها، حسابداری صنعتی، اداره مواد و سایر واحدهای ذیربط.
■ حسابداری انبارها	■ سهولت کاربرد: فهرست گرائی MENU
■ کنترل خریدها با قیمت برآوردی (قطعی نشده باشد)	■ DRIVEN و بهره‌گیری از کمکهای موضوعی و لحظه‌ای ONLINE
■ انبارگردانی و ارائه مغایرتهای موجودی فیزیکی و موجودی	■ CONTEXT SENSITIVE HELP
■ صدور اتوماتیک اسناد حسابداری انبارها و تغذیه مستقیم آن به سیستم حسابداری مالی	■ انعطاف پذیری و سهولت اعمال تغییرات در قبایل نیازهای آتی با صرف حداقل زمان و هزینه
■ کنترل گردش اقلام انبار به تفکیک مراکز	

آدرس: بزرگراه آفریقا خیابان وحید دستگردی (ظفر) شماره ۲۷۲ کدپستی: ۱۹۱۷۶

تلفنهای: ۲۲۷۳۰۲۶ - ۲۲۷۴۲۴۴ - ۲۲۷۰۵۳۴ - ۲۲۷۱۴۵۵ - ۲۰۰۹۰۹۱

فاکس: ۲۲۲۹۷۰۸ تلکس: ۲۱۲۹۳۸ AMEIR

شد.» و مواد ۴ و ۵ و ۶ قانون مذکور، هر شرکت خارجی را که در تاریخ اجرای این قانون به وسیله شعبه یا نماینده مشغول به امور تجارتي یا صنعتی یا مالی است مکلف می‌کند که ظرف ۴ ماه با تقاضای ۶ ماه مهلت اضافی از رئیس محکمه ابتدایی تهران، و با تسلیم مدارک و اوراق لازمه تقاضای ثبت نماید و در صورت عدم تقاضای ثبت به پرداخت جزای نقدی از طریق محکمه مزبور محکوم و در صورت ادامه تخلف، دولت مکلف به جلوگیری از عملیات نماینده یا مدیر شعبه شرکت خواهد بود. همینجا اضافه کنیم که نظامنامه اجرای قانون ثبت شرکتها در ۲ خرداد ۱۳۱۰ در ۳۴ ماده و یک ماده الحاقی و نظامنامه قانون تجارت وزارت عدلیه در ۱۳۱۱ تصویب شد که قانون اخیر علاوه بر تأکید بر لزوم ثبت شرکتها در تهران و خارج تهران، مدارکی را که باید شرکتهای مذکور ارائه نمایند در ۹ ماده تعیین می‌کند.

مناسب می‌دانیم در همین جا بیفزائیم علاوه بر رعایت مقررات یاد شده که همچنان برای ثبت شرکتهای تجاری الزامی است، به موجب تبصره یک ماده پنج قانون اصلاح نظام صنفی مصوب ۱۳۵۹/۴/۱۳ شورای انقلاب کلیه شرکتهای مشمول قانون نظام صنفی موظفند «نسبت به اخذ پروانه کسب از اتحادیه مربوط اقدام نمایند. در غیر این صورت ثبت آنها در اداره کل ثبت شرکتها غیرقانونی است و همچنین از تاریخ لازم‌الاجرا شدن این قانون، ثبت شرکتهای مشمول قانون نظام صنفی فاقد پروانه کسب ممنوع خواهد بود»

قانون تجارت سال ۱۳۱۱

این قانون، براساس اختیار حاصل از قانون ۱۳۱۱/۱/۳۰ توسط وزیر عدلیه به مجلس پیشنهاد و به‌طور آزمایشی توسط کمیسیون عدلیه مجلس تصویب شد تا در عمل نواقص آن مشهود و بعد از رفع نواقص لایحه، قانون «نهایی» تجارت به مجلس تقدیم شود و تقاضای تصویب آن به‌عمل آید و از همین روست که در مجموعه مصوبات سال ۱۳۱۱ به عنوان یک قانون نهایی و کامل آورده نشده است. اینک عین قانون اختیارات مصوب ۱۳۱۱/۱/۳۰ از نظر خوانندگان می‌گذرد: نقل از شماره ۹۹۹ مورخ ۱۳۱۰/۲/۷ روزنامه رسمی نمره ۷۰۶ ۱۳۱۱/۲/۴

«وزارت جلیله عدلیه

قانون اجرای لوایح پیشنهادی وزارت عدلیه پس از تصویب کمیسیون پارلمانی قوانین عدلیه مصوب سی‌ام فروردین ماه ۱۳۱۱ ماده واحده - وزیر عدلیه مجاز است لوایح قانونی را که به مجلس شورای ملی پیشنهاد می‌نماید پس از تصویب کمیسیون فعلی قوانین عدلیه به‌موقع اجرا گذارده و پس از آزمایش آنها در عمل نواقصی را که در ضمن جریان ممکن است معلوم شود رفع و قوانین مزبوره را تکمیل نموده ثانیاً برای تصویب مجلس شورای ملی پیشنهاد نماید. لوایح مزبوره در کمیسیون مطرح و پس از شور اول طبع و توزیع خواهد شد. تا نمایندگان نظریات خود را در موضوع لایحه در ظرف ۸ روز

از تاریخ توزیع به کمیسیون بدهند و شور دوم بعد از انقضاء ۸ روز به عمل آید.»

رئیس مجلس شورای ملی - دادگر
بنابراین قانون تجارت ۱۳۱۱ شمسی براساس اختیار ناشی از ماده واحده فوق در ۱۳۱۱ در ۱۶ باب در ۶۰۰ ماده تصویب شد که باب سوم آن از ماده ۲۰ تا ماده ۲۲۲ اختصاص به شرکتهای تجارتي دارد و به موجب ماده ۲۰ «شرکتها تجاری بر هفت قسم است: ۱ - شرکت سهامی ۲ - شرکت بامسئولیت محدود ۳ - شرکت تضامنی ۴ - شرکت مختلط غیرسهامی ۵ - شرکت مختلط سهامی ۶ - شرکت نسبی ۷ - شرکت تعاونی تولید و مصرف.»

ماده ۶۰۰ قانون مورد بحث قوانین و مقررات تجاری از جمله: قانون تجارت مصوبه بیست و پنجم دلو ۱۳۰۳، دوازدهم فروردین و دوازدهم خرداد ۱۳۰۴ - را که در سالهای قبل به تصویب رسیده بود از تاریخ اول خرداد ۱۳۱۱ صریحاً منسوخ می‌کند و قانون موردنظر را از همین تاریخ قابل اجرا اعلام می‌نماید و تصریح می‌کند که چون به موجب قانون ۳۰ فروردین ۱۳۱۱ که عیناً از نظر خوانندگان گذشت، قانون تجارت مشتمل بر ۶۰۰ ماده به تصویب کمیسیون عدلیه مجلس شورای ملی رسیده، قابل اجراست.

قانون اصلاحی تجارت مصوب اسفندماه ۱۳۴۷

سالها پس از تصویب قانون تجارت ۱۳۱۱، گسترش و رشد بیشتر سرمایه در ایران، تغییراتی را در قوانین موضوعه ایجاد می‌کرد. در همین راستا چون قانون ورق بزیند

دایا سیستم

نرم افزارهای دیگر

- دایا سیستم آمادگی دارد سایر سیستمهای مورد نیاز شامل مجموعه‌ای از سیستمهای بهم پیوسته را نیز تهیه کند.
- متخصصین دایا سیستم در زمینه‌های غیر مالی نیز فعالیت دارند. از جمله سیستمهای غیر مالی، موارد زیر قابل ارائه است:

● نظام آموزشی واحدی:

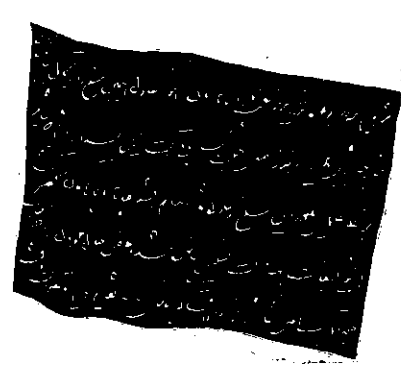
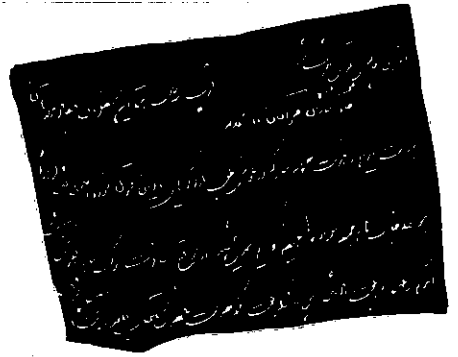
- ثبت و نگهداری مشخصات دانشجویان جدید (اطلاعات فردی، شغلی، بانکی،...)
- ثبت و نگهداری اطلاعات مربوط به عملکرد و سوابق درسی دانشجویان
- ثبت و نگهداری مشخصات رشته‌های تحصیلی، دروس هر رشته، دروسهای پیش نیاز
- ثبت و نگهداری دروس ارائه شده در هر نیمسال تحصیلی، ساعات تدریس دروس و مشخصات اساتید.
- کنترل دانشجویان انتقالی از سایر دانشگاهها، تغییر رشته دانشجویان، دانشجویان مهمان،...
- انعطاف‌پذیری در اجرای مفاد آئین‌نامه‌های وزارت فرهنگ و آموزش عالی در ارتباط با شرایط قبولی، مردودی، مشروط بودن، مدارک تحصیلی معادل،...
- صدور اتوماتیک برگ انتخاب درس و حذف و اضافه دروس در هر نیمسال تحصیلی
- انجام کلیه عملیات مربوط به تهیه و صدور کارنامه (محاسبه جمع نمرات، معدل‌گیری،...)
- امکان اخذ گزارشات متنوع آماری و مقایسه‌ای برحسب (مقطع و رشته تحصیلی، نوع پذیرش، جنسیت،...)
- کنترل حضور و غیاب، مرخصی و انصراف از تحصیل دانشجویان و ارائه گزارشات مربوطه
- صدور اتوماتیک برگ تأییدیه شرکت در امتحانات
- امکان دسترسی لحظه‌ای به کلیه سوابق دانشجویان از طریق صفحه نمایش
- فهرست‌گرا (MENU DRIVEN) بودن سیستم
- قابل استفاده در محیطهای تک‌کاربره، چند کاربره و شبکه

● سیستم مکانیزه کتابخانه:

- ثبت مشخصات انواع مواد کتابخانه‌ای، شامل: کتاب، مجله، روزنامه...
- ارائه امکانات فهرست‌نویسی
- پیگیری سفارشات مواد کتابخانه‌ای
- پیگیری امور امانات و رزرو مواد کتابخانه‌ای
- ثبت مشخصات انواع مشترکین کتابخانه
- ثبت اطلاعات مربوط به ناشرین
- جستجو جهت ارائه جواب در مورد انواع سئوالهای متقاضیان
- تهیه انواع گزارشات

توضیح آنکه کلیه امکانات فوق با زبانهای فارسی و انگلیسی ارائه می‌گردد و از آنجا که تحت سیستم مدیریت بانک اطلاعاتی ORACLE و زبان نسل چهارم وابسته آن نوشته شده است، لذا مستقل از انواع محیطهای سخت‌افزاری و سیستمهای عامل مختلف می‌باشد. علاوه بر فوق سیستم به نحوی طراحی گردیده که دارای قابلیتهای تغییرپذیری در مورد هر نوع سلیقه و یا درخواست جدید، در اسرع زمان می‌باشد.

آدرس: بزرگراه افریقا خیابان وحید دستگردی (ظفر) شماره ۳۷۲ کدپستی: ۱۹۱۷۶
تلفنهای: ۲۲۷۳۰۲۶ - ۲۲۷۲۲۴۴ - ۲۲۷۰۵۲۴ - ۲۲۷۱۴۵۵ - ۲۰۰۹۰۹۱
فاکس: ۲۲۲۹۷۰۸ تلکس: AMEIR ۲۱۲۹۳۸

تجارت سال ۱۳۱۱ دیگر پاسخگوی نیازهای کشور نبود پس از بررسیهای لازم در کمیسیونهای مختلف در وزارت دادگستری، وزارت اقتصاد و نخست‌وزیری، سرانجام در پایان سال ۱۳۴۷ کمیسیون خاص مشترک مجلسین شورا و سنا، متن اصلاحی بر قانون یاد شده را که فقط به شرکتهای سهامی منحصر می‌شد، تصویب کرد که مهمترین تغییر انجام شده در آن تقسیم شرکتهای سهامی به عام و خاص است. دکتر ستوده می‌نویسد: «این تقسیم از حقوق انگلستان پیروی کرده که شرکتهای سهامی را به شرکتهای عمومی (Public Company) و شرکتهای خصوصی (Private Company) تقسیم کرده است. دکتر ستوده تهرانی می‌نویسد: عنوان «شرکتهای عمومی» که باعموم مردم ارتباط دارد و هرکس می‌تواند سهام آنها را اکتساب کند و شرکتهای خصوصی که سهام آن متعلق به افراد معینی است که مایل نیستند آنها را برای فروش به عموم عرضه کنند، بهتر بود و ما در اینجا بار دیگر به قدیمترین اساسنامه‌ای که از همین عنوان «عمومی» استفاده نموده و قبلاً ذکر آن رفت، اشاره می‌کنیم و بر این اعتقاد تاکید داریم زیرا مفهوم مورد نظر از تاسیس این شرکتها را عینی‌تر و رساتر تصویر و بیان می‌کند. اهم امتیازات شرکت سهامی عام، بر شرکتهای سهامی خاص نیز که در قانون اصلاحی ۱۳۴۷ پیش‌بینی

نمایند.

۳ - سهام آنها ممکن است در بورس مورد معامله قرار گیرد.

به موجب بند ۱ ماده یک قانون بورس اوراق بهادار مصوب اردیبهشت ماه ۱۳۴۵، «بورس اوراق بهادار بازار خاصی است که در آن داد و ستد اوراق بهادار توسط کارگزاران بورس طبق این قانون انجام می‌گیرد» و به موجب بند ۲ همین ماده «اوراق بهادار عبارت است از سهام شرکتهای سهامی و اوراق قرضه صادر شده از طرف شرکتها و شهرداریها و مؤسسات وابسته به دولت و خزانه‌داری کل که قابل نقل و انتقال باشد.

این قانون «ارکان بورس» را که مهمترین آن «شورای بورس» می‌باشد و ریاست آن به عهده «رئیس کل بانک مرکزی ایران و درغیاب او به عهده قائم‌مقام وی خواهد بود (ماده ۲ و ۳) تعیین می‌کند. این قانون در آذرماه ۱۳۴۵ تصویب شده است.

باید گفت در اصلاحیه قانون تجارت به اهمیت و جایگاه خاص «شرکتهای سهامی عام» در اقتصاد کشور تا آنجا توجه شده که برای اولین بار در تاریخ کشور قوه مقننه به بخش خصوصی اجازه داده است تا اوراق «قرضه» منتشر کند.

قوانین تجاری ناظر بر شرکتهای از پایان سال ۱۳۵۷

با تحقق انقلاب اسلامی ایران در بهمن ماه ۱۳۵۷ و ضرورتها و شرایط جدید ناشی از انقلاب، مقررات مختلفی درخصوص شرکتهای تجاری به تصویب شورای انقلاب اسلامی ایران و سپس مجلس شورای اسلامی رسید که جهات و علل تغییرات یاد شده را می‌توان در مقدمه

گردیده عبارتند از:

۱ - برای تأمین سرمایه در موقع تاسیس و افزایش سرمایه، می‌توانند منابع مالی مربوط را از طریق پذیره‌نویسی عمومی تأمین کنند.

۲ - برای جلب وجوهی که لازم دارند می‌توانند مبادرت به انتشار اوراق قرضه

«قانون حفاظت و توسعه صنایع ایران» مصوب ۱۰ تیر ۱۳۵۸ و آیین‌نامه اجرایی و متمم قانون مزبور و اصلاحیه‌های بعدی، ملاحظه کرد.

هرچند محدوده اعمال و دامنه تأثیرات قانون و مقررات مزبور وسیع و تقریباً فراگیر بوده است^۱، اما در رابطه با بحث ما، می‌توان گفت که مقررات یاد شده، بیشتر، ناظر به تغییر صاحبان سهام شرکتهای مشمول و نظارت بر فعالیت و نحوه حفاظت و توسعه و تاحدود زیادی حمایت این شرکتها به منظور امکان ادامه فعالیت آنها بوده است. به بیان دیگر مقررات مزبور باوجود وسعت مشمول، تغییر چندان در ترتیبات اداره شرکتها از طریق مجامع و هیئت‌مدیره که در قانون تجارت مقرر گردیده به استثنای ماده ۲ لایحه تعیین مدیران واحدها و تبصره یک ماده ۳ اساسنامه سازمان صنایع ملی ایران (مصوب ۱۷ آذرماه ۱۳۵۹) ایجاد نکرده است.

در مورد لایحه تعیین مدیران، در جای خود اشاره خواهد شد. ذیلاً تبصره یاد شده بالا را نیز نقل می‌کنیم:

«وظایف و اختیارات مجامع عمومی مندرج در لایحه قانونی اصلاح قسمتی از قانون تجارت در مورد مؤسسات مشمول قانون حفاظت و توسعه صنایع ایران به عهده این سازمان (سازمان صنایع ملی) محول می‌گردد و لذا رعایت مقررات مصرحه در آن قانون راجع به مجامع عمومی به استثنای مقررات مربوط به آگهی ورق بزیند

* توجه خوانندگان را به این نکته جلب می‌کند که تاریخ تصویب قانون حفاظت و توسعه صنایع ایران مقدم بر قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران بوده که در رفواندوم مورخ ۱۱ و ۱۲ آذرماه ۱۳۵۸ شمسی به آراء عمومی گذاشته شد.

انجمن حسابداران
خبره ایران

بسمه تعالی

دوره عالی حسابداری و مدیریت مالی

اتاق بازرگانی و صنایع
و معادن ایران

دوره‌های تکمیلی حسابداری و امور مالی

● اتاق بازرگانی و صنایع و معادن ایران، هفتمین دوره عالی حسابداری و مدیریت مالی (ویژه لیسانسیه‌ها)، دومین دوره تکمیلی (۲) (ویژه فوق‌دیپلمه‌ها) و هفتمین دوره تکمیلی (۱) (ویژه دیپلمه‌ها) را با همکاری انجمن حسابداران خبره ایران به شرح زیر برگزار می‌نماید:

دوره تکمیلی (۱) حسابداری و امور مالی

- حسابداری مالی
- مباحثی از حسابداری مالی تکمیلی
- حسابداری صنعتی
- مدیریت مالی و بودجه
- حسابرسی
- قانون مالیاتهای مستقیم
- قانون تجارت
- آشنایی با کامپیوتر

دوره تکمیلی (۲) حسابداری و امور مالی

- حسابداری مالی پیشرفته (۱)
- حسابداری مالی پیشرفته (۲)
- حسابداری صنعتی (۲)
- حسابداری مدیریت
- کاربرد استانداردهای حسابداری
- مدیریت مالی

دوره عالی حسابداری و مدیریت مالی

- کاربرد استانداردهای حسابداری
- حسابداری مالی
- حسابداری مدیریت
- مدیریت مالی
- حسابرسی
- قانون مالیاتهای مستقیم
- قانون تجارت
- آشنایی با کامپیوتر

شرایط شرکت‌کنندگان:

- مدرک دیپلم متوسطه و پنج سال سابقه کار در حسابداری یا حسابرسی

- مدرک دوره تکمیلی (۱) حسابداری و امور مالی
- یا فوق‌دیپلم و سه سال سابقه کار در حسابداری یا حسابرسی

- لیسانس حسابداری یا رشته‌های مشابه و سه سال سابقه کار حسابداری یا حسابرسی

● مدت آموزش هر یک از دوره‌های فوق ۲۶۰ ساعت (فقط روزهای پنجشنبه از ساعت ۸ تا ۱۳)

● محل ثبت‌نام و کسب اطلاعات بیشتر:
خیابان طالقانی بین خیابان فرصت و خیابان دکتر مفتح آموزشگاه اتاق بازرگانی و صنایع و معادن ایران تلفن: ۸۳۸۳۲۴

تصمیمات مجامع عمومی الزامی نخواهد بود.»

مشاهده می‌کنیم که حتی در مورد شرکتهای مشمول قانون حفاظت به استثنای مورد یاد شده بالا، مقررات لایحه اصلاحی قسمتی از قانون تجارت مصوب سال ۱۳۴۷ همچنان به قوت خود باقی است.

در مورد همین تبصره، لازم است اشاره کنیم که شورای نگهبان به موجب نظر مورخ ۱۳۶۶/۶/۱۰ اعمال تبصره مورد بحث را نسبت به واحدهای مشمول بندج که «تمام یا بعضی سهام آن در مالکیت شرعی اشخاص باشد» مغایر موازین شرع دانسته و اعلام کرده که «واحدهای مشمول بندج قانون حفاظت و توسعه صنایع ایران با رضایت صاحبان سهام اداره خواهد شد. علاوه بر مقررات یاد شده، می‌توان از تصویب ماده واحده قانون تشکیل سازمان حسابرسی نیز نام برد.

هرچند به موجب تبصره ماده واحده مزبور «انجام وظایف بازرس قانونی و امور حسابرسی سالانه مؤسسات و شرکتهای دولتی و بانکها و سایر دستگاههای عمومی..... و شرکتهای و مؤسسات تحت پوشش دولت» که طبق اساسنامه و مقررات مربوط ملزم به حسابرسی می‌باشند به «سازمان حسابرسی» تفویض شده است، مع الوصف ماده ۳۳ اساسنامه سازمان مذکور که در سال ۱۳۶۶ به تصویب رسیده صراحتاً مقرر نموده است:

« - موارد پیشبینی نشده در این اساسنامه تابع قانون تجارت خواهد بود.» ماده واحده و اساسنامه یاد شده بالا صراحت دارد براینکه:

اولاً بر کلیه شرکتهای تجاری مشمول ندارد، ثانیاً در موارد پیشبینی نشده همچنان قانون تجارت حاکمیت دارد.

اشاره به لایحه قانونی مذکور و اساسنامه سازمان حسابرسی، از این جهت است که نشان داده شود:

۱ - علی‌رغم وضع قوانین و مقررات مختلف بعد از تحقق انقلاب اسلامی، مقررات قانون اصلاحی قانون تجارت ۱۳۴۷ کماکان به قوت خود باقی بوده، همچنان بر شرکتهای تجاری حاکم است.

۲ - با توجه به اینکه هیئت وزیران دولت جمهوری اسلامی ایران، عرضه و فروش ۶۷٪ از سهام تعداد چشمگیری از شرکتهای مشمول قانون حفاظت و توسعه صنایع ایران را که بعضاً مشمول بند الف قانون مذکور می‌باشند از طریق سازمان بورس اوراق بهادار، تجویز و اعلام کرده و به اجرا درآورده و متعاقباً این امر، به موجب بند ب تبصره ۴۸ قانون بودجه سال ۱۳۷۲، در مورد شرکتهای تحت پوشش سازمان گسترش و نوسازی صنایع ایران، مورد تصویب و تأکید مجلس شورای اسلامی قرار گرفته است؛ در نتیجه، مشاهده می‌کنیم که: اکثریت قریب به اتفاق قوانین و مقرراتی که بعد از تحقق انقلاب اسلامی در خصوص «شرکتهای تجاری» باهدف نظارت، هدایت و حمایت صنعت و به منظور «نجات صنعت و اقتصاد کشور» از سلطه «سرمایه‌داری غارتگر جهانی» و «احیاء و اداره صحیح صنایع و توسعه آنها» تصویب شده، عمدتاً جنبه «انتقالی» و موقتی داشته‌اند، زیرا همچنانکه خواهیم دید صنایع کشور از جهات عدیده و بویژه از نظر بدهکار بودن به سیستم بانکی کشور، بدهیهای مالیاتی و غیره، در وضعیتی نبودند که بدون حمایت سیاسی و مالی دولت قادر به ادامه حیات باشند.

اینکه حمایت از شرکتهای تجاری که بیشتر در زمینه صنعت فعالیت داشته‌اند،

از طریق مکانیسمهای نظارت و کنترل دولتی و پرداخت وام توسط سیستم بانکی و همچنین وضع مقررات مختلفه قانونی در این زمینه، تاچه حد اهداف یاد شده در مقدمه «قانون حفاظت و توسعه صنایع ایران» را تحقق بخشیده باشند، مقوله جداگانه‌ای است که از محدوده بحث ما خارج است.

این فصل را با بیان اصل ۸۱ قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران به پایان می‌بریم: «دادن امتیاز تشکیل شرکتهای و مؤسسات در امور تجاری و صنعتی و کشاورزی و معادن و خدمات به خارجیان مطلقاً ممنوع است.»

سایر قوانین ناظر بر شرکتهای تجاری

پیش از این، از مقرراتی سخن گفتیم که بیشتر ناظر به تشکیل و تأسیس شرکتهای تجاری و فعالیت آنها در چهارچوب مقررات قانون تجارت بوده یا می‌باشند. اما در جریان و روند حرکت ایران از یک کشور غیرصنعتی، با اکثریت جمعیت روستایی و نظام ارباب - رعیتی، به کشوری صنعتی با جمعیتی شهری و سرانجام سلطه سرمایه‌داری، مقررات و قوانین متعددی به تصویب رسید که هم بر روند یاد شده و هم بر فعالیت شرکتهای تجاری که به نحوی با تجارت یا صنعت کشور ارتباط داشته‌اند، تأثیرات مهمی گذاشته است که بحث و بررسی پیرامون آنها مجال دیگری را طلب می‌کند. ما در اینجا فقط مهمترین قوانین و مقررات مذکور را در تکمیل بحث حاضر، برمی‌شماریم:

در ۱۹ تیرماه ۱۳۱۱ «قانون انحصار تجارت خارجی» تصویب شد که به موجب آن «تجارت خارجی ایران در

انحصار دولت بوده و حق صادر کردن و وارد کردن کلیه محصولات طبیعی و صنعتی و تعیین میزان و شرایط ورود و صدور آنها در حدود مقررات این قانون به دولت واگذار می‌شود.» (ماده یک) و «دولت مجاز است حق وارد کردن محصولات خارجی را که خود نمی‌خواهد مستقیماً عهده‌دار شود به شرط معینه و در تحت مقررات مخصوص به اشخاص یا مؤسسات مختلفه تجارتي واگذار نماید.» (بند الف ماده ۳). مقررات یاد شده، که متعاقباً در هشتم تیرماه ۱۳۲۰ با تصویب «قانون انحصار بازرگانی خارجی» و اصلاح آن (در اردیبهشت ۱۳۲۱) تکمیل گردید، ورود و صدور کالاهای خارجی و ایرانی را منوط و مشروط به یکدیگر و فقط تحت نظارت دولت با صدور پروانه و تحت شرایط و ضوابط معینی، که دولت همه‌ساله اعلام می‌کند، مجاز می‌شناسد.

از جمله مقررات دیگری که باید از آن نام برد «قانون تشویق صادرات و تولید» و اصلاحات بعدی آن است که در بهمن ماه ۱۳۳۳ به تصویب کمیسیون مشترک مجلسین رسید. به موجب ماده ۳ این قانون «شرکتهایی که به تشخیص وزارت اقتصاد ملی و وزارت دارایی فعالیت‌های خود را صرف صدور یک یا چند نوع کالای صادراتی و صنعتی و یا استخراج و بهره‌برداری معادن و یا ذوب و تصفیه مواد معدنی و یا تولید محصولات صنعتی نموده و می‌نمایند از مزایای زیر برخوردار خواهند بود:

الف - معافیت از پرداخت مالیات بر درآمد از تاریخ شروع بهره‌برداری به مدت پنج سال.

ب - معافیت از پرداخت حقوق گمرکی در مورد لوازم بسته‌بندی و نیز کلیه ماشینهای مربوط به تولید یا اصلاح یا

تبدیل مواد و محصولات کشاورزی - دامپروری - و تولیدات صنعتی، معدنی و غیره.

هرچند مقرراتی که از آن به اشاره سخن گفتیم، در جهت حمایت از تجارت و صنایع داخلی کشور بود، با این همه و با وصف اعلام «اصول انقلاب سفید» در سال ۱۳۴۲، که در پی آن بود تا سلطه نظام سرمایه‌داری را در متابعت از خواست و نیازهای سرمایه‌داری غرب خصوصاً آمریکا، در ایران تحقّق بخشد، صنایع ایران وضعیت نامطلوبی داشتند. لذا «قانون حمایت صنعتی و جلوگیری از تعطیل کارخانه‌های کشور» در خردادماه ۱۳۴۳ با هدف حمایت از صنایع داخلی تصویب شد. این قانون با تعیین هیئتی مرکب از نمایندگان وزارت کار و خدمات اجتماعی، وزارت اقتصاد، اتاق صنایع و معادن ایران و سازمان برنامه، به این هیئت اختیار می‌دهد تا در موارد توقف، صدور قرار تأمین، فوت یا حجر، با اتخاذ تصمیم درخصوص لزوم اداره موقت کارخانه، تأسیسات و اموال متعلق به کارخانه را به مدیر یا مدیران منتخب خود برای اداره موقت تحویل دهد و این تصمیم قطعی و لازم‌الاجرا و فقط به تقاضای وزرای اقتصاد و کار و خدمات اجتماعی قابل تجدیدنظر بوده، هیئت به کلیه اقداماتی که برای اداره موقت کارخانه ضرورت پیدا می‌کند، نظارت خواهد داشت (ماده ۴) آیین‌نامه قانون مزبور، که در اردیبهشت‌ماه ۱۳۴۴ تصویب شد، ترتیبات اجرای قانون را مشخص می‌کند.

اشاره‌ای گذرا به «قانون مربوط به جلب و حمایت سرمایه‌های خارجی» مصوّب آذرماه ۱۳۳۴ و آیین‌نامه اجرایی آن (مصوّب مهرماه ۱۳۳۵ توسط کمیسیون خاص دو مجلس) در همین جا ضرور

می‌نماید. به موجب ماده یک این قانون: «اشخاص و شرکتها و مؤسسات خصوصی خارجی که با اجازه دولت ایران طبق ماده ۲ این قانون سرمایه خود را به صورت نقد - کارخانه - ماشین‌آلات و قطعات آنها - ابزار - حق‌الاختراع و خدمات تخصصی و امثال آنها، به منظور عمران و آبادی و فعالیت تولیدی اعم از صنعتی، معدنی، کشاورزی و حمل و نقل به ایران وارد کنند از تسهیلات مندرج در این قانون برخوردار خواهند شد.» ماده ۲ قانون ترکیب هیئت رسیدگی‌کننده به پیشنهادها را جمع به ورود سرمایه خارجی را تعیین می‌کند. به موجب ماده ۳ قانون «سرمایه‌هایی که مطابق ماده یک به ایران وارد می‌شود با منافع حاصل از به کار افتادن آنها، مشمول حمایت قانونی دولت بوده کلیه حقوق و معافیتها و تسهیلاتی که برای سرمایه‌ها و بنگاههای تولیدی خصوصی داخلی موجود است شامل سرمایه‌ها و بنگاهها (شرکت‌ها)ی خارجی نیز خواهد بود.» و ماده ۴ به صاحب سرمایه اجازه می‌دهد که هر سال سود ویژه حاصل از به کار انداختن سرمایه خود را به همان ارزی که به ایران وارد یا محسوب نموده، طبق ضوابط مقرر در ماده ۱۳ آیین‌نامه یاد شده، از ایران خارج کند. همچنین خروج سرمایه اصلی و منافع آن، با دادن پیش آگهی به هیئت و رعایت مقررات موافقتنامه صندوق بین‌المللی پول (مورخ ژوئیه ۱۹۴۴) و با انجام کلیه تعهدات به موجب ماده پنج قانون مجاز شناخته شده است.

همین‌طور که صراحتاً از مواد قانون برمی‌آید، با وضع قانون مذکور، تسهیلات و امکانات چشمگیری، برای جلب و حمایت «سرمایه‌های خارجی» که عمدتاً توسط «شرکتهای خارجی» به ایران وارد ورق بزیند

می‌شوند، فراهم آمده است که بیشتر از ضعف کمی و عدم رشد سرمایه در ایران و ساختار عقب‌مانده جامعه سرچشمه می‌گیرد. زیرا به دلیل همین ساختار، ثروتمندان و حتی دولتمردان ثروتمند، بیشتر و به‌طور طبیعی مایلند تا ثروتهای خود را در املاک و مستغلات وسیع، گردآوری و حفظ کنند تا در اشکال و رشته‌های دیگر از قبیل صنعت یا تجارت؛ و از همین روست که، هیئت حاکمه صرفاً و

در حد جلوگیری از تعطیل و ورشکستگی کامل صنعت ناگزیر به وضع «قانون حمایت صنعتی و جلوگیری از تعطیل کارخانه‌های کشور» می‌شود، زیرا، در میان آنها نیز، شمار «اربابان» و صاحبان املاک و مستغلات به مراتب بیشتر است تا صاحبان صنعت. و همین، خود یکی از عوامل عمده و اساسی عدم حمایت جدی و عملی هیئت حاکمه از صنعت به‌شمار می‌رود، در چنین وضعیتی «شرکتهای خارجی» که با استفاده از قانون مذکور و تسهیلات آن، در ایران شروع به فعالیت می‌کردند، امکان یافتند تا در مدتی کوتاه، سودهای کلانی، که چندین برابر سرمایه ثبت شده آنها بود، تحصیل کرده آن را از کشور خارج کنند. و بسیار واضح است که در چنین شرایطی، جلب سرمایه خارجی، برای «فعالیت تولیدی اعم از صنعتی، معدنی، کشاورزی...» که در ماده یک به عنوان هدف قانون بیان شده نه تنها نمی‌توانست چندان کارساز، سودمند و مفید واقع شود، بلکه در شرایط رقابت نابرابر، بدون کمک مؤثری به گسترش صنعت و تقویت آن، سودهای کلانی را نیز کسب و از کشور خارج می‌کرد و از همین رو در رشد و انباشت سرمایه در کشور نقش منفی و بازدارنده ایفا می‌نمود. همین امر، در مقدمه «قانون حفاظت و توسعه صنایع ایران» به‌گونه‌ای انعکاس

یافته، که ما در سطور آینده به آن خواهیم پرداخت.

همان‌گونه که قبلاً اشاره کردیم، صنعت ایران و شرکتهای تجاری فعال در این زمینه در طول تاریخ خود، همواره در تنگنای کمبود سرمایه قرار داشته‌اند به‌طوری‌که تولید و صنعت ما، بیشتر از عدم رشد سرمایه، آسیب دیده است تا از عوامل دیگر.

مناسب می‌دانیم در همین‌جا، به قانون تأسیس «سازمان گسترش و نوسازی صنایع ایران» که در ۲۶ تیرماه ۱۳۴۶ به تصویب رسید به اختصار اشاره کنیم. به موجب قانون مذکور به دولت اجازه داده شد که سازمان مذکور را به «منظور گسترش و نوسازی صنایع و معادن کشور از راه بررسیهای علمی و صنعتی و تهیه و تربیت کادر مدیریت و تأسیس شرکتهای صنعتی و معدنی خدمات و یا مشارکت در آنها و کمک و راهنماییهای فنی به واحدهای صنعتی و معدنی» تأسیس کند.

هدف از تشکیل این سازمان، عمدتاً تأسیس شرکتهای صنعتی و معدنی و حمایت دولت از آنها بود به‌طوری‌که در بند ب ماده ۵ «خریداری تمام یا قسمتی از کارخانه‌هایی که در معرض تعطیل قرار می‌گیرند و به معرض فروش گذارده می‌شوند» یکی از اختیارات سازمان قید شده است.

نقش و جایگاه ویژه سازمان گسترش و نوسازی صنایع ایران در گسترش صنعت بویژه صنایع بزرگ که به سرمایه‌های کلان نیاز داشته و دارد و خصوصاً ابعاد فعالیت این سازمان از تحقق انقلاب اسلامی ایران به‌بعد، بررسی جداگانه‌ای را طلب می‌کند، که از حد این نوشتار خارج است.

«قانون گسترش مالکیت واحدهای تولیدی» که در ۳ تیرماه ۱۳۵۴ به صورت

ماده واحده و در ۹ تبصره به تصویب رسید از جمله مقرراتی است که تا حدی به علت مشکل یاد شده در بالا، و در جهت رفع آن از تصویب گذشت. به موجب این ماده واحده:

«واحدهای صنعتی و معدنی و سایر واحدهای تولیدی که تا تاریخ چهارم اردیبهشت‌ماه ۱۳۵۴ تأسیس شده‌اند و برطبق مقررات این قانون به صورت شرکت سهامی عام درخواهند آمد، مکلفند سهام خود را پس از حسابرسی توسط مؤسسات حسابرسی قابل قبول دولت و ارزیابی دقیق براساس ضوابطی که شورای گسترش مالکیت واحدهای تولیدی، مذکور در تبصره ۶ این قانون، تعیین می‌نماید؛ در درجه اول: به کارگران و کارمندان خود و سپس: به کارگران و کارمندان سایر واحدهای تولیدی و کشاورزان و سایر مردم برای فروش عرضه نمایند به‌طوری‌که در پایان مهرماه ۱۳۵۷ معادل ۹۹٪ سهام متعلق به دولت در واحدهای بخش دولتی به استثنای صنایع مادر و بعضی از صنایع دیگر که طبق تشخیص دولت تمام یا قسمتی از آن در دست دولت باقی خواهد ماند و ۴۹٪ سهام واحدهای بخش خصوصی بتواند در دست مردم کشور قرار گیرد.»

تبصره یک، ترتیب تشخیص واحدهای مشمول و چگونگی اجرای قانون و نحوه تبدیل آنها را به شرکت سهامی عام، به آیین‌نامه اجرایی قانون محول کرده است.

تبصره پنج «ایجاد شرکتهای سرمایه‌گذاری عام در بخش خصوصی» را توسط دولت و فروش سهام این‌گونه شرکتهای را به عموم مردم؛ تکلیف می‌کند و هدف از این امر را «مشارکت هرچه بیشتر عموم مردم در امر سرمایه‌گذاری و تجهیز

سرمایه‌های کوچک و خرید و فروش سهام واحدهای تولیدی» اعلام می‌کند.

این در حالی است که در ترازنامه سال ۱۳۵۳ «بانک مرکزی ایران» در بخش مربوط به موازنه ارزی و بازرگانی خارجی ایران گفته می‌شد که مازاد ارزی در همین سال امکان آن را فراهم آورد که ایران بتواند «از طریق کمکهای بلاعوض، وامهای کم بهره، وامهای تجاری و سرمایه گذاری» به کشورهای دیگر (من جمله کشورهای پیشرفته سرمایه‌داری) کمک نماید و مجموع تعهدات رژیم برای این پرداختها به حدود ۱۱ میلیارد دلار بالغ می‌شد. در اجرای این تعهدات طی سال ۱۳۵۳ جمعاً ۲/۴ میلیارد دلار به مصرف اعطای وام و یا اعتبار بلندمدت به کشورها و مؤسسات مالی بین‌المللی تحت رهبری غرب و همچنین سرمایه‌گذاری در خارج از کشور رسیده بود.

رژیم پهلوی در حالی که در سال ۱۳۵۳ برابر با سال ۱۹۷۴ وجوه حاصل از فروش نفت را به صورت وام کم بهره در اختیار کشورهایمانند فرانسه و مصر قرار می‌داد و در صنایع کورپ آلمان و شرکت آمریکایی «اکسیدنتل پترولیوم» از طریق خرید سهام این شرکتها، سرمایه‌گذاری می‌کرد تا در رکودی که از سال ۱۹۷۰ در غرب شروع شده بود، به کمک این کشورها بشتابد، یک سال بعد، در سال ۱۳۵۴ قانون «گسترش مالکیت واحدهای تولیدی» را که ذکر آن گذشت تصویب کرد تا از طریق «جلب سرمایه‌های کوچک مردم» صنایع کشور و شرکتهای تجاری فعال در این زمینه را رونق بخشد!

تأثیرات سوء و مخرب اتخاذ چنین سیاستی از سوی هیئت حاکمه بر صنعت و تجارت و خصوصاً انباشت سرمایه در کشور، چنان واضح و عیان است که حاجت به بیان نیست.

توزیع سرمایه‌گذاری و پرداخت اعتبار در سال ۱۳۵۳ از محل تعهدات دولتی (ارقام به میلیون دلار)

۱۸۹۹/۳	۱ - پرداخت وام و اعتبار از آن جمله:
۴۴۸/۸	- صندوق بین‌المللی پول
۳۵۰/۰	- بانک بین‌المللی ترمیم و توسعه
۸۱۷/۰	- کشورهای پیشرفته سرمایه‌داری
۲۸۳/۵	- کشورهای رشد یابنده
۳۵۲/۳	۲ - سپرده‌گذاری و خرید اوراق قرضه خارجی
۱۳۶/۱	۳ - سرمایه‌گذاری در خارج

(انحصارهای بین‌المللی) بیان کردیم بخوبی روشن است که سیاستهای اتخاذ شده و قوانین موضوعه درباره شرکتهای تجاری در ایران، اعم از صنعتی، بازرگانی و غیره، بقاعده تابعی از متغیر سیاستها و استراتژی سرمایه جهانی بویژه سرمایه‌های بزرگ انحصاری بین‌المللی در غرب بود. این سرمایه‌ها، نه تنها کالا و سرمایه، که به همراه آن، رونق و رکود را نیز به ایران صادر می‌کردند.

در آستانه انقلاب اسلامی، تجارت و صنعت کشور، نمی‌توانست از رکود و بحرانی که غرب و در کل سرمایه جهانی به آن گرفتار آمده بود، برکنار بماند.

شورای انقلاب اسلامی در اولین اقدام اساسی قانونگذاری، «الایحه مربوط به تعیین مدیر یا مدیران موقت برای ورق بزیند

بخش سوم

شرکتهای تجاری و قوانین تجاری حمایتی پس از انقلاب اسلامی

بر بستر اوضاع و احوالی که بیان مختصر آن گذشت و در راستای همسویی منافع رژیم حاکم با نظام سرمایه‌داری غرب خصوصاً آمریکا، و آنچه در مقدمه این بحث درباره تسلط شرکتهای فراملیتی

سرپرستی واحدهای تولیدی و صنعتی و تجاری و کشاورزی و خدماتی اعم از بخش عمومی و خصوصی را در ۲۴ خرداد ۱۳۵۸ تصویب کرد که به موجب آن به هر وزارتخانه، موسسه یا شرکت دولتی اختیار داده شد تا در صورتی که مدیران یا صاحبان واحدهای یاد شده، واحدها و یا کارگاه خود را رها کرده و یا کار را متوقف نموده باشند و یا دسترسی به آنها میسر نباشد و نیز در صورت تقاضای صاحبان یا مدیران واحدهای مذکور، وزارتخانه یا مؤسسه ذیربط در جهت جلوگیری از تعطیل واحدهای نامبرده با اطلاع وزارت کار و امور اجتماعی، یک یا چند نفر را به سمت مدیر یا هیئت مدیره و یا اعضای ناظر تعیین کنند تا واحدهای مزبور را اداره و یا بر اداره آنها نظارت نمایند. ماده ۲ لایحه قانونی فوق مقرر می‌دارد:

«تعیین مدیر یا هیئت مدیره و اعضای ناظر، با حکم اداری از طرف وزارت مزبور به عمل می‌آید و پس از ثبت مراتب در اداره ثبت شرکتها و مالکیت صنعتی، در روزنامه رسمی و روزنامه کثیرالانتشاری که جهت درج آگهیهای هر واحد تعیین شده است منتشر می‌گردد.» با صدور حکم مذکور جهت مدیر یا هیئت مدیره و ابلاغ مراتب به واحد مربوط، از مدیران و متصدیان قبلی در مورد اداره امور آن واحد سلب صلاحیت می‌گردد. حکم انتصاب مدیر یا هیئت مدیره تا زمانی که وزارتخانه، موسسه یا شرکت دولتی ذیربط احکام مدیران را لغو نکرده است مدیر یا هیئت مدیره یا اعضای ناظر در سمت خود باقی خواهند ماند و صاحبان سهام به هیچ وجه حق ندارند مدیرانی را به جای آنها انتخاب نمایند.

با تصویب لایحه قانونی فوق، اختیار اداره کلیه شرکتهای تجاری و بسیاری از

مؤسسات و حتی مجتمعهای مسکونی، کاملاً در دست نمایندگان دولت که به شرح ماده یاد شده بالا منصوب می‌شدند، قرار گرفت. این ماده آن قسمت از مواد قانون تجارت را که به تعیین مدیران در چهارچوب اساسنامه شرکتهای تجاری مربوط می‌شود، نسخ نمود.

ماده ۶ تعطیل واحدهای مشمول قانون را در مدتی که مشمول اجرای آن می‌باشند، ممنوع کرد و ماده ۸ دولت را مکلف ساخت «حداکثر ظرف دو ماه تکلیف مالکیتهای بزرگ صنعتی و کشاورزی را با رعایت کامل معیارهای انقلاب اسلامی تعیین نماید.»

به فاصله ۲۰ روز از تصویب لایحه قانونی فوق، شورای انقلاب در ۱۰ تیر ۱۳۵۸ «قانون حفاظت و توسعه صنایع ایران» را با هدف «نجات صنعت و اقتصاد کشور و اقدامی قاطع در جهت احیا و اداره صحیح و توسعه صنایع ایران» در ۲ ماده تصویب کرد. مقدمه قانون وضعیت صنایع موجود کشور را با عبارات زیر ترسیم می‌کند:

«نظام گذشته ضمن حمایت ظاهری از صنایع کشور که به بهای نابودی کشاورزی به عمل می‌آورد آنها را به صورت وسایلی برای چپاول سرمایه‌های ملی به دست عمال خود و وابستگی اقتصاد به سرمایه‌داری خارجی و مصرفی ساختن کشور درآورده بود.

صنایع ایران برپایه صنعت و اقتصاد وابسته به سرمایه‌داری غارتگر جهانی به وجود آمده بود و طبیعی بود که دیر یا زود دچار نابسامانی شود. آثار این نابسامانی در دو سه سال اخیر روز به روز نمایان تر می‌شد و در اعتصابات سال ۱۳۵۷ و بعد از سقوط رژیم به حد اعلی رسید و در اثر آشفته‌گی روابط کارگری و

مدیریت و مالکیت از یک طرف و مشکلات سفارش مواد اولیه و فروش کالاهای ساخته شده دچار بحران شدید گردید.»

این مقدمه، صرف نظر از نادرستیا و عدم دقت علمی، واقعیت نابسامانی صنعت کشور را در دو سه سال آخر حاکمیت رژیم گذشته، تصویر می‌کند که در بخش دوم تا حد امکان و توان، چگونگی آنرا به اختصار بیان کردیم.

براساس ماده یک این قانون «صنایع موجود برحسب شرایط به چهار دسته تقسیم می‌گردد:

الف - صنایع زیر، علاوه بر صنایع ملی شده قبلی، ملی می‌شوند:

۱ - صنایع تولید فلزاتی که در صنعت مصرف عمده دارند مانند فولاد، مس و آلومینیوم شامل مرحله نوردگرم.

۲ - ساخت و مونتاژ کشتی، هواپیما و اتومبیل

ب - صنایع و معادن بزرگی که صاحبان آن از طریق روابط غیرقانونی با رژیم گذشته، استفاده نامشروع از امکانات و تضييع حقوق عمومی، به ثروتهای کلان دست یافته‌اند.

ج - کارخانجات و مؤسساتی که وامهای قابل توجه برای احداث یا توسعه از بانکها دریافت داشته‌اند، در صورتی که کل بدهی آنها از دارایی خالص آنان بالاتر باشد متعلق به دولت است و بقیه بدهی ایشان به عنوان طلب دولت و مردم به هر صورت که مقتضی باشد وصول خواهد شد. دولت به سمت مالک بانکها و نسبت به مطالبات خود و مردم در مالکیت آن واحد سهم می‌شود.

د - کارخانجات و مؤسسات تولیدی متعلق به بخش خصوصی، با وضعیت مالی مساعد. در همین جا، ضرورت دارد

بسه تعالی

تایپ با کامپیوتر

شرکت خدمات کامپیوتری امین تایپ

تایپ فارسی و لاتین، پلاتر، صفای، فتوکپی و زیراکس

با نازلترین قیمت در اسرع وقت

با سرویس فوری در خدمت شماست

آدرس: خیابان شریعتی - بالاتراز سه راه مطهری - جنب

تعمیرگاه ایران ژاپن پلاک ۶۷۴ - طبقه فوقانی یاد مسکن

تلفن ۸۵۶۷۸۵

انقلاب جمهوری اسلامی ایران، مراتب
ذیل تصویب گردید:

۱ - آن قسمت از بدهیهای مؤسسات
مشمول قانون حفاظت و توسعه صنایع
ایران تحت شماره ۸۷۸۰ مورخ
۱۳۵۸/۴/۱۶ و لایحه تعیین مدیر شماره
۶۷۳۸ مورخ ۲۶ خرداد ۱۳۵۸ و واحدهای
تابعه و وابسته بسازمان گسترش و نوسازی
صنایع ایران و کلیه واحدهایی که توسط
مدیران و یا ناظران منتخب دولت اداره
می شوند و سررسید آن تا این تاریخ
فرارسیده و هنوز تمدید نشده است و یا
درق بنزید

قانون تسهیلات مالی برای کارآیی
بیشتر واحدهای صنعتی مشمول
قانون حفاظت و توسعه صنایع ایران

مصوب ۱۹ دی ۱۳۵۸
با اصلاحیه های بعدی

ماده واحده - بمنظور ایجاد تسهیلات
در کار تولید صنایع و توسعه فعالیت های
تولیدی کشور در جلسه مورخ
۱۳۵۸/۱۰/۱۹ کمیسیون (۲) شورای

فرزاییم: اولاً شرکتهای تجاری که به
سیستم بانکی کشور، بدهکار بودند، از
کسو تعداد چشمگیری را تشکیل
دادند و ثانیاً از سوی دیگر با این
واقعیت روبرو هستیم که بانکهای خارجی
مخصوصاً بانکهای بزرگ جهان غرب مانند
سیتی بانک، «چیس منهن بانک» و غیره
عنوان سهامداران «بانک توسعه صنعتی
معدنی» و از طریق خرید سهام سایر
بانکها توسط بانک مذکور، نقش ویژه ای را
در حوزه صنعت کشور ایفا و خواسته های
خود را اعمال می کردند.

خلاصه گزارش اقتصادی و ترازنامه
بانک مرکزی ایران با اشاره به اینکه طی
یک دوره کوتاه پنجساله (۱۳۵۲-۱۳۵۶)
بانکهای بازرگانی و تخصصی کشور از ۲۴
بانک به ۳۶ بانک و تعداد شعبات آنها از
۶۹۹۲ واحد به ۷۹۱۹ واحد افزایش یافته
و حجم عملیات مالی سیستم بانکی تقریباً
۶ برابر رسیده، خبر از رشد ناسالم
تصاد کشور، و به طبع صنعت و تجارت
آن، می دهد.

این واقعیت که تعداد قابل توجهی از
شرکتهای تجاری، بیش از یک دهه، بعد از
سقوط رژیم گذشته، قادر نبودند بدهی خود
را به سیستم بانکی کشور پرداخت نمایند،
عمق بحران و ورشکستگی آنها را آشکار
می سازد.

همین امر، ناگزیر شورای انقلاب
جمهوری اسلامی ایران را برآن داشت تا
در جهت ایجاد تسهیلات در کار تولید
صنایع و توسعه فعالیت های تولیدی کشور
در جلسه ۱۹ دی ماه ۱۳۵۸ «قانون
تسهیلات مالی برای کارآیی بیشتر
واحدهای صنعتی مشمول قانون حفاظت و
توسعه صنایع ایران» را تصویب نماید. که
به لحاظ اهمیت عیناً آن را نقل می کنیم:

سمینار
علم و رسانه‌ها
۲۹ و ۳۰ آذر ماه ۱۳۷۳

برگزارکنندگان

گروه دانش شبکه اول سیمای جمهوری اسلامی ایران

انجمن فیزیک ایران

محل برگزاری: تهران - خیابان ولیعصر - خیابان جام جم - صدا و سیمای جمهوری اسلامی ایران - ساختمان شیشه‌ای.

موضوع‌ها: ۱ - اهمیت ترویج علم از طریق رسانه‌ها.

۲ - مراحل دریافت تا پخش اخبار علمی داخلی و خارجی،

۳ - منابع دریافت اخبار و مقالات علمی داخلی و خارجی،

۴ - رسانه‌ها و زبان علم،

۵ - چگونگی ارزیابی اخبار و مطالب علمی،

حق شرکت در این سمینار ۱۵۰۰۰ ریال است. علاقه‌مندان این مبلغ را در وجه انجمن فیزیک، به حساب شماره ۳۴۷۲۵۱۹۵ بانک تجارت - شعبه اسکان - تهران واریز کنند و به همراه برگه درخواست شرکت در سمینار تا تاریخ ۱۳۷۳/۹/۱ به دفتر انجمن فیزیک ارسال فرمایند.

نشانی انجمن فیزیک ایران: تهران - خیابان مطهری - خیابان سلیمان‌خاطر - خیابان اسلامی - پلاک ۳۰ - کدپستی ۱۵۷۸۶ - تلفن / فاکس ۸۸۳۹۵۵۲ - صندوق پستی ۱۳۱۱-۱۵۸۷۵

اینکه تا پایان سال جاری فرامی‌رسد به تشخیص و توصیه وزارت صنایع و معادن می‌تواند تا انجام امر حسابرسی که مدت آن از پایان سال ۱۳۵۹ تجاوز نخواهد کرد با حداکثر تسهیلات ممکن تمدید شود.

تبصره شرکتهای تجاری و خدماتی مشمول لایحه قانونی مربوط به تعیین مدیر یا مدیران موقت برای سرپرستی واحدهای تولیدی و صنعتی و تجاری و کشاورزی و خدماتی اعم از بخش خصوصی و عمومی مصوب ۱۳۵۸/۳/۲۴ به تشخیص و توصیه وزارت بازرگانی می‌توانند از تسهیلات قانون مزبور استفاده نمایند.

۲ - برای تأمین هزینه‌های جاری مؤسسات مذکور در بند یک، بانک می‌تواند در حد جریان نقدی شرکت به تشخیص و اعلام وزارت صنایع و معادن اعتبار بصورت تنخواه گردان برای مدت یکسال با توثیق وثائق مورد قبول در اختیار مؤسسه قرار دهد و اگر مؤسسه وثائق قابل قبول نداشته باشد بانک می‌تواند سفته شرکت را بعنوان وثیقه دریافت دارد.

۳ - بمنظور گشایش در کار صنایع تولیدی کشور بانکها تسهیلات لازم برای ورود مواد اولیه و لوازم یدکی و سایر کالاهای ضروری مورد نیاز صنایع کشور قائل شوند. در صورتیکه مؤسسات مذکور در بند یک برای پرداخت حق ثبت سفارش و یا ودیعه اعتبار اسنادی منابع کافی نداشته باشند بانک گشایش‌کننده اعتبار می‌تواند کمبود منابع موصوف را از محل اعتبارات مذکور در بند (۲) تأمین نماید. در مورد کالاهائی که مشمول ودیعه نمی‌باشند بانک باید اعتبار اسنادی را بدون اخذ سپرده پیش‌پرداخت افتتاح نماید. بعلاوه بانک می‌تواند در موقع واریز اسناد مؤسسات مذکور (حداکثر بمدت یکسال) بمنظور پرداخت وجه اسناد

رسیده در اختیار مؤسسات موصوف قرار دهد.

۴ - در صورتیکه هزیک از مؤسسات مشمول بند یک در سال قبل زبانی بیش از نصف سرمایه ثبت شده داشته باشد بانک می‌تواند بدون توجه بمفاد ماده ۱۴۱ قانون تجارت نسبت به اعطاء تسهیلات فوق بمؤسسات مزبور اقدام نماید.

برگه درخواست شرکت در
سمینار علم و رسانه‌ها
آخرین مهلت ارسال اول آذرماه ۱۳۷۳

- ۱- نام و نام خانوادگی .....
- ۲- میزان تحصیلات .....
- ۳- شغل .....

(لطفاً دقیقاً مشخص فرمائید)

۴- نام و نشانی محل خدمت .....

۵- تجربیات در زمینه ترویج علم و همکاری با رسانه‌ها .....

۶- نشانی کامل برای مکاتبه .....

پرسشنامه تکمیل شده را تا اول آذر ۱۳۷۳ همراه با فیش پرداخت حق شرکت در
سمینار به نشانی زیر ارسال فرمایید:

انجمن فیزیک ایران: تهران - خیابان مطهری - خیابان سلیمان خاطر - خیابان اسلامی
- پلاک ۳۰ - کدپستی ۱۵۷۸۶ - تلفن / فاکس ۸۸۳۹۵۵۲ - صندوق پستی ۱۳۱۱ -
۱۵۸۷۵

۵ - در صورتیکه بانکها برای اعطای
تسهیلات مندرج در بندهای ۲ و ۳ با کمبود
نقدینه روبرو شوند از اعتبارات بانک
مرکزی استفاده خواهند نمود.

۶ - هر واحد تولیدی و صنعتی از
تسهیلات فوق مندرج در بندهای ۲ و ۳
فقط در یک بانک می‌توانند استفاده نمایند،
و واحدهای صنعتی استفاده کننده از

اعتبارات باید معاملات خود را در بانکی که
تسهیلات مزبور را داده است متمرکز کند.
بدیهی است تمدید بدهی واحدهای تولیدی
و صنعتی مشمول بند یک شامل بدهیهای
واحدهای مزبور در کلیه بانکها خواهد بود.
۷- کلیه واحدهائی که از تسهیلات این
قانون استفاده می‌کنند مشمول تبصره (۱)
بند الف ماده ۱۲ قانون پولی و بانکی کشور
نخواهند بود.

۸- با تصویب این قانون، وزارت
صنایع و معادن جایگزین شورای اعتبارات
موضوع بند (۲) لایحه قانونی شماره
۹/۸۸۷ خواهد شد.

کلیه کارکنان بانکها در سطوح مختلف
مکلفند مفاد این قانون را دقیقاً رعایت
نموده و همکاری و تشریک مساعی لازم را
در جهت استقرار نظام تولیدی بجای نظام
مصرفی معمول دارند.

لازم می‌دانیم این نکته بسیار پراهمیت
را یادآور شویم که شورای انقلاب، پیش از
تصویب قانون یاد شده، در تاریخ ۱۷
خرداد ۱۳۵۸ کلیه بانکهای کشور را
باتوجه به موارد مذکور در متن قانون،
خصوصاً «نحوه تحصیل درآمد بانکها و
انتقال غیرمشروع سرمایه‌ها به خارج» ملی
اعلام کرد.

ما با آوردن متن این قانون در ذیل
می‌افزاییم که بنا به نظر دکتر علی رشیدی
در مجله اطلاعات سیاسی - اقتصادی
عجله شورای انقلاب در تصویب این
قانون باعث شد که کلیه بدهیها و تعهدات
بانکهای ورشکسته (بیش از ۴۰ میلیون
دلار) به دولت منتقل و سپس پرداخت
شود. درحالی که اگر با کارشناسان بانکی و
حقوقی و حسابرسی مشورت شده بود ابتدا
می‌بایست ۱۰ بانک از ۲۸ بانک طبق
قوانین تجاری - بازرگانی ورشکسته اعلام
و سپس بقیه ملی می‌شد.

ورق بزنید

قانون ملی شدن بانکها مصوب ۱۷ خرداد ۱۳۵۸

ماده ۱ - برای حفظ حقوق و سرمایه‌های ملی و بکارانداختن چرخهای تولیدی کشور و تضمین سپرده‌ها و پس‌اندازهای مردم در بانکها ضمن قبول اصل مالکیت مشروع مشروط و با توجه به:

- نحوه تحصیل درآمد بانکها و انتقال غیرمشروع سرمایه‌ها بخارج.
- نقش اساسی بانکها در اقتصاد کشور و ارتباط طبیعی اقتصاد کشور با مؤسسات بانکی.

- مدیون بودن بانکها بدولت و احتیاج آنها به سرپرستی دولت.
- لزوم هم‌آهنگی فعالیت بانکها با سایر سازمانهای کشور.
- لزوم سوق دادن فعالیت بانکها در جهت اداری و وااتفاعی اسلامی.

از تاریخ تصویب این قانون کلیه بانکها ملی اعلام می‌گردد و دولت مکلف است بلافاصله نسبت به تعیین مدیران بانکها اقدام نماید.

ماده ۲ - از این تاریخ تنها امضای مدیرانی که از طرف دولت برای بانکها معین می‌گردند دارای اعتبار قانونی می‌باشد.

ماده

۱. «دوشنبه سیاه»: ترجمه مهناز خادم‌پور، گزیده مسائل اقتصادی - اجتماعی، شماره ۷۸، خرداد ۱۳۶۷،

سازمان برنامه و بودجه

۲. «حاج امین‌الضرب و تاریخ تجارت و سرمایه‌گذاری صنعتی در ایران»: خسرو معتضد، انتشارات جانزاده، تهران، بهمن ۱۳۶۶.

۳. «صنعت و امپراطوری»: اریک هابزبام، ترجمه عبدالله کوثری، انتشارات ماه، بهار ۱۳۶۱، چاپ اول.

۴. «جستارهایی از تاریخ اجتماعی ایران در عصر قاجار»: ویلم فلور، ترجمه دکتر ابوالقاسم سَری، انتشارات توس، تهران، ۱۳۶۵، چاپ اول.

۵. «تاریخ روابط ایران و ممالک متحده امریکا»: رحیم رضازاده ملک، انتشارات طهوری، تهران، سال ۱۳۵۰.

۶. «صدسال پیش از این»: دکتر محمدتقی دامغانی، انتشارات شبگیر، تهران، اردیبهشت ۱۳۵۷.

۷. «سیر قانون و دادگستری در ایران»: مرتضی راوندی، نشر چشمه و کتابسرای بابل، ۱۳۶۸، چاپ اول.

۸. اسناد نفت، انتشارات پویان، اداره کل انتشارات و تبلیغات دولت مصدق.

۹. ایدئولوژی نهضت مشروطیت، انتشارات روشنگران، جلد دوم، سال ۱۳۷۱، چاپ اول.

۱۰. مجموعه مصوبات دوره چهارم (تصمیمات)، کتابخانه سازمان برنامه و بودجه.

۱۱. مصوبات دوره سوم قانونگذاری (قوانین)، کتابخانه سازمان برنامه و بودجه.

۱۲. مجموعه قوانین موضوعه و مصوبات دوره پنجم قانونگذاری، کتابخانه سازمان برنامه و بودجه.

۱۳. «مجموعه قوانین و مقررات بازرگانی و تجارتنی»: غلامرضا حجتی اشرفی، انتشارات گنج دانش، سال

۱۳۶۳.

۱۴. مجموعه قوانین سال ۱۳۶۸.

۱۵. قانون تجارت، شرکت نسبی کانون کتاب (تهران ناصرخسرو شمس‌العماره)، سال ۱۳۲۹.

۱۶. «بحث مختصری درباره متن اصلاحی قانون تجارت راجع به شرکت سهامی»: دکتر حسن ستوده تهرانی، مجله کانون وکلا، سال بیستم، پائیز و زمستان، شماره‌های ۱۱۰ و ۱۱۱.

۱۷. مجموعه قوانین سال ۱۳۶۶.

۱۸. گزارش سالیانه و ترازنامه ۱۳۵۴ بانک مرکزی ایران.

۱۹. خلاصه گزارش اقتصادی و ترازنامه بانک مرکزی ایران، سال ۱۳۵۷.

۲۰. اطلاعات سیاسی - اقتصادی، شماره ۶۷ و ۶۸.

تسلیت

با تأسف بسیار دوتن از اعضای گرامی انجمن؛ آقای علی نصیری‌نسب رفسنجانی همسرشان را و آقای شهرام شهمیری فرزندشان را از دست داده‌اند.

مصیبت وارد را به ایشان تسلیت می‌گوئیم و برایشان صبر و بردباری آرزو می‌کنیم.

انجمن حسابداران خبره ایران

عضو محترم

سرکار خانم الهه اخوان فوت مادر گرامی‌تان را صمیمانه تسلیت می‌گوئیم.

انجمن حسابداران خبره ایران

ارزش بیمه شده مال $\times$ خسارت ایجاد شده = خسارت قابل دریافت
ارزش واقعی مال

با توجه به توضیحات بالا چنانچه وسیله نقلیه‌ای که ارزش واقعی ۳۰۰۰۰۰۰۰ ریال است به مبلغ ۱۰۰۰۰۰۰۰ ریال بیمه شده باشد از خسارت وارده به آن به هر میزان که باشد فقط ۱/۳ و حداکثر تا مبلغ ۱۰۰۰۰۰۰۰ ریال توسط شرکتهای بیمه پرداخت خواهد گردید.

آثار تغییرات نرخ ارز بر پوششهای بیمه‌ای

با توجه به اینکه ارزشهای حسابداری داراییها مبتنی بر بهای تمام شده است و از طرفی در دهه گذشته مؤسسات مختلف داراییهای ارز بر خود را با توجه به عواملی از قبیل مالکیت، نوع فعالیت، مقررات دولتی و... به نسبت از محل ارزهای دولتی، رقابتی، شناور و با نرخهای متفاوتی تأمین کرده‌اند بهای تمام شده این داراییها غالباً تفاوتی چشمگیری با ارزش روز و جایگزینی دارد. میزان این تفاوت به درجه ارزی انواع داراییها همچنین نرخ تسعیر ارز در زمان تحصیل داراییهای گوناگون شرکت بستگی دارد که در مواردی ممکن است ارزش روز یک نوع دارایی به لحاظ استفاده از دلار ۷۰ ریالی بیش از ۳۵ برابر بهای تمام شده آن باشد. گو اینکه چنین فاصله‌ای در بیشتر موارد اغراق‌آمیز است. لیکن می‌توان گفت که محدوده چنین فاصله‌ای بین ۱ تا ۳۵ برابر در نوسان خواهد بود.

بر این اساس چنانچه شرکتی بخواهد از بیمه برای جبران خسارتهای ناشی از

حوادث استفاده کند لازم است با توجه به ساختار ارزی بهای تمام شده داراییها و میزان ارز لازم برای جایگزینی آنها به تعیین سرمایه در حد ارزشهای واقعی پردازد. در غیر این صورت در پی وقوع خسارت جایگزینی مناسب داراییها از محل بیمه به تناسب کسری پوشش بیمه‌ای میسر نخواهد بود.

برخی توصیه‌های کلی در مورد مبنای بیمه اقسام مختلف داراییها

از آنجا که معمولاً تأمین مالی بخش درخور توجهی از ریسکها از طریق بیمه انجام می‌گیرد در زیر توصیه‌های کلی در مورد مبنای بیمه اقسام مختلف داراییها ارائه می‌شود:

- ۱- داراییهای ثابت و غیرمنقول معمولاً بخشی از ارزش داراییهای ثابت را عواملی از قبیل موقعیت محلی، سرقتی، زمین، تجاری یا اداری بودن و دیگر امتیازات که در معرض خطر قرار نمی‌گیرند تشکیل می‌دهد. ارزش بیمه‌ای این داراییها را می‌توان براساس حداکثر هزینه‌هایی که برای مرمت، بازسازی و جایگزینی کامل آنها در اثر وقوع حوادث لازم می‌شود، تعیین کرد.
  - ۲- تأسیسات، تجهیزات و ماشین‌آلات به ارزش جایگزینی.
  - ۳- موجودیهای مواد اولیه به قیمت خرید به اضافه هزینه‌های خرید.
- مبنای فوق در چرخه عادی عملیات به ارزشهای جایگزینی نزدیک خواهد بود.

هرچند تورم و تغییرات شدید نرخ ارز می‌تواند بین این مبنا و ارزشهای جایگزینی فاصله ایجاد کند...

۴- کالاهای ساخته شده

در صورتی که در قیمت فروش کالاهای ساخته شده ابهامی وجود نداشته باشد قیمت فروش منتهای هزینه‌های فروش. در حسابداری عموماً شناخت درآمد کالاهای ساخته شده تا قبل از فروش مجاز نیست.

۵- اگرچه در بیمه‌های اشخاص سرمایه بیمه به خواست بیمه‌گذار بدون محدودیت تعیین می‌شود ولی موارد زیر می‌تواند مبنا قرار گیرد.

- بیمه به نفع مدیران و کارمندان یا ورثه و دیگر ذینفعهای تعیین شده توسط آنان به میزان ارزش اقتصادی توان درآمدی شخص در تخصص خود که ممکن است در اثر حادثه برای حال و آینده از بین برود.
- برای افراد کلیدی به نفع شرکت به میزان هزینه‌های جایگزینی افراد هم‌توان از بازار. ک ۳/۱.

تصحیح اشتباهی چاپی در

ماهنامه شماره (۱۰۴/۱۰۳)

متأسفانه در مقاله «حسابداری اجاره درازمدت» دو نمودار شماره ۲ و ۳ در صفحات (۳۴) و (۳۶) جا به جا به چاپ رسیده است. بدین ترتیب، جای درست نمودار شماره ۲ در صفحه (۳۴)، و جای درست نمودار شماره (۳) در صفحه (۳۶) است.

به این خاطر از خوانندگان و نویسندگان محترم مقاله عذر می‌خواهیم.

ردبیر